

Regeringens proposition

1976/77: 76

om utbildning av förskollärare och fritidspedagoger m. m.;

beslutad den 10 mars 1977

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

BRITT MOGÅRD

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag till ändrad förskollärary- och fritidspedagogutbildning. För den som har genomgått vårdlinjens barna- och ungdomsvårdsgren eller har annan barnskötarutbildning skall förskollärary- eller fritidspedagogutbildningen omfatta 80 poäng. För den som har genomgått eller har kunskaper motsvarande annan tvåårig linje i gymnasieskolan skall utbildningen omfatta 100 poäng. Förpraktiken avskaffas.

Omorganiseringen av utbildningarna skall enligt förslaget påbörjas läsåret 1978/79. Under en övergångstid fram till läsåret 1980/81 skall dock endast krävas grundskola för tillträde till förskollärary- och fritidspedagoglinjerna.

Utbildade förskollärare, fritidspedagoger och barnavårdslärare skall enligt förslaget kunna genomgå vidareutbildning om 20 veckor till pedagogik/metodiklärare. För tillträde till vidareutbildningen skall förutom grundutbildning krävas fyra års yrkeserfarenhet.

Med utgångspunkt i förskole- resp. fritidsverksamhetens förändrade mål och inriktning innehåller propositionen även vissa principiella förslag beträffande förskollärary- och fritidspedagoglinjernas mål och innehåll.

I propositionen föreslås vidare att en allmän linje för utbildning av hemspråklärare inrättas. Utbildningen föreslås omfatta 80 poäng och bestå av dels praktisk-pedagogisk utbildning, dels ämnesstudier i hemspråk, svenska och omvärldorientering. Inom ramen för utbildningen bör ges möjligheter till viss fördjupning mot antingen förskola samt grundskolans låg- och mellanstadium eller grundskolans mellan- och högstadium samt gymnasieskolan.

Dimensioneringen budgetåret 1977/78 bör enligt propositionen omfatta 120 utbildningsplatser, fördelade på Stockholm, Göteborg och Malmö. Medel för utbildningen har beräknats i prop. 1976/77: 59 om utbildning och forskning inom högskolan m. m.

Propositionen innehåller slutligen ett förslag om en försöksutbildning av lärare i slöjd i kombination med engelska eller matematik. Försöksutbildningen skall omfatta kurser i textilslöjd resp. trä- och metallslöjd om 60 poäng samt engelska eller matematik om 40 poäng. Härutöver skall kurs om ytterligare 20 poäng kunna väljas i något av dessa ämnen. Den praktisk-pedagogiska utbildningen skall omfatta 40 poäng. Utbildningen skall enligt förslaget starta höstterminen 1978. Den skall förläggas till Göteborg i vad avser textilslöjd och till Linköping i vad avser trä- och metallslöjd.

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

Utdrag

PROTOKOLL

vid regeringssammanträde

1977-03-10

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Ahlmark, Romanus, Turesson, Gustavsson, Mogård, Olsson, Dahlgren, Åsling, Söder, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Ullsten, Burestam Linder, Wikström, Johansson, Friggebo

Föredragande: statsrådet Mogård

Proposition om utbildning av förskollärare och fritidspedagoger m. m.

1 INLEDNING

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade dåvarande statsrådet Odhnoff den 26 april 1968 sex sakkunniga för utredning om barnstugeverksamheten närmast före och under de första skolåren (S 1969: 31). De sakkunniga¹ antog benämningen 1968 års barnstugeutredning. Barnstugeutredningen fick i juni 1970 tilläggsdirektiv att utreda frågan om fortbildning av den personal som är sysselsatt inom barnstugeverksamheten. Utredningen fick vidare i september 1972 i tilläggsdirektiv att överväga konsekvenserna för personalutbildningen vid ett förverkligande av utredningens tidigare förslag (se 1973 års riksdagsberättelse, s. 11).

Barnstugeutredningen överlämnade i maj 1972 sitt huvudbetänkande (SOU 1972: 26 och 27) Förskolan, del I och II. Riksdagen fattade hösten 1973 beslut på grundval av betänkandet (prop. 1973: 136, SoU 1973: 30, rskr 1973: 372). Barnstugeutredningen överlämnade i juni 1975 betänkandet (SOU 1975: 67) Utbildning i samspel. Betänkandet avser grundutbildning, vidareutbildning och fortbildning av personal för förskola och fritidshem.

Efter remiss har yttranden över 1975 års betänkande avgetts av *socialstyrelsen*, *statskontoret*, *statistiska centralbyrån* (SCB), *riksrevisionsverket* (RRV), *universitetskanslersämbetet* (UKÄ), *skolöverstyrelsen* (SÖ) som bifogat sammanställning av yttranden från *lärarhögskolor*

¹ Vid tiden för avlämnande av utredningsförslagen i SOU 1975: 67 riksdagsledamoten Mats Hellström (ordförande), direktören Karl-Erik Granath, f. d. riksdagsledamoten Blenda Ljungberg, f. d. ombudsmannen Elin Mossberg, skoldirektören Lennart Orehag och utbildningssekreteraren Carl-Eric Sandblad.

och förskoleseminarier, arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), statens kulturråd, statens handikappråd, statens ungdomsråd, utredningen angående den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet (TRU) (U 1971: 13), folkhögskoleutredningen (U 1972: 08), 1973 års betygsutredning (U 1973: 01), barnomsorgsgruppen (S 1973: 07), familjestödsutredningen (S 1974: 01), 1974 års lärarutbildningsutredning (U 1974: 04), Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Stockholms, Östergötlands, Jönköpings, Kalmar, Malmöhus, Värmlands, Örebro, Västernorrlands och Jämtlands läns landstingskommuner, Göteborgs och Bohus läns vårdskoleförbund, Stockholms, Malmö och Uppsala kommuner, Centralorganisationen SACO/SR, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Handikappförbundens centralkommitté (HCK), Riksförbundet Hem och Skola, Elevförbundet, Sveriges förenade studentkårer (SFS), Centerns ungdomsförbund samt Kommunistisk ungdom.

Vidare har yttranden över betänkandet inkommit från bl. a. Svenska föreningen för barn- och ungdomspsykiatri, Socialpedagogiska föreningen i Jokkmokk, rektorn och elevkåren vid slöjdlärarseminariet i Linköping, slöjdlärare som tjänstgör vid förskoleseminarier, Sveriges förskoleseminariers rektorskonvent, Studieförbundet, seminarierna för huslig utbildning i Göteborg och Uppsala, organisationskommittén för högre musikutbildning (OMUS), Föreningen Sveriges socialchefer, Samkristna skollämnarna, Sveriges kristna ungdomsråd, Svenska kyrkans utbildningsnämnd, Rådet för kristet barn- och familjearbete, Svenska teckningslärarsällskapet, Fritidsledarnas intresseorganisation, fritidsledarskolorna, Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, Unga Örnars riksförbund samt Föreningen lärare i religionskunskap.

I fråga om förskolläraryrket och fritidspedagogutbildningarna har följande skrivelser inkommit.

SÖ har den 10 maj 1974 avgett förslag till vissa förändringar av förpraktkrav för inträde till förskolläraryrket.

SÖ har den 4 juni 1974 inkommit med skrivelse angående utbildning till fritidspedagog och socialpedagog i anslutning till gymnasieskolans vårdlinje, gren för barna- och ungdomsvård.

SÖ har den 11 november 1974 avgett förslag rörande förskolläraryrket för elever som genomgått gymnasieskolans tvååriga vårdlinje-gren för barna- och ungdomsvård.

SÖ har i skrivelse den 2 juni 1976 hemställt att de mål och riktlinjer och den timplan som gäller för fritidspedagogutbildningen inom den statliga högskolan även får tillämpas för den fritidspedagogutbildning som fr. o. m. den 1 juli 1977 kommer att ingå i den kommunala högskolan.

Statens trafiksäkerhetsverk har i en skrivelse den 13 december 1976

inkommit med synpunkter på den framtida personalutbildningen för barnomsorgen.

Elever vid barna- och ungdomsvårdsgrenen vid Milnerskolan i Kristianstad och deras föräldrar har i en skrivelse bl. a. anhållit att regeringen uppmärksammar de konsekvenser för barna- och ungdomsvårdsgrenen som erhålles om barnstugeutredningens förslag går igenom samt vidtar åtgärder för en anpassning av läroplanen för vårdlinjens barna- och ungdomsvårdsgren till det nya arbetssätt som skall tillämpas vid barnstugeområdets arbetsplatser.

Elever vid barna- och ungdomsvårdsgrenen vid vårdskolan i Växjö har i en skrivelse anhållit bl. a. att vårdlinjens gren för barna- och ungdomsvård efter viss omarbetning av läroplanen får utgöra den steg 1-utbildning som föreslagits i betänkandet "Utbildning i samspel", samt att utbildningen garanterar en avkortad och anpassad vidareutbildning till bl. a. förskollärare.

Maj-Lis Olsson m. fl. barnavårdslärare har i en skrivelse föreslagit att en vidareutbildning om 20 veckor anordnas för barnavårdslärarna, så att dessa lärare får behörighet att undervisa på förskollärary- och fritidspedagogutbildning.

Sveriges fritidspedagogers förbund, tjugo nyblivna lärare i fritidskunskap från lärarhögskolan i Uppsala, lärare och elever vid Linnéskolan i Uppsala samt lärarna i fritidskunskap och psykologi/pedagogik vid fritidspedagogutbildningen i Västerås har inkommit med skrivelser angående utbildningsplanen för fritidspedagogutbildningen vid lärarhögskola och förskoleseminarium.

Medelpads socialdemokratiska kvinnodistrikt har inkommit med skrivelse angående lön till praktikanter som genomgår förpraktik för tillträde till förskollärary- eller fritidspedagogutbildning.

Föreningen lärare i religionskunskap har inkommit med en skrivelse angående lärare för etik-kursen vid utbildning av förskollärare.

Lärarkandidater och lärare vid förskoleseminariet i Västerås samt lärarkollegiet vid förskoleseminariet i Uppsala har inkommit med skrivelser angående betygen i förskolläraryutbildningen.

Studerande i fritidspedagogutbildningen i Piteå, Falun, Uppsala, Luleå, Stockholm, Lund, Västerås, Örebro, Göteborg, Gävle, Jönköping, Östersund och Eskilstuna, lärare i fritidspedagogutbildning i Göteborg, Uppsala, Jönköping, Örebro och Lund samt Sveriges fritidspedagogers förbunds länsavdelning i O-län har inkommit med skrivelser angående betygen i fritidspedagogutbildningen.

Lärare och elever vid AMU-center i Linköping har inkommit med en skrivelse om den framtida bristyrkesutbildningen till fritidspedagog inom arbetsmarknadsutbildningens ram.

Ett antal skrivelser har inkommit angående betygen i främst barnskötarutbildningen.

Riksdagen fattade våren 1976 beslut om hemspråksundervisning för invandrarbarn (prop. 1975/76: 118, UbU 1975/76: 33, rskr 1975/76: 391). Genom beslut den 23 juni 1976 uppdrog regeringen åt SÖ att, med anledning av vad som hade anförts i betänkandet (DsU 1975: 13) Förslag till åtgärder för invandrarbarnen i förskola, grundskola och gymnasieskola om utbildning av hemspråkslärare samt däröver avgivna remissyttranden, till regeringen inkomma med förslag till utbildningsplan m. m. för utbildning av hemspråkslärare för förskolans, grundskolans och gymnasieskolans behov. Uppdraget borde redovisas senast den 1 oktober 1976.

SÖ har den 27 september 1976 inkommit med förslag om grundutbildning av hemspråkslärare.

Efter remiss har yttranden över förslaget avgivits av *socialstyrelsen, statskontoret, SCB, universitets- och högskoleämbetet (UHÄ)* — efter hörande av ett antal lärarhögskolor och universitet —, *statens kulturråd, AMS, statens invandrarverk (SIV), länsskolnämnderna i Kronobergs, Västmanlands och Norrbottens län, barnomsorgsgruppen, 1974 års lärarutbildningsutredning, Svenska kommunförbundet, SAF, LO, Centralorganisationen SACO/SR, TCO, Sveriges Finska Lärarförening, Finsk-svenska utbildningsrådet, Riksförbundet Hem och Skola, Riksförbundet finska föreningar i Sverige, Jugoslaviska riksförbundet, Stockholms, Göteborgs, Malmö, Eskilstuna, Haparanda, Botkyrka, Norrköpings, Nybro och Täby kommuner samt skolstyrelserna i Södertälje och Olofström.*

Yttranden har även inkommit från *Svensk-jugoslaviska kommittén, Stockholms Finska Lärarförening* samt *referensgruppen inför högskole-reformens genomförande i Uppsala högskoleregion.*

Finska studerande vid Stockholms universitet har inkommit med en skrivelse i ärendet.

Efter beslut av 1975 års riksdag (prop. 1975: 24, UbU 1975: 14, rskr 1975: 159) uppdrog regeringen den 18 december 1975 åt SÖ att utreda förutsättningarna för att anordna en *försöksutbildning i slöjd — textilslöjd resp. trä- och metallslöjd — jämte annat ämne.*

SÖ har med skrivelse den 20 september 1976 avgett förslag i ärendet.

Yttranden över förslaget har avgivits av *UHÄ, 1974 års lärarutbildningsutredning, Centralorganisationen SACO/SR, LO och TCO.*

För överblickens och sammanfattningens skull berörs i anslutning till de förslag som tas upp till behandling även vissa förslag som inte ford-rar beslut av riksdagen.

2 UTBILDNING AV FÖRSKOLLÄRARE OCH FRITIDSPEDAGOGER

2.1 Nuvarande förhållanden

2.1.1 Förskollärarytbildningen

Förskollärarytbildningens mål är att utbilda förskollärare skickade att tjänstgöra vid daghem och lekskolor. Den syftar till att göra de blivande lärarna väl medvetna om förskolepedagogikens mål, innehåll och arbetsformer samt ge dem insikt om betydelsen av ständig förkovran och förnyelse.

Inom det reguljära utbildningsväsendet bedrivs förskollärarytbildning i två former. Den ena är tvåårig och avsedd för sökande som kommer direkt från ungdomsutbildningen. Fr. o. m. nuvarande budgetår anordnas även en tvåspråkig förskollärarytbildning för arbete bland invandrabarn. Den andra förskollärarytbildningen, som omfattar 50 veckor, är avsedd för sökande med barnskötarutbildning och yrkeserfarenhet från förskola. För tillträde till den tvååriga utbildningen krävs bl. a. dels att den sökande har grundskolekompetens eller motsvarande kunskaper eller uppfyller de krav som anges i 2 eller 5 § kungörelsen (1966:24) om grundskolans kompetensvärde, dels att han/hon under ledning av utbildad personal har arbetat eller praktiserat under en sammanhängande tid av minst 16 veckor vid barnstuga, annan barnavårdsanstalt eller annan institution för barn.

Undervisningen i den tvååriga utbildningen omfattar ca 2 300 lektionstimmar varav ca 900 timmar utgör praktik. De i utbildningen ingående ämnena kan indelas i följande grupper med avseende på målet för undervisningen: pedagogik, metodik, praktik och skapande verksamhet. Pedagogikundervisningen omfattar psykologi, allmän pedagogik, barnobservationer, barnpsykiatri och mentalhygien. Studieplanen i skapande verksamhet omfattar undervisning i dramatiskt skapande, rytmik, musik samt bild- och formarbete. Förutom nämnda ämnesgrupper finns ytterligare ett antal teoretiska ämnen: svenska, samhällsorientering och social barnavård, naturstudier, hygien och medicinsk barnavård samt etik.

50-veckorsutbildningen av barnskötare till förskollärare började som en försöksutbildning på barnstugeutredningens initiativ. Utbildningen överensstämmer i fråga om mål och inriktning med utredningens förslag. Även timplanen är uppbyggd med utgångspunkt från utredningsförslagen.

Inom ramen för arbetsmarknadsutbildningen bedrivs en 42-veckors förskollärarytbildning, som är avsedd för arbetslösa akademiker med betyg i vissa beteendevetenskapliga ämnen. Utbildningen har inrättats i samråd mellan arbetsmarknadsstyrelsen och SÖ. Mål och riktlinjer är desamma som för den reguljära förskollärarytbildningen.

2.1.2 Fritidspedagogutbildningen

Fritidspedagogutbildning förekommer som en tvåårig ungdomsutbildning, både i anslutning till lärarutbildning vid lärarhögskolor och förskoleseminarier och som en specialkurs inom gymnasieskolan. Dessutom anordnas 50-veckors fritidspedagogutbildning som vuxenutbildning, dels inom arbetsmarknadsutbildningen, dels vid vissa lärarhögskolor och förskoleseminarier. 50-veckors fritidspedagogutbildning föreslås dock inte anordnas inom den statliga lärarutbildningen budgetåret 1977/78 (prop. 1976/77: 59).

Undervisningens mål är att utbilda fritidspedagoger, som är skickade att tjänstgöra vid fritidshem, i lekparksverksamhet, inom den organiserade fritidsverksamheten vid skolor och vid pensionärernas fritidscentra samt bland fysiskt och psykiskt handikappade. Utbildningen syftar till att göra de blivande fritidspedagogerna väl medvetna om fritidsverksamhetens mål, innehåll och arbetsformer samt hos dem väcka insikt om betydelsen av ständig förkovran och förnyelse.

För tillträde till den tvååriga utbildningen krävs avgångsbetyg från grundskola eller motsvarande kunskaper samt 20 veckors arbete eller praktik under ledning av utbildad personal bland barn i skolåldern. Utbildningen inom gymnasieskolan omfattar förutom ungefär 900 timmar praktik inom fritidsverksamhet följande ämnen: fritidskunskap, psykologi, pedagogik, barn- och ungdomspsykiatri, mentalhygien och etik, samhällskunskap, hälsa och hygien, svenska, naturstudium, dramatiskt skapande, musik, bild- och formarbete samt rytmik och lek och idrott. Målet med praktiken är att samordna den teoretiska undervisningen och det praktisk-pedagogiska tillämpningsarbetet bland barn, ungdom och äldre för att ge en väl underbyggd yrkeskunskap.

Den tvååriga fritidspedagogutbildningen och 50-veckorsutbildningen vid lärarhögskola och förskoleseminarium som har påbörjats läsåret 1976/77 överensstämmer beträffande mål och riktlinjer samt timplan i stor utsträckning med den av barnstugeutredningen föreslagna utbildningen. Ämnena har sålunda grupperats i tre block: kommunikation, omvärldsorientering och pedagogik. Kommunikationsblocket omfattar ämnena språk och litteratur, bild och form, musik, pedagogiskt drama samt rörelse. Omvärldsorienteringen omfattar social och naturvetenskaplig orientering. I pedagogikblocket ingår förutom psykologi/pedagogik även fritidsverksamhetens metodik, praktik, samt valfri påbyggnad och resurstid.

Fritidspedagogutbildningen om 50 veckor inom arbetsmarknadsutbildningen är avsedd för studerande som förutom fullgjord skolplikt har lång erfarenhet från familjehushåll, eget eller annans, samt minst tre års praktisk erfarenhet bland barn i skolåldern från fritidshem, parklek, klubbverksamhet eller har därmed jämförlig erfarenhet från ungdomsverksamhet. Utbildningen är en förkortad fritidspedagogutbildning in-

rättad i samråd mellan AMS och SÖ. Vidare finns inom arbetsmarknadsutbildningen en förkortad fritidspedagogutbildning om 48 veckor för utbildning av utexaminerade hushållslärare.

2.1.3 Fortbildning

Budgetåret 1974/75 erhöll socialstyrelsen i uppdrag att inför förskole-reformen genomföra en särskild information till förskolans personal. Projektet har finansierats över anslaget för drift av förskolor och fritidshem med 2 milj. kr. per budgetår. Samma belopp har beslutats för budgetåret 1977/78.

Syftet med projektet var att stödja utvecklingen av förskoleverksamheten inför förskolereformen genom att utarbeta studie- och informationsmaterial samt genomföra kursverksamhet.

Verksamheten har riktat sig till alla personalkategorier i förskolan inkl. dagbarnvårdare samt politiker och förvaltningstjänstemän. Vidare har skolpersonal, övrig socialvårdspersonal samt olika personalkategorier inom landstingen deltagit i viss utsträckning.

Projektet har genomförts i samverkan mellan socialstyrelsen, Svenska kommunförbundet, Svenska facklärarförbundet, Svenska kommunalarbetsareförbundet, SÖ och Landstingsförbundet. Informationen har genomförts stegvis. En projektgrupp inom socialstyrelsen har utarbetat studiematerial som först har använts vid utbildning av lokala studievägledare. Dessa har i första hand rekryterats från personal som arbetar i direkt barnarbete. Utbildningen av studievägledare har i huvudsak genomförts i samverkan mellan regionalt placerad projektpersonal och kommunförbundets länsavdelningar.

Informationsverksamheten i resp. kommuner har utformats lokalt, i vissa fall i studieförbundens regi. De lokala studievägledarna har verkat som studiecirkelledare.

I övrigt pågår fortbildningsverksamhet i varierande omfattning i regi av olika myndigheter och organisationer.

SÖ anordnar varje år fortbildningskurser för skolpersonal på olika stadier. För förskole- och fritidsverksamhetens personal är kursutbudet begränsat. För år 1975 anslags 200 000 kr. för fortbildning för förskollärare och fritidspedagoger. Kurserna genomförs mestadels under sommartid. Delvis är kurserna gemensamma för skolpersonal, förskollärare och fritidspedagoger.

Socialstyrelsen bedriver sedan år 1969 försöksverksamhet med förskola i glesbygd. Inom ramen för denna verksamhet sker viss fortbildning. Vidare pågår en rad försöksverksamheter i vilka barnstugeutredningens förslag om en dialogpedagogisk arbetsmodell prövas och utvecklas.

Viss fortbildning pågår i Svenska kommunförbundets och dess länsavdelningars regi liksom inom enskilda kommuner. Fortbildning anordnas även av de fackliga förbunden.

2.2 Utredningen

2.2.1. Ideologiska utgångspunkter

1968 års barnstugeutredning (S 1969: 31) presenterar i betänkandet (SOU 1975: 67) Utbildning i samspel konsekvenserna av förskolereformen för utformningen av personalutbildningar för verksamhet inom barnomsorgen. Utredningens uppdrag har omfattat att lägga fram förslag till utbildningar för följande personalgrupper i förskole- och fritidsverksamhet: barnskötare, dagbarnvårdare, barnvårdare, medhjälpare i deltidsgupper, förskolassistenter, ekonomipersonal, lokalvårdare, lekparks- och lekplatspersonal, förskollärare och fritidspedagoger.

Utredningens avsikt har varit att dra konsekvenserna för utbildningens del av de samhälleliga och pedagogiska mål som har ställts upp för verksamheterna inom barnomsorgen (prop. 1973: 136, SOU 1973: 30, rskr 1973: 372).

De nya målen avser bl. a. jämlikhet och minskande sociala klyftor, rollutjämning mellan kvinnor och män, samt breddad demokrati med ökat ansvar och ökat medinflytande.

Utredningen betonar att de satsningar på att utveckla människors sociala och känslomässiga möjligheter som samhället beslutar sig för att göra i dag direkt återverkar på morgondagens samhälle. Hem, förskola, skola, fritidshem, fritidsverksamhet för barn och ungdomar, den allmänt förebyggande barnavården samt barn- och ungdomshälsovården är medel för att nå de samhälleliga mål som ställts upp för barns uppföstran.

Barnomsorgsverksamheten representerar en arbetsmiljö, i vilken de hierarkiska funktionerna håller på att brytas upp genom det ändrade arbetssätt, lagarbetet, som personalen stimuleras till att söka genomföra. Avgörande för hur barn kan få uppleva att samhällets ideal och verklighet kan närma sig varandra är de vuxnas roller och samspel i arbetslaget. Med sådana utgångspunkter har utredningen analyserat vilka funktioner som är gemensamma för all personal som arbetar i barnomsorgens arbetslag. Utredningen konstaterar att de nuvarande utbildningarna inte har byggt på en medveten samhällelig helhetssyn på barn, familj och samhälle. De har gett kunskaper om barn, deras utveckling och fysiska vård men inte tillräckligt om *relationerna till* barnet och den unga människan.

På utredningens initiativ och efter utredningens modeller har en föröksverksamhet med nya personalutbildningar för barnomsorgen bedrivits sedan våren 1973. Av vunna erfarenheter från dessa och av aktuella pedagogiska strömningar har utredningen sökt göra en syntes vad gäller innehåll och organisatoriska former. Denna syntes handlar främst om den vuxnes syn på sin roll och om den egna utvecklingen i ett samspel med andra i ett samhälle som befinner sig i ständig utveck-

ling och omvandling. Den avser en förändrad lärarroll/vuxenroll i vid bemärkelse.

Utredningen konstaterar att det i hög grad handlar om att rekrytera vuxna med tidigare arbetslivserfarenheter av skiftande slag i den stora utbildningssatsning för barnomsorgsområdet som skall ske under de närmaste åren. Det gäller att skapa möjligheter till en stegvis utbildning, där tidigare erfarenheter får stor betydelse. Att tillsammans ta ansvar och att forma sin egen utbildning i lagarbete med andra kräver en ny utbildningssyn. Målet för alla utbildningar i utbildningsstegen måste vara gemensamt liksom referensramarna, oavsett var man avslutar utbildningsgången. Detta är grundförutsättningar för att personalutbildningen för barnomsorgen skall kunna bli en förändringsfaktor i samhällsprocessen. Personalens förmåga att knyta an till den sociala verkligheten, att utveckla en dialog och att lagarbeta i sitt samspel med barn och föräldrar är avgörande för hur förskolan och fritidsverksamheten för barn och ungdomar kan komma att vidareutvecklas.

2.2.2 Principiella konsekvenser för personalutbildningarna

Uppbyggnaden av förskolans och fritidshemmens verksamhet och det pedagogiska program som barnstugeutredningen skisserat för barnomsorgens inre arbete får konsekvenser i utbildningarna för de olika personalgrupper som är knutna till verksamheten. Det medför både visst ändrat innehåll i utbildningarna och en viss nyorientering av metoderna för att tillägna sig erfarenheter och kunskaper.

Utredningen anser att utvecklings- och socialpsykologi bör ges väsentligt utrymme i utbildningarna. Härigenom ges förutsättningar att förstå innebörden i de mål som samhället ställt upp för barnomsorgen och att omsätta dessa mål i det praktiska arbetet.

Utredningen betonar att den betydelse som de vuxnas egen personlighet har i de olika verksamheterna särskilt bör uppmärksammas. Utbildningstiden bör följaktligen innebära möjligheter att öka självkännsdomen och hjälp att vidareutveckla sig som människa.

De studerande bör i sin utbildning möta och tillämpa det dialogpedagogiska arbetssätt som skall prägla barnomsorgsverksamheterna för att kunna tillägna sig detta arbetssätt.

De bör därvid lära sig att tolka barnens och ungdomarnas beteende och dess skiftande uttryck samt förstå att det egna beteendet gentemot barn och ungdomar främst skall utgå från denna tolkning.

Med hänsyn till barnomsorgens socialpolitiska roll anser utredningen att personalutbildningarna skall ge de studerande möjligheter att inse och bearbeta de socialpolitiska, sociologiska och socialpsykologiska problemen för att förstå betydelsen av det egna arbetet.

Förmåga till inlevelse och till att handla konstruktivt är väsentlig

inom all verksamhet bland barn och ungdomar. Den är särskilt nödvändig, när det gäller barn och ungdomar med behov av särskilt stöd, omsorg och stimulans, barn med fysiska, psykiska, intellektuella, känslomässiga och sociala handikapp, barn från invandrarfamiljer, etniska minoriteter och mobbade barn. En central fråga för utbildningen av personal inom förskola och fritidsverksamhet blir hur de studerande skall få tillfälle att uppleva, våga upptäcka och leva sig in i sådana problemområden.

Utredningen betonar att utbildning av personal för barnomsorgen bör inrikta sin pedagogik på att medvetandegöra och formulera problem och syfta till ställningstaganden. Utbildningen bör bygga på dialog och samspel mellan lärare och studerande. Studiesituationen bör innebära en ömsesidig påverkansprocess som leder till att alla parter kan utvecklas.

De studerande bör ges möjlighet att ta ställning till förmedlad kunskap, värdera den och överföra den till problem i ett framtida handlande, som stämmer överens med den egna personligheten. Därför måste de studerande få utforska en reellt vidgad omvärld i tal, tanke och handling. Det främsta i utbildningen blir då inte att behärska en på förhand given mängd "katalogkunskaper", utan att starta en utvecklingsprocess.

De studerandes upplevelser av att studierna är meningsfulla utgör den viktiga drivkraften för att de skall gå vidare. Faktainläringen måste kopplas med och ingå i en logisk inlärningsprocess, som sker genom att de studerande arbetar i direkt praktiskt arbete, vilket ger dem erfarenhet.

Utredningen understryker att frågor och problemområden som de studerande själva uttrycker i samspel med lärarna utgör utbildningens kärna. Lärarna måste därvid förutsätta att de studerande har erfarenheter och vetande som kan användas i deras fortsatta sökande efter kunskap, att dessa är betydelsefulla för att lösa problem och en tillgång i utbildningssituationen.

Utredningen betonar att det principiella synsätt som dess förslag grundar sig på måste ta sig uttryck i ett förändrat utbildningsmönster, i vilket problemorientering och projektstudier blir det centrala.

Problemorienteringen innebär konkret att den framtida yrkessituationen analyseras och anknyts till den erfarenhet som de studerande har. Den kan omfatta enskilda människor, relationer mellan människor och relationer inom och utanför det framtida arbetsfältet.

Studiernas utgångspunkt skall vara verkliga problem och inte sådana som konstruerats på förhand för att täcka in vissa fastställda ämnesmoment. De skall sålunda inte vara teoretiska övningsproblem. Bearbetningen av dessa verkliga problem skall styra arbetet. En väg är då att

organisera studierna i projekt. Därvid skall de problem som diskuteras inom projekten belysas och förankras ute i samhällslivet. De skall bearbetas från olika tänkbara praktiska och teoretiska synvinklar och innefatta värderingsaspekter.

Vid projektorienterade studier skall lagarbete vara den förhärskande arbetsformen. Arbetslaget planlägger och genomför en undersökning. Lärarna finns med i arbetslaget som en resurs, som handledare. De studerande skall själva ta en stor del av ansvaret för att planlägga kurser, seminarier osv. De måste få uppleva att det inte planläggs för dem — oberoende av dem — men att lärarna är deras rådgivare med sitt ansvar för utbildningen. Lärarna måste ibland ta initiativ så att processen kommer igång och vidareutvecklas.

Teori och praktik integreras i projektstudier genom att teorierna relateras till verkligheten och verkligheten till teorierna. Självständigt kunskapssökande och undervisning flätas samman. Samverkan främjas mellan lärare och studerande. Utbildning och utbildningsadministration knyts ihop. Utbildningar, som leder till verksamheter som ligger nära varandra och som bör samarbeta, går samman i olika projekt. Ämnen som ingår i utbildningen förs också samman.

Utredningen betonar att denna utbildningsmodell ställer vissa krav på den yttre organisationen. Det är bl. a. betydelsefullt att fördela de studerande på mindre studiegrupper.

Utredningen föreslår följaktligen att de studerande som börjar sin utbildning vid samma tillfälle bildar en arbetsenhet (eller flera beroende på antalet studerande). I arbetsenheten bör ingå en fast lärargrupp som representerar olika områden. Den behöver emellertid inte nödvändigtvis täcka in alla områden i utbildningen. De lärare som ingår i arbetsenheten bör i första hand ha sin tjänstgöring knuten till denna. En bestämd kansliresurs bör också avdelas för arbetsenheten, som skall utgöra en organisatorisk och studiemässig enhet. Utredningen utgår från att 48 studerande utgör en sådan arbetsenhet. Denna bör i sin tur delas i mindre grupper, studieenheter, som omfattar högst tolv studerande. Inom studieenheterna skall projektstudier och andra studieformer genomföras som lagarbete. Studicenheter bör vara flexibla, så att medlemmar i en grupp kan ansluta sig till en annan, när detta är motiverat av att man skall medarbeta i andra projekt eller samarbeta över gränserna i annat studiearbete. Det kan också vara lämpligt att gruppernas fördelning ändras från en period till en annan.

Utredningen betonar att det är viktigt att arbetsenheten i enlighet med av myndigheterna givna bestämmelser och inom givna ramar själv organiserar en stor del av arbetet och också själv fattar beslut. Behov av t. ex. olika materiella resurser bör således bli föremål för arbetsenhetens överväganden och beslut.

För att snabbt få genomslagskraft för att förändra utbildningsmönstret

i personalutbildningarna har utredningen valt följande principiella struktur och innehåll. Utredningen betonar att dess synpunkter bör uppfattas som modellförslag som får anpassas till befintliga utbildningar.

Utredningen understryker att det är betydelsefullt att all pedagogisk utbildning för arbete bland barn och ungdomar har samma mål och inriktning. Även om utbildningarna är olika långa, skall målen stämma överens. Utredningen anser det vara realistiskt att förutsätta, att de kortare utbildningarna inte kan leda till att de studerande helt självständigt strukturerar arbetet i olika verksamheter. Det är emellertid angeläget att studerande i de korta utbildningarna förstår behovet av att samverka omkring barns, ungdomars och familjers helhets-situation.

Också innehållet i utbildningarna bör omfatta samma områden, även om tyngdpunkterna i olika avsnitt — främst i fråga om utvecklingspsykologi, sociologi och pedagogisk tillämpning — kommer att vara olika.

För samtliga utbildningar bör gälla att de belyser både förskolans och fritidsverksamhetens funktion i samhället liksom det betydelsefulla i att verksamheterna är öppna mot samhället. I alla avsnitt i utbildningarna skall uppmärksammas de insatser som är nödvändiga för barn och ungdomar med behov av särskild omsorg och stimulans.

De studerande bör få insikt om att olika faktorer i barns och ungdomars närmiljö och i den större samhälleliga miljön samverkar och bildar den uppväxtmiljö, som präglar barns och ungdomars utveckling. Betydelsen av att förskolan, skolan och fritidsverksamheten förlöpande samverkar med föräldrarna och med samhällets olika organ som kan stödja barnet och familjen bör framhållas. Genom att de studerande direkt upplever att samverkan sker på olika plan och direkt möter den sociala verkligheten kan grunden läggas för en nära samverkan mellan föräldrar, barnomsorg, skola och samhället i övrigt.

Inlevelse i familjens situation, i förskolans, fritidshemmets och andra fritidsmiljöers uppgifter är förutsättningar för att den studerande skall inse sin egen roll och betydelse i den kommande yrkesverksamheten. Den studerande måste i sin utbildning få erfara att arbetslaget har förmåga och möjligheter att lösa problem.

Utredningen betonar att den studerande bör få en helhetssyn på barnets och den unga människans personlighetsutveckling och förståelse för hur utvecklingsfunktionerna beror av och påverkar varandra. Samtidigt måste den studerande under hela utbildningstiden få stöd för sin egen personlighetsutveckling. De studerandes egna erfarenheter, kunskaper och tidigare upplevelser skall genomgående beaktas. Detta skall vara utgångspunkten för studiernas uppläggning. I utbildningar som mottar studerande med olika erfarenhets-, kunskaps- och upplevelsebakgrund kan studiesituationen bli särskilt berikande. Samtidigt måste där-

med utbildningens uppläggning ständigt omprövas för att den skall kunna tillgodose både gruppens och individens behov.

Utbildningarnas inriktning på att ge de studerande förutsättningar för att fungera i förskole-, skol- och fritidsverksamheter skall innebära att de studerande får kännedom om utvecklingsarbete och stimuleras till att ta del av aktuellt forskningsarbete kring det verksamhetsområde som de valt. Likaså bör utbildningen väcka en insikt om att kontinuerlig fortbildning är betydelsefull.

För arbetssätt och arbetsformer anger utredningen att det innehåll och det arbetssätt som föreslagits för förskola och fritidsverksamhet får konsekvenser för personalutbildningen. De vuxnas roll och funktioner i barnomsorgen bör också bestämma utbildningarnas arbetssätt och arbetsformer.

I det fortlöpande studiearbetet skall lagarbetet tillämpas så att de studerande upplever detta som en naturlig arbetsform. De studerandes roll som deltagare i ett arbetslag kan undan för undan utvecklas. Lärarnas roll skall vara tydlig. Deras tidigare erfarenheter och kunskaper är de studerandes resurs att använda för sin vidareutveckling. Följsamhet och lyhördhet från lärarnas sida gentemot de studerande bör inte medföra rädsla för konfrontationer. Dynamiken i ett arbetslag beror av att var och en ställer upp med sig själv och med sina resurser.

Utredningen föreslår att de studieformer som i dag betecknas som studiebesök, exkursioner, auskultationer, barnobservationer skall samlas i begreppet fältstudier. Verklighetsanknytning och konkretisering skall således inte endast hänvisas till praktikperioder utan äga rum under hela utbildningstiden.

Fältstudierna skall gälla olika samhällsmiljöer, arbetsplatser, institutioner, kulturutbud, facklig och politisk verksamhet samt olika religiösa verksamheter. De skall innefatta förskolan, skolan, fritidshemmen och andra fritidsmiljöer för barn, ungdom och vuxna samt föreningslivets verksamhet. Verksamheter bland barn och ungdomar med behov av särskilt stöd skall likaledes innefattas i fältstudierna. De studerande bör få uppleva olika former av samverkan samt hur samhällets olika resurser kan tillvaratas i förskola, skola och fritidsverksamhet. Fältstudierna skall i stor utsträckning ingå i projekt.

Beträffande utbildningarnas innehåll anser utredningen att de ämnen som dominerar nuvarande utbildningar av personal för förskola och fritidsverksamhet inte återspeglar arbetsstrukturen i verksamheterna. Verkligheten där är alltid sammansatt och kan bara delvis ges ämnesrubriker. Utredningen har därför funnit det angeläget att söka bygga upp utbildningarna så att innehållet så långt som möjligt samlas i enheter, i vilka samband och sammanhang framträder och en snäv ämnesspecialisering motverkas.

Studierna skall i stor utsträckning organiseras i projekt, som skall ha

starka inslag av fältstudier och praktik. Utöver projektstudier kan andra studieformer förekomma, där samverkan mellan ämnen och inslag av fältstudier och praktik är aktuella. Utredningen diskuterar här frågan om en total ämnesintegration genom att t. ex. genomgående använda projektstudier, vilket skulle innebära att ämnesbeteckningar kunde utslutas. Ett sätt att ange utbildningarnas innehåll kunde därvid vara att beskriva en rad exempel på projekt. Utredningen har emellertid bedömt att en sådan beskrivning skulle låsa de studerandes och lärarnas gemensamma initiativ när det gäller att ta itu med aktuella frågor. Dessutom torde det vara svårt att med projektförslag som utgångspunkt definiera lärarbehovet. Därför har utredningen stannat för att beskriva utbildningsinnehållet utifrån beteckningar på ämnen, som anger särskilt angelägna områden att studera och bearbeta.

Utredningen har delat upp innehållet i block: kommunikation, omvärldsorientering och pedagogik. Mellan dessa går inga skarpa gränser, de samspelar inbördes. Innehållet i ett block beror av innehållet i de andra. Hela tiden bör en återkoppling ske mellan blocken.

Utredningen understryker att innehållet i ämnesblocken bör bestämmas av kraven och förväntningarna inom de verksamhetsområden som de studerande siktar mot. Det bör präglas av att utbildningen ses som ett instrument för att utveckla den studerandes egen personlighet. En utbildningssituation som är ämnad att ge utrymme för de studerandes egen tillväxt bör inte gå ut på att de studerande skall behärska en på förhand av andra i detalj bestämd kunskapsmängd. Det väsentliga bör, enligt utredningens mening, vara att kunskaperna, erfarenheterna och upplevelserna gör det möjligt för de studerande att stå i ett medvetet och insiktsfullt förhållande till sin egen uppgift.

Kommunikation

En grupp ämnen som är särskilt betydelsefulla när det gäller att utveckla egen förmåga till kommunikation och för att förstå barns och vuxnas uttryck och upplevelsebehov är språk och litteratur, pedagogiskt drama, bild och form, musik samt rörelse. För att främja en integration speciellt av ämnena pedagogiskt drama, bild och form, musik och rörelse föreslås dessa sammanföras till ett särskilt block inom ämnesblocket kommunikation.

Röst- och talvård liksom tekniska läromedel ingår också i kommunikationsblocket. I vissa utbildningar föreslås också matematik ingå.

I personalutbildningar för fritidsverksamhet bland skolbarn bör studier i engelska kunna genomföras genom att de studerande deltar i studieförbunds studiecirkel.

Omvärldsorientering

För att kommunicera med andra på ett för alla parter meningsfullt sätt behövs insikt om andras levnadsvillkor och förståelse för den egna

rollen under olika förhållanden. Utredningen anser därför att väsentligt utrymme bör ges åt de studerandes sociala omvärldsorientering. I denna orientering innefattas samhällskunskap, socialkunskap, arbetslivsorientering och livsåskådningsfrågor.

Flera skäl talar för att den sociala omvärldsorienteringen ges ökat utrymme i utbildningarna. De ämnen som nu behandlar frågor inom detta område har i förskolläro- och fritidspedagogutbildningarna benämnts samhällsorientering och social barnavård samt etik och etik/mentalhygien. I gymnasieskolans vårdlinje behandlas delar av området inom ämnena barnkunskap, barn- och ungdomskunskap, arbetslivsorientering, familjekunskap, socialmedicin samt inom tillvalsämnena religionskunskap och samhällskunskap.

En naturvetenskaplig orientering är betydelsefull för att förstå samspel och system i naturen liksom det sätt på vilket barn närmar sig sådana erfarenheter och begrepp. I den naturvetenskapliga orienteringen bör stoffet belysas från biologiska, kemiska, fysikaliska och geografiska utgångspunkter. Utredningen framhåller att orienteringen inom det naturvetenskapliga området skall avse ett vidare fält än det som omfattas av ämnet naturstudier i nuvarande förskolläro- och fritidspedagogutbildningar och av de medicinskt inriktade naturvetenskapliga ämnena i den nuvarande vårdlinjens gren för barna- och ungdomsvård, anatomi och fysiologi, mikrobiologi och hygien, sjukdomslära och vårdkunskap. Med tanke på förskolans och fritidsverksamhetens innehåll föreslås studierna inte bara omfatta biologiska moment utan också andra naturvetenskaper. Studierna skall därvid byggas upp utifrån de erfarenheter, iakttagelser, undersökningar och experiment som de studerande själva gör och ge de studerande möjlighet till egen begreppsbildning. De studerande skall således gå in i dessa studier på det sätt som barnen i deras kommande verksamheter får göra.

Pedagogik

Inom detta block skall de studerande kunna tillägna sig ett tanke- och handlingssätt, som har förankring i utvecklingspsykologisk, sociologisk och socialpsykologisk teori. I studierna skall de studerande få stöd för att bearbeta den egna personligheten och på det sättet utveckla en förståelse för andra samt uppöva inlevelseförmågan.

Studierna i psykologi, sociologi, och pedagogik och den praktiska tillämpningen skall utgöra en sammanhållen helhet. Psykologin, sociologin och pedagogiken måste direkt kopplas med det dagliga arbetet i de olika verksamheterna. Genom en kontinuerlig sammankoppling av praktik, fältstudier och teoretisk bearbetning blir det möjligt för de studerande att nå en insikt, som är nödvändig för att kunna möta barns, ungdomars och vuxnas behov.

Pedagogikblocket bör också inrymma en pedagogisk bearbetning av

stoff från utbildningens övriga innehåll, så att en integration främjas mellan utbildningens olika delar.

Barnomsorgens och fritidsverksamhetens organisation och utformning, arbetssättet i förskola och fritidsverksamhet, frågor som gäller barn med behov av särskild omsorg, stöd och stimulans skall behandlas inom detta block, liksom de konsekvenser i form av konkret handlande som en helhetssyn på barn och ungdomar och deras behov måste medföra.

Kunskaper om utvecklingsprocesser, pedagogiska processer och sociologiska sammanhang är en väsentlig grund för den pedagogiska planeringen och verksamheten bland barn, föräldrar och personal. Det praktiska och teoretiska arbetet inom det pedagogiska blocket är varandras förutsättningar. Mot bakgrund av detta synsätt anser utredningen att ämnesbeteckningarna "förskolestadiets metodik" i förskollärarytbildningen, "fritidskunskap" i fritidspedagogutbildningen samt "barnkunskap" och "barn- och ungdomskunskap" i barnskötarutbildningen bör utgå och ämnesinnehållet integreras så som ovan beskrivits.

Utredningen betonar att det är angeläget att vissa förskolor och fritidsverksamheter kan vara tillgängliga för en bestämd studerandegrupp fältstudier och praktik under hela dess utbildningstid. Det skulle bl. a. innebära att en fortlöpande samverkan kunde äga rum mellan de studerande och personalen inom verksamheterna. En kontinuerlig kontakt mellan de studerande och barnen/ungdomarna skulle också kunna utvecklas till fördel för båda parter. De studerandes upplevelser och iakttagelser kunde därmed få större värde för den egna kommande yrkesutövningen än om anknytningen är mera tillfällig.

För studerande som siktar på verksamhet i förskolan bör gälla att de under praktiken skall delta i förskolans arbete som medlemmar i arbetslaget, resp. medarbetare till förskolans ledare. Studerande med inriktning på fritidsverksamhet för barn i skolåldern bör dels delta i fritidshems lagarbete, dels i verksamheter som riktar sig till barn och ungdomar i skolan, i föreningar, på bibliotek och på sjukhus.

Utredningen framhåller vissa områden i utbildningen som särskilt angelägna att orientera sig mot. De benämns övergripande studieområden: barnet/människan i samhället, barns utvecklingsmönster och utvecklingsbetingelser samt relationer—värderingar—attityder. Inom ramen för dessa studieområden anser utredningen att åtskilliga projekt torde kunna upplevas som centrala.

Utredningen betonar slutligen vad gäller innehållet att några ämnen som f. n. ingår i utbildningar för förskolans och fritidsverksamhetens områden inte återfinns i utredningens redovisning av föreslagna ämnen inom blocken. Ämnena etik, mentalhygien, barnpsykiatri, medicinsk barnavård samt barnobservationer har integrerats inom de olika blocken i sitt sammanhang. I barnskötarutbildningen gäller detsamma för barn- och ungdomskunskapen, vårdkunskapen, vissa delar av den medicinska

barnavården, medan de rent medicinskt-anatomiskt inriktade ämnena föreslagits utgå, då de inte motsvarar innehållet i barnomsorgsverksamheten.

Med en arbetsmetod, som kräver flexibilitet och reell möjlighet för de studerande att själva påverka sin utbildning, ifrågasätter utredningen om användningen av timmar och lärarresurser skall låsas ämnesvis så hårt som en traditionell timplan gör. En timplan bör vara ett instrument som möter utbildningens behov av koppling mellan ämnen och av kompanjonlärarskap samt bygga på en avvägning mellan s. k. schemabunden tid och självstudietid.

Utredningen lämnar därför det vanliga timplanebegreppet och utgår i stället från en ramplan. Utbildningen förutsätts utöver beräknad självstudietid ha ett visst studerandetimtal och i anslutning till detta ett visst lärartimtal till förfogande. Den resurs som lärartimmarna utgör disponeras med hänsyn dels till utbildningens behov av verksamhet i grupper, dels till behovet av samverkan mellan lärare och till de studerandes och lärares gemensamma planering av studierna.

Utredningen framhåller att, även om ramplanen ges en annan principiell karaktär än den som gällt vid utredningens försöksutbildningar eller vid modellförslagen i betänkandet, bör den kunna konstrueras så att den anger samband och kopplingar av såväl innehåll som lärarinsatser.

2.2.3 Organisatoriska förslag

Ungdoms- och vuxenutbildningen för förskole- och fritidsverksamheter bör närmas alltmer till varandra vad gäller innehåll, organisation och struktur. Det är väsentligt att skilda utbildningssystem inte byggs upp för dem som vill arbeta med barn i olika åldrar. I de steg som utbildningen får bör eftersträvas en så total integration som möjligt av yngre och äldre studerande oavsett om utbildningen ligger inom gymnasieskolan, högskolan eller inom ramen för arbetsmarknadsutbildningen. Olika erfarenhets- och kunskapsbakgrund hos de studerande bör betraktas som något positivt för utbildningsprocessen i samtliga steg i utbildningen. Utbildningen som en process över tid med starka anknytningar mellan praktik och teori får visserligen ett längre förlopp för unga studerande, men innehållsmässigt bör skillnader utjämnas.

Utredningen föreslår att varje utbildningssteg utformas så att det förbereder för nästa steg. Samtidigt bör utbildningen ge den studerande kompetens att efter avslutad utbildning i det ena steget gå in i arbetslag i förskole- och fritidsverksamhet för längre eller kortare tid.

Följaktligen föreslås en enhetlig utbildningsgång för dem, som vill arbeta inom förskole- och fritidsverksamheter. Den organiseras i tre utbildningssteg:

I *steg 1* skall dels de yrkesgrupper utbildas som i dag benämns barn-

vårdare, dagbarnvårdare, medhjälpare i förskola samt lekplats- och lekparkspersonal, dels den yrkesgrupp som i dag benämns barnskötare. Detta steg utgör basen för steg 2.

I steg 2 skall de yrkesgrupper utbildas som i dag benämns förskollärare och fritidspedagog. Detta steg utgör basen för steg 3.

Steg 3 motsvarar delvis den vidareutbildning som finns i dag i form av den metodiklärarkurs som anordnas för blivande metodiklärare vid förskolläro- och fritidspedagogutbildningarna. Det bör ge vidareutbildning för pedagogisk, social, administrativ samt psykologisk verksamhet.

Steg 1 — barnskötarutbildning

Utgångspunkter för utredningens förslag om en barnpedagogisk gymnasial utbildning för steg 1 är,

att denna utbildning skall ligga till grund och vara behörighetsgivande vad gäller allmän kompetens och särskild kompetens för studier i steg 2 av en enhetlig barnpedagogisk utbildningsgång. Den allmänna kompetens utbildningen skall ge är densamma som gäller generellt för tillträde till högre studier fr. o. m. den 1 juli 1977 i samband med högskolereformens ikraftträdande,

att steg 2, dvs. utbildningen för de yrkesgrupper som i dag benämns förskollärare och fritidspedagoger klassificeras som högskoleutbildning,

att de korta barnpedagogiska utbildningarna för de yrkesgrupper som i dag benämns dagbarnvårdare, barnvårdare, medhjälpare i förskola och fritidshem, lekplats- och lekparkspersonal, avvecklas och ersätts med en enda barnpedagogisk utbildning av samma längd som den yrkesgrupp som i dag benämns barnskötare föreslås genomgå. Denna skall kunna genomgåas av de studerande direkt eller etappvis, dvs. viss del av utbildningen genomgås, varpå den studerande efter en längre eller kortare period av yrkesverksamhet skall kunna gå in i nästa etapp av utbildningen.

Den barnpedagogiska utbildningen i steg 1 föreslås organiserad som ungdomsutbildning och vuxenutbildning/arbetsmarknadsutbildning.

Utbildningen föreslås omfatta

80 veckors ungdomsutbildning inom gymnasieskolan

40 veckors vuxenutbildning/arbetsmarknadsutbildning organisatoriskt knuten till steg 2-utbildningen.

Inom vuxenutbildning/arbetsmarknadsutbildning föreslår utredningen att de studerande bereds tillfälle till etappavgång för yrkesverksamhet med rätt att vid senare tidpunkt genomgå en andra etapp. Studiegången föreslås utformas så att detta blir praktiskt möjligt.

Utredningen föreslår en etappavgång efter 20 veckor för dagbarnvårdare, barnvårdare och ekonomipersonal. På kort sikt, med hänsyn till praktiska omständigheter och till de utomordentligt stora utbildningsbehoven kan även 10-veckorskurser anordnas för dessa grupper i syfte att bredda gruppen som över huvud taget får del av utbildning.

För vissa dagbarnvårdare som deltar i ett terapeutiskt rehabiliterings-

arbete för barn med särskilda behov föreslår utredningen däremot redan på kort sikt hela 40-veckorsutbildningen med dess fördjupning på arbete bland barn med särskilda behov av *stöd och stimulans*. Utredningen föreslår inte möjligheter till etappavgång efter årskurs 1 för de studerande i ungdomsutbildningen.

För tillträde till utbildningen i steg 1 föreslår utredningen att följande krav uppfylls.

För 40 veckors utbildning i vuxenutbildning/arbetsmarknadsutbildning krävs slutbetyg från åk 9 i grundskolan, från 6- eller 7-årig folkskola, enhetsskola eller realskola.

Som särskilt inträdeskrav för dem som söker till 40-veckorsutbildningarna bör uppställas krav på praktiskt arbete bland barn i förskole- och skolåldrarna i institutioner eller i det egna hemmet.

För 80-veckors utbildning i gymnasieskolan krävs slutbetyg från åk 9 i grundskolan.

Steg 2 — förskolläro- och fritidspedagogutbildning

Utredningen föreslår i enlighet med riksdagens beslut om högskolan våren 1975 att utbildningen i steg 2 skall organiseras som högskoleutbildning. Kopplingen till övriga pedagogiska utbildningar, i första hand låg- och mellanstadieläro-utbildningarna, blir viktig att överväga. Denna fråga har inte legat inom ramen för barnstugeutredningens direktiv utan inom 1974 års läro-utbildningsutrednings.

Barnstugeutredningen framhåller att redan nu viss samordning har ägt rum genom att förskolläro- linje inrättats vid ett antal läro- högskolor. För att kunna förverkliga utredningens förslag om hur studierna bör organiseras är det dock inte möjligt att helt integrera utbildningen i steg 2 med klassläro- utbildningen i dess nuvarande utformning. Den samverkan mellan läro- i läro- lag och den integration mellan ämnen som utredningen förordar förutsätter att förskolläro- utbildningen bildar en sammanhållen enhet inom läro- högskolan.

I och med att fritidspedagogutbildningen liksom förskolläro- utbildningen klassificeras som utbildning för undervisningsyrket föreslår utredningen att dessa utbildningar helt frikopplas från gymnasieskolan och från ett primärkommunalt huvudmannaskap. De bör i stället överföras till statligt huvudmannaskap i likhet med nuvarande förskolläro- utbildning.

Utredningen föreslår att nuvarande förskolläro- och fritidspedagog- utbildningar organiseras som en gemensam sammanhållen högskoleut- bildning med en specialisering i utbildningens andra och tredje termin av studie- gången mot förskole- resp. fritidssektorn. Den första terminen föreslås sammanhållen kring det övergripande studieområdet "Barnet/ människan i samhället". Andra och tredje terminen specialiseras kring temat "Utvecklingsmönster och utvecklingsbetingelser". Fjärde terminen

hålls samman kring temat "Attityder—normer—värderingar" men innebär samtidigt möjlighet till fördjupning av de områden de studerande finner angelägna utifrån sin yrkesidentitet.

Utredningen föreslår att utbildningen omfattar

80 veckor som reguljär studiegång för dem som direkt inträder efter steg 1-utbildning eller efter utbildningskomplettering, vad gäller sökande från annan gymnasielinje.

Som både allmänt behörighetsgivande och särskilt behörighetsgivande krävs för 80-veckorsutbildningen att ha genomgått 40 eller 80 veckors gymnasial barnpedagogutbildning — barnskötarutbildning — i det av utredningen föreslagna steg 1. Denna skall uppfylla de bestämmelser om allmän behörighet som gäller för tillträde till högre studier fr. o. m. den 1 juli 1977.

50 veckor som studiegång för studerande med lång erfarenhet från arbete inom förskole- och fritidsverksamhet eller inom grundskolan.

Den första gruppen utgör barnskötare med lång praktisk erfarenhet av arbete i förskole- och/eller fritidsverksamhet, minst 4 års verksamhet. De krediteras 22 faktiska studieveckor för 4 års arbetslivserfarenhet.

Den andra gruppen utgör främst de låg- och mellanstadielärare som önskar vidareutbilda sig till pedagog i förskole- och fritidsverksamhet. Utredningen anser att med tanke på de olika arbetssätt som i dag tillämpas i verksamheterna motsvarande kreditering om 22 faktiska studieveckor bör göras för låg- och mellanstadielärare som för barnskötare med lång praktisk yrkeserfarenhet.

För sökande till 80-veckorsutbildningen, vilka inte uppfyller de särskilda behörighetskraven, föreslår utredningen att dessa särskilda krav tillgodoses genom möjlighet att genomgå steg 1-utbildning om 20—40 veckor. Hur denna fråga slutgiltigt skall lösas måste behandlas i särskild ordning, när ställning tagits till hur steg 1 skall inplaceras i gymnasieskolan. Utredningen understryker vikten av att rekrytering från andra linjer, främst från social-samhällsvetenskaplig och humanistisk linje, inte onödigtvis försvåras. Samtidigt betonar utredningen att sökande från dessa linjer behöver en erfarenhetsbakgrund från steg 1-utbildningens mål, arbetssätt och ämnesblock både i teori och praktik.

Utredningen understryker vikten av att behörighetsvillkoren för utbildningen i steg 2 utformas så att rekryteringen av vuxna studerande med äldre grundläggande yrkesutbildning och yrkeserfarenhet inte hämmas. Inom förskole- och fritidsverksamheten arbetar i dag ett stort antal människor som fortfarande har otillräcklig formell utbildning för de arbetsutgifter som de utför. Det är angeläget att den personal som varit med om att möjliggöra förskolans och fritidsverksamhetens utbyggnad utan att ha blivit delaktig av det begränsade utbildningsutbudet inte uteslås från vidare utbildning till följd av de allmänna behörighetsvillkoren. Den försöksutbildning av barnskötare till förskollärare och fritidspedagog som utredningen prövat är ett uttryck för detta synsätt.

Vad gäller andra yrkesgrupper inom arbetsområden med direkt män-

niskovårdande uppgifter som socionomer, socialpedagoger och psykologer, föreslår utredningen att frågan huruvida en kreditering är tänkbar för arbetslivserfarenhet och/eller tidigare utbildning skall utredas i särskild ordning.

Genom att utredningen tagit ställning för en sammanhängande stegvis utbildning, där det första steget skall ge både allmän behörighet för högre studier och särskild behörighet för det föreslagna steg 2, faller automatiskt nuvarande krav på förpraktik för tillträde till steg 2-utbildning. Då sådana krav inte kommer att uppställas generellt för tillträde till olika högskoleutbildningar, bedömer utredningen att de inte bör behållas för förskollärary- och fritidspedagogutbildning. Praktik har ingått i steg 1-utbildningens pedagogikblock. Alltså föreslår utredningen att kravet på förpraktik slopas helt.

Utredningen ansluter sig till övriga högskoleutbildningars indelning av undervisningen i poäng = veckor. Därvid bör den reella utbildningstiden för 50-veckorsutbildningen vara lika med det föreslagna veckoantalet, dvs. 250 faktiska studiedagar. För 80-veckorsutbildningen beräknar utredningen den faktiska studietiden till 72 veckor.

Steg 3 — vidareutbildning för förskollärare, fritidspedagoger och nuvarande barnavårdslärare

Utredningen föreslår att en barnpedagogisk utbildning, ett steg 3, i form av en vidareutbildning för förskollärare, fritidspedagoger och barnavårdslärare organiseras som en påbyggnad på steg 2 inom ramen för högskoleutbildningen.

Utbildningstidens längd för steg 3 föreslås omfatta 20 fulla studieveckor = 20 poäng. Det är således fråga om en kortare vidareutbildning. De områden som denna vidareutbildning skulle inrikta sig på är pedagogik, social utbildning, psykologi, samt barn med särskilda behov av stöd och stimulans.

Utredningen framhåller att stort behov föreligger av en pedagogisk vidareutbildning för förskollärare, fritidspedagoger och barnavårdslärare som skall tjänstgöra som pedagogiklärare både i barnskötarutbildningen (steg 1) och i förskollärary- och fritidspedagogutbildningarna (steg 2). Den 18 veckors praktisk-pedagogiska lärarkurs, som finns i dag för förskollärare och fritidspedagoger bör därför, enligt utredningens uppfattning, kunna öppnas för fler sökande samt vidareutvecklas innehållsmässigt och inlemmas i högskolesystemet.

Utredningen föreslår 20-poängskurser inom högskolans ram dels för pedagogikläraruppgifter motsvarande dem som nuvarande metodiklärare/seminarielärare, lärare i fritidskunskap samt lärare i barnkunskap/barn- och ungdomskunskap fullgör, dels för föreståndar- och pedagogkonsulentuppgifter dels för uppgifter i den uppsökande verksamheten inom förskole- och fritidsområdet.

Den pedagogiska och psykologiska vidareutbildningen föreslås i första hand knuten till de utbildningsenheter, där förskollärare och fritidspedagoger utbildas, i form av speciellt upplagda studiekurser med nära anknytning till forsknings- och utvecklingsarbete på barnområdet inom de beteendevetenskapliga institutionerna i högskolan. Den sociala och administrativa utbildningen föreslås förlagd till de yrkesutbildningssektorer inom högskolan, där socionomutbildning med administrativ resp. direkt fältanknuten verksamhet bedrivs, samt till den pedagogiska sektorn. Utredningen framhåller att det dessutom bör övervägas vilken vidareutbildning och fördjupning med speciell inriktning på barn med särskilda behov av stöd och stimulans på grund av fysiska och psykiska orsaker som kan behöva organiseras. Med hänsyn till integrationen av barn med särskilda behov i förskola och fritidsverksamheter betonar utredningen emellertid att det är nödvändigt att alla grenar i speciallärarutbildningen öppnas för förskollärare och fritidspedagoger.

För tillträde till en barnpedagogisk utbildning i steg 3 föreslår utredningen följande behörighetskrav

barnpedagogisk utbildning i steg 2, dvs. förskolläraryrkesutbildning eller nu gällande barnavårdslärarutbildning.

Som särskilt krav för tillträde till pedagogiklärarutbildningen föreslås gälla 4 års arbetslivserfarenhet för förskollärare resp. fritidspedagoger inom förskole- eller fritidsverksamhet.

Utredningen anser att detta särskilda krav inte bör resas på nuvarande barnavårdslärare, då dessa redan erhållit viss praktisk/pedagogisk lärarutbildning under sin studietid.

2.2.4 Utvärdering och bedömning

Betygsfrågan var vid tidpunkten för barnstugeutredningens slutliga ställningstagande alltså föremål för överväganden inom 1973 års betygsutredning (U 1973: 01). Därför föreslår barnstugeutredningen att — i avvaktan på en slutlig lösning av frågan — betygsättningen för steg 1 sker inom ramen för gällande bestämmelser inom gymnasieskolan, men att möjligheterna att övergå till en betygsskala med färre antal skalsteg tillvaratas. Utredningen påpekar att regeringen genom skrivelse den 6 mars 1975 gav skolöverstyrelsen möjlighet att utfärda föreskrifter om en tregradig betygsskala att användas vid betygsättning i utbildningar inom vårdområdet, vilka bedrivs som specialkurser.

Med hänsyn till den utformning som föreslagits för utbildningarna i steg 2 anser utredningen att ett kompetensbevis bättre svarar mot utbildningarnas syften än en graderad betygsättning. Utredningen föreslår därför att den graderade betygsättningen slopas. Ett kompetensbevis kompletterat med ett utbildningsbevis som anger utbildningens innehåll och omfattning föreslås i stället.

Utredningen betonar att möjligheterna för lärare och studerande att

tillsammans utvärdera studierna bör kunna underlättas genom den utformning som föreslagits för utbildningarna i steg 2. Arbetssätt och arbetsformer syftar till att en dialog skall upprättas mellan studerande och lärare, som bör inbegripa återkommande utvärderingar. En sådan återkommande utvärdering kan också underlätta för de studerande att själva ta ställning till sin lämplighet för yrket. Utredningen föreslår inslag i utbildningarna, där utvärderingsmöjligheterna bör beaktas. Lärarna bör också ges tidsresurser för studierådgivande samtal med studerande enskilt eller i grupp. Redan i nu gällande anvisningar för betygssättning i förskolläraryt utbildningen framhålls att den studerande genom enskilda samtal bör få ta del av hur bedömningen av prestation och lämplighet utfallit och ges möjlighet att diskutera igenom sin allmänna studiesituation.

F. n. kan en studerande som av olika anledningar bedöms som olämplig för förskolläraryrket och fritidspedagogyrket skiljas från utbildningen. Utredningen anser att denna möjlighet bör kvarstå. Andra lösningar bör dock i första hand sökas med stöd av sådana samrådsförfaranden som beskrivits ovan. Utredningen betonar att möjlighet bör finnas att t. ex. i vissa fall liksom nu förlänga utbildningen eller att medge uppehåll i densamma.

2.2.5 Fortbildning

Utredningen rekommenderar en modell för fortbildning av personal inom barnomsorgen som bygger dels på utredningens förslag om en utbildningskomplettering som är gemensam för alla anställda i förskolan, vilken skisserades i betänkandet (SOU 1972: 27) Förskolan, del 2, dels på socialstyrelsens uppdrag att genomföra en särskild information inför förskolereformen till all personal i verksamheten. Utredningen bedömer att det finns väsentliga erfarenheter att knyta an till genom socialstyrelsens informationsinsatser. Utredningen har i sina tidigare betänkanden gett förslag till hur personalen kan samverka för att ett lagarbete skall kunna utvecklas.

Den fortbildning som arbetslaget kan ge i det dagliga arbetet måste emellertid kompletteras av huvudmannen med en gemensam fortbildning för att garantera alla en direktkontakt med den aktuella utvecklingen inom yrket.

Utredningen föreslår därför främst en gemensam fortbildning för all personal i barnomsorgen, en allmän fortbildning.

Denna skall ha till uppgift

att vidmakthålla och vidareutveckla den process som grundutbildningarna sökt stimulera, nämligen att i ett demokratiskt arbetssätt i lagarbetsform utveckla sina egna och andras kunskaper, erfarenheter, attityder och värderingar,

att markera en omsorg och omtanke om personalen under perioder då omställningssvårigheter kan uppstå.

att till personalen föra ut resultat från forsknings- och utvecklingsarbete och därav föranledda önskvärda förändringar i målsättning, arbetsform och innehåll i barnomsorgsverksamheten.

Huvudmännen rekommenderas genomföra en allmän fortbildning som drivs kontinuerligt i lokal studieverksamhet, anordnad av den kommun där man innehar anställning. Fortbildningen föreslås i första hand ges i små grupper som ett studiecirkelarbete, vilket medger att angelägna yrkesproblem bearbetas och bidrar till att utveckla lagarbetet. Som ett riktmärke för omfattningen rekommenderas 30 timmars deltagande, helst årligen. Utredningen betonar att ett preciserat ställningstagande till omfattningen kan ske först när utfallet av den pågående särskilda informationen och dess innehåll analyseras. Kravet bör dock ställas att fortbildningen förläggs till tid som är betald arbetstid och att det är obligatoriskt att delta i densamma.

Målgrupper för en kontinuerlig fortbildning är, enligt utredningens direktiv, förskole- och fritidsverksamhetens personal. Hit hör den personal som arbetar i kompletterande förskoleverksamhet (barnvårdare, dagbarnvårdare, lekplats- och lekparkspersonal) samt all personal som är knuten till förskola och fritidshem såsom ekonomipersonal, lokalvårdare, vaktmästare samt personal som huvudsakligen arbetar i barngrupperna.

För både förskole- och fritidsverksamhet påtalas behovet av samverkan med personalgrupper från angränsande verksamhetsområden såsom skola, barnhälsovård och socialvård. Den allmänna fortbildningen föreslås därför fördelas så, att ca två tredjedelar av tiden används i ett homogent studiecirkelarbete och övrig tid utnyttjas för fortbildning i samverkan med andra personalgrupper, vilka kan skifta år från år.

Utredningen betonar vidare det angelägna i att förvaltningspersonalen (intendenter, konsulenter, inspektörer), bereds möjlighet att delta i den fortbildning som primärt riktas till förskolans och fritidshemmens personal, i likhet med länsstyrelsernas och landstingens konsulenter. Detsamma gäller också för de politiker som i egenskap av nämndledamöter fattar beslut som direkt berör barnomsorgens inre och yttre verksamhet.

Det centrala ansvaret för fortbildningen föreslås ligga på en enhet eller arbetsgrupp inom socialstyrelsen. Personalfortbildning bör enligt utredningens mening knytas till den sektion hos tillsynsmyndigheten som direkt ansvarar för utvecklingen och uppföljningen inom barnomsorgsverksamheten.

Utredningen föreslår att systemet med s. k. pilotutbildning av studieledare som utnyttjats i den särskilda informationen, vidareutvecklas och tillämpas. Det blir då en viktig uppgift för socialstyrelsens fortbild-

ningsenhet eller arbetsgrupp att leda sådan studievägledarutbildning genom att ta fram kursprogram och -material samt att administrera och följa upp kurserna. Fortbildningsenheten eller arbetsgruppen bör därför direkt och fortlöpande samarbeta med bl. a. Utredningen angående den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet (TRU) och bildningsförbunden.

Fortbildningen bör kontinuerligt utvärderas av socialstyrelsen.

Samverkan med universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) och SÖ bör ske. Därför föreslås att socialstyrelsens förskoledelegation får till uppgift att också fungera som ett samråds- och samarbetsorgan omkring gemensam fortbildning för skolans och barnomsorgens personal.

Utredningen föreslår att tillsynsmyndigheten ges möjligheter att knyta rörliga personella resurser till sig för att samordna fortbildningsenhetens eller arbetsgruppens verksamhet med det lokala fortbildningsarbetet.

Den enskilda kommunen ansvarar för att den allmänna fortbildningen kommer till stånd. Utredningen framhåller att det är angeläget att denna organiseras och administreras av den avdelning eller sektion inom kommunförvaltningen som ansvarar för barnomsorgsverksamheten i kommunen.

Många kommuner har inrättat konsulenttjänster med i huvudsak pedagogiska uppgifter bland förskolans personal. Utredningen understryker det önskvärda i att en sådan utveckling kan ske i allt fler kommuner, så att det finns någon i kommunen som både har god direktkontakt med barnomsorgsverksamheten och har som uppgift att leda, utveckla och följa den pedagogiska verksamheten vid förskolor och fritidshem. Fortbildningen skall enligt förslaget vara en integrerad del i denna pedagogiska verksamhet. Konsumenten skall ansvara för administration av studiecirkelverksamheten och för samordning av studievägledare.

Utredningen betonar vikten av att studiecirkelarbetet sker under medverkan av speciellt utbildade studievägledare. I den särskilda informationen har dessa utnyttjats så att en studievägledare ansvarat för tre cirklar med ca 10 personer i varje cirkel. Dessa utbildade studievägledare är enligt utredningens mening en viktig resurs att ta till vara. För att kompensera avgång osv. bör studievägledarkåren fortlöpande utökas genom regionala fortbildningsinsatser bekostade med statliga medel.

Utredningen framhåller att det ställs krav både på förskolan och på fritidshemmens personal att samverka med de kompletterande förskoleverksamheterna i anslutning till förskolan och med den öppna fritidsverksamheten i anslutning till fritidshemmen. Det är därför väsentligt att sådana nya personalgrupper i första hand inlemmas i arbetslagens studiecirkelarbete separat för förskola resp. fritidshem.

Även om utredningen prioriterar en allmän fortbildning, är det angeläget att enskilda anställda bereds möjlighet att fördjupa sina kunskaper inom självvalda områden. Inom ett arbetslag kan uppstå behov av fördjupning och specialisering av kunskaper och erfarenheter.

Utredningen föreslår därför att en frivillig fortbildning organiseras. Individuella fortbildningsmöjligheter bör stå öppna för all personal i förskola och fritidsverksamhet. Fortbildningen föreslås ske i form av kortare, frivilliga kurser. För den enskilde studeranden bör den frivilliga fortbildningen bygga på lagen om rätt till tjänstledighet för studier och det avtal som arbetsmarknadens parter träffar i denna fråga. Kurserna föreslås förläggas till de högskolor, där steg 2-utbildningar till förskollärare och fritidspedagog ges.

Socialstyrelsen bör vara centralt ansvarig också för den frivilliga fortbildningen. Kurserna bör tas fram inom UHÄ efter rekommendationer från socialstyrelsens fortbildningsenhet eller arbetsgrupp för fortbildningsfrågor. Därmed möjliggörs en integration mellan grundutbildning och fortbildning vad gäller innehåll och arbetssätt.

2.2.6 Kostnadsberäkningar

Utredningens beräkningar har baserats på kostnadsläget i ortsgrupp 4 år 1975.

Utredningen föreslår för steg 1 en gymnasial utbildning om 80 veckor för dem som går ungdomsutbildning och 40 veckor för dem som går vuxenutbildning eller arbetsmarknadsutbildning. Kostnaden för 40-veckorsutbildningen inkl. vikariekostnad, skolledning och personalomkostnader uppgår till ca 7 200 kr. per studerande, medan en steg 1-utbildning anpassad till gymnasieskolans nuvarande ramor ger en kostnad om ungefär 13 800 kr. per studerande.

Läro- och handledarkostnader för den föreslagna 80-veckorsutbildningen till förskollärare och fritidspedagog, inkl. vikariekostnad, skolledning och personalomkostnader uppgår enligt utredningens beräkningar till ca 21 100 kr. per studerande. Kostnaden för nuvarande 50-veckorsutbildning av barnskötare till förskollärare var år 1975 ungefär 10 500 kr. per studerande och för den av utredningen föreslagna 50-veckorsutbildningen till fritidspedagog ca 13 000 kr. per studerande.

Som jämförelse nämner utredningen att den nuvarande tvååriga förskollärarytbildningen år 1975 kostade 15 933 kr. per lärarkandidat. Den tvååriga fritidspedagogytbildningen i gymnasieskola kostade 12 678 kr. per elev. Utredningen framhåller att förslaget innebär en avsevärd höjning av kostnaderna även om utbildningen i steg 2 kostar väsentligt mindre än t. ex. lågstadielärarytbildningen. De ökade kostnaderna föranses dels av större lärartäthet på grund av en ökad ämnesintegration, dels av ett minskat antal studerande per arbetsenhet.

Den föreslagna allmänna fortbildningen av personalen inom förskole- och fritidsverksamhet kommer enligt utredningen att medföra kostnader för såväl staten som kommunerna. Den kvantitativt största posten är kostnaden för vikarier för den personal som deltar i fortbildningen. Utredningen redovisar ett maximalt beräkningsexempel, där all personal deltar i 30 timmars fortbildning. Om 30 000 personer deltar i fortbildningen och 100 % av de 30 timmarna ersätts med vikarier blir totalkostnaden 24 milj. kr. per år.

2.2.7 Genomförande

Utredningen finner det nödvändigt att utbildningen reformeras så snabbt som möjligt för att de mål som har uppställts för barnomsorgens pedagogiska och sociala funktioner genom riksdagsbeslutet år 1973 skall kunna uppnås. Vissa av utredningens förslag har redan övergått från att vara försöksutbildning till reguljär utbildning. Andra förslag menar utredningen torde kunna genomföras successivt direkt efter det att utredningens betänkande har avlämnats. Utredningen bedömer att ett samlat genomförande av alla stegen torde kunna ske under budgetåret 1977/78.

Genomförandet av steg 1-utbildningen, framhåller utredningen, är avhängigt den slutliga utformning som ungdomsutbildningen kan få med hänsyn till förslag från utredningen om skolan, staten och kommunerna. Andra delar av den stegvisa utbildningen bör med hänsyn till det stora utbildningsbehov som föreligger kunna påbörjas redan under år 1976. Det gäller den steg 1-utbildning — barnvårdar/dagbarnvårdar/barnskötarutbildning — som anordnas som arbetsmarknadsutbildning. De vidareutbildningar som utredningen föreslagit i steg 3 — pedagogik-lärarytbildning för förskollärare och fritidspedagoger samt utbildningskomplettering för barnavårdslärare, utbildning för föreståndare/pedagogkonsulent samt för uppsökande förskole- och fritidspersonal — anser utredningen bör startas som 20-poängskurser vid beteendevetenskapliga och lärarutbildande institutioner senast under år 1976.

Centrala resurser för fortbildning föreslår utredningen anslås fr. o. m. det år, då anslag med nuvarande syftning upphör för socialstyrelsens projekt "Särskild information till förskolans personal m. fl."

Riksdagsbeslutet om förskolereformen, som trädde i kraft den 1 juli 1975, medför en rad utbildningskonsekvenser, varav endast delar ryms inom utredningens direktiv. Den i samband med reformen inrättade förskoledelegationen med uppgift att i samråd med tillsynsmyndigheten följa reformens genomförande har bl. a. i uppdrag att följa upp dess konsekvenser i skilda utbildningssammanhang.

En fråga som måste lösas i särskild ordning är utformningen av de särskilda behörighetskraven för de studerande som önskar gå in i steg 2-utbildning, men som saknar barnskötarutbildning i steg 1. Behörighetskraven blir beroende av hur barnskötarutbildningen inom gymnasieskolan slutgiltigt utformas.

Detsamma gäller frågan om vilka konsekvenser den föreslagna utbildningen av pedagogiklärare, som har kompetens att undervisa i karaktärsämnet på både gymnasial (steg 1) och högskolenivå (steg 2), får för barnavårdslärlinjen vid nuvarande seminarier för huslig utbildning. Denna fråga är avhängig den utformning som barnskötarutbildningen i gymnasieskolan får.

För barnavårdslärare innebär vidareutbildningen i pedagogik att deras kompetens vidgas att innefatta undervisning även i steg 2. Denna lärargrupp har genom sin grundutbildning formell kompetens att undervisa i ämnet barn- och ungdomskunskap på gymnasial nivå (steg 1). Detta ämne har i nuvarande barnskötarutbildning likartad funktion som det av utredningen föreslagna pedagogikämnet. Utredningen betonar att dess förslag självfallet inte innebär att nuvarande barnavårdslärare förlorar sin behörighet. Samtliga lärare med äldre utbildning förutsätts genomgå s. k. särskild fortbildning.

En viktig fråga att ta upp är vidare hur kvoteringen mellan olika sökandegrupper till steg 2-utbildningen skall ske. Frågan hör samman med högskolereformen och med kompetenskommitténs förslag i samband därmed såsom de uttrycks i prop. 1975: 9. Barnstugeutredningen har klart uttalat att de vuxna som gått "den långa vägen" och har stor arbetslivserfarenhet måste beredas möjligheter att genomgå förskolläro- och fritidspedagogutbildning. Detta bör vägas in, när kvoteringsregler fastställs för berörda utbildningar.

Ytterligare en fråga av stor betydelse med tanke på den ensidiga sammansättningen med kvinnlig personal i barnomsorgsverksamheten är huruvida en könskvotering bör ske i utbildningens alla steg. I nuvarande barnskötarutbildningar inom gymnasieskolan är flickorna kraftigt överrepresenterade. Underrepresentationen av män i barnavårdsläro-, förskolläro-, fritidspedagog-, låg- och mellanstadieläro-utbildningarna finner utredningen lika betänklig sett från barnens synpunkt. Utredningen anser att denna fråga måste uppmärksammas och ingående penetreras i samråd med förskoledelegationen och delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor. Det är också en fråga av vital betydelse för läro-utbildningsutredningen i dess arbete.

Vid övergång till de av utredningen föreslagna utbildningarna kvarstår den viktiga frågan att lösa om obligatorisk arbetslivserfarenhet mellan steg 1 och steg 2, dvs. om krav skall ställas på den som genomgått barnskötarutbildning i steg 1 att yrkesarbeta viss tid före inträde i nästa

utbildningssteg. Generella direktiv att utreda frågan ligger på lärarutbildningsutredningen.

Utredningen föreslår följande övergångsperiod för att avveckla de äldre utbildningarna samtidigt som de nya barnpedagogiska utbildningarna startar år 1977.

För den som söker enligt nu gällande behörighetsbestämmelser till 2-årig reguljär förskollärary- och fritidspedagogutbildning bör möjligheterna kvarstå även under år 1977, så att en sista intagning sker med studiernas början höstterminen 1977.

Utredningen betonar vikten av att framför allt de barnskötare som har en äldre utbildning och som nu kan genomgå 50-veckors förskolläraryrutbildning inte blir satta på undantag. Det väsentligaste är, enligt utredningens mening, att alla barnskötare som har äldre utbildning och som önskar genomgå förskollärary- eller fritidspedagogutbildning, successivt bereds plats.

Utredningens förslag till utbildningsinsatser på kort sikt liksom de utbildningsinsatser som blir aktuella på längre sikt beror direkt av tillgången på lärare. Med den expansion av barnomsorgen som väntas inom en tioårsperiod är framför allt behovet av lärare för pedagogikblocket inom barnskötarutbildningen i steg 1 samt inom förskollärary- och fritidspedagogutbildningen i steg 2 mycket stort. Kapaciteten på nuvarande pedagogik-/metodiklärarkurser är låg. Bristen på lärare inom gymnasieskolans barnskötarutbildningar liksom inom arbetsmarknadsutbildningar är också uttalad. Utredningen föreslår därför att pedagogiklärarkurser om 20 poäng — praktisk/pedagogisk vidareutbildning för förskollärare, fritidspedagoger samt barnavårdslärare — startas under år 1976 på olika orter i landet där förskolläraryrutbildning finns, för att tillgodose behovet av nya pedagogiklärare.

För samtliga lärare inom barnskötar- samt förskollärary- och fritidspedagogutbildningarna innebär utredningens förslag förändringar beträffande undervisningens uppläggning och genomförande och därigenom också för lärarrollens utformning. Utredningen föreslår därför att nuvarande resurser för årlig fortbildning av lärare inom berörda utbildningar förstärks och dimensioneras efter de ändrade förutsättningar som utredningens förslag innebär.

Fram till den 1 juli 1977 svarar SÖ för fortbildning för lärarutbildare. I och med att lärarutbildningen överförs till UHÄ:s ansvarsområde kommer också fortbildningen för de verksamma lärarutbildarna att åvila UHÄ. Det innebär att lärare i steg 2 skall omfattas av fortbildning för vilken UHÄ är centralt ansvarig. Utredningen konstaterar att fortbildningen för lärare inom barnskötarutbildningarna i steg 1 dock även fortsättningsvis torde sortera under SÖ.

Vid utformningen av de barnpedagogiska utbildningarna har utredningen konsekvent tillämpat arbetslagsprincipen för lärare och studeran-

de vid studier inom utbildningsenheten/skolan. Under praktikperioderna möter de studerande arbetslag i funktion inom förskole- och fritidsverksamheter och deltar som arbetslagsmedlemmar i verksamheterna. Hela arbetslaget på resp. institution är därvid handledare för de studerande.

Utredningen betonar att det är nödvändigt att representanter från praktikinstitutionernas arbetslag deltar i konferenser på utbildningsinstitutionerna. Resurser härför bör tillskapas i samband med att handledarnas utbildning, kontinuerliga fortbildning och vidareutbildning tas upp till behandling som en konsekvens av utredningens förslag om ett förändrat utbildningsinnehåll. Utredningen föreslår att hela denna fråga utreds i särskild ordning och att detta uppdras åt förskoledelegationen.

2.3 Remissyttrandena

2.3.1 Principiella utgångspunkter för utbildningarna

Barnstugeutredningen utgår i sina förslag till utbildning för förskola och fritidsverksamhet från en pedagogik som medvetandegör och formulerar problem samt syftar till ställningstaganden i viktiga frågor. Utbildningen bör enligt utredningen bygga på dialog och samspel mellan lärare och studerande. Studierna skall i stor utsträckning vara problemorienterade. Det innebär konkret att den framtida yrkessituationen analyseras och anknyts till den erfarenhet som de studerande har. Utgångspunkten skall vara verkliga problem, inte teoretiska övningsproblem. Bearbetning av dessa verkliga problem skall styra arbetet. En väg är att studierna organiseras i projekt. Därvid skall de problem som diskuteras inom projekten belysas och förankras ute i samhällslivet. Vid projektorienterade studier är lagarbete den dominerande arbetsformen. Arbetslaget planlägger och genomför en undersökning. Lärarna finns med i arbetslaget som resurs och handledare.

De allra flesta remissinstanserna är positiva till utredningens principiella utgångspunkter. Samtliga instanser anser att det är önskvärt att utbildningarna läggs upp efter de principer som utredningen har förordat. Några remissorgan anser dock att utredningen inte tillräckligt har analyserat de teoretiska och praktiska förutsättningarna och att förslagen därför är svårgenomförbara och kan leda till målkonflikter. Flera organ ifrågasätter en långt gående tillämpning av ostrukturerade arbetsformer eftersom elever som kommer direkt från ungdomsskolan saknar den mognad och erfarenhet som krävs. Till de remissinstanser som i stort sett instämmer med utredningens grundprinciper hör UKÄ, statens kulturråd, statens handikappråd, statens ungdomsråd, Svenska kommunalarbetsareförbundet, TCO, Svenska facklärarförbundet, lands-

tingen i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Malmöhus och Örebro län, folkhögskoleutredningen, HCK och Riksförbundet Hem och Skola.

UKÄ befarar, i likhet med flera av sina underremissorgan, att det i ett övergångsskede kan finnas hinder för att genomföra den föreslagna formen av dialogpedagogik. UKÄ anser det emellertid angeläget att den bärande idén om samverkan i utbildningen inte går förlorad. UKÄ betonar i likhet med Örebro läns landsting vikten av att lärarna får en utbildning som gör dem väl skickade för sin roll i samspelet.

TCO framhåller att utredningen föreslår ett nytt och oprövat arbetsätt som ställer nya krav på både lärare och elever. Det krävs därför, enligt TCO, relativt sett större resurser under den första terminen, då grunden skall läggas hos eleverna för ett problemorienterat arbetssätt. Östergötlands läns landsting anser dock att eleverna redan under sin tidigare skolgång borde förberedas för ett arbetssätt som innebär självständigt sökande av kunskapsstoff.

Facklärarförbundet, som är synnerligen positivt till den uppläggning utredningen vill ge studierna, bedömer risken för att eleverna bara skulle ägna sig åt vissa näraliggande områden och att vissa andra väsentliga områden blir försummade som liten, eftersom läraren medverkar som handledare och rådgivare i projektstudierna. Utredningens uppläggning av studierna innebär enligt förbundet en helt ny roll för läraren. Därför måste läraren få en fortbildning som behandlar vad den nya utbildningen innebär.

Några remissinstanser som i stort instämmer med de mål som utredningen har formulerat för utbildningen anser att utredningen har förbigått eller alltför summariskt behandlat vissa viktiga målområden. Statens kulturråd anser att kulturfrågorna är så viktiga att de bör markeras i målen för personalutbildningen inom barnomsorgsverksamheten. Ytterligare ett mål för utbildningen bör enligt kulturrådet vara att de studerande genom kunskap om målen för den statliga kulturpolitiken och samhällets kulturinsatser kan se barnomsorgsverksamheten i ett kulturpolitiskt sammanhang och driva en medveten och aktiv kulturverksamhet. Statens handikappråd framhåller i likhet med utredningen betydelsen av att insatser för barn, ungdom och föräldrar med behov av särskild omsorg och stimulans uppmärksammas i utbildningens alla avsnitt. Handikappaspekten bör enligt handikapprådet tas upp bl. a. i olika problemstudier. Statens ungdomsråd anser att utredningens utbildningsmodell inte tillräckligt tar hänsyn till hur de studerande skall kunna förbereda sig för det samspel med folkrörelserna och föreningslivet som bl. a. regeringen föreslagit dels i propositionen om skolans inre arbete m. m. (1975/76: 39), dels i propositionen om statligt stöd till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. m. (1975: 14). Enligt rådet bör detta samspel utgöra ett viktigt inslag i samtliga tre utbildningssteg.

Svenska kommunförbundet och *Stockholms skoldirektion* ifrågasätter en långt gående tillämpning av ett ostrukturerat innehåll och en långt driven problemorienterad undervisning med studier i projektgrupper, i synnerhet vad gäller ungdomsutbildningen i steg 1. Även *Landstingsförbundet* och *Jönköpings läns landsting* anser att en viss försiktighet bör iakttagas vid övergången till nya arbetsformer, eftersom de flesta studerande i ungdomsutbildningen kommer direkt från grundskolan och knappast kan ha erfarenhet från sitt kommande arbetsfält. *Utbildningsnämnden i Malmöhus läns landsting* nämner med erkännande ett antal nyare pedagoger och samhällskritiker som åberopas av utredningen och erinrar samtidigt om att en annan samhällsvetare, Bronfenbrenner, ställer sig kritisk mot barnuppfostringsåtgärder influerade av idéer och värderingar som alltför mycket skiljer sig från dem som samhället i övrigt och familjen hyser.

Socialstyrelsen, *SÖ*, *barnomsorgsgruppen*, *familjestödsutredningen*, *lärarutbildningsutredningen* och *SFS* framhåller att barnstugeutredningen inte har utfört någon analys och syntes av de teoretiska modeller som framförs. Socialstyrelsen menar att målsättningen för utbildningen därigenom blir diffus. Familjestödsutredningen pekar på den fara som ligger i att ensidigt utgå från en målbeskrivning utan att klargöra vilken verklighetsförankring denna har. *SÖ* framhåller att den teoretiska modellens innehåll kan få effekter på utbildningarnas utformning och innehåll som inte klarlagts och som borde ha behandlats mer utförligt av utredningen. *SÖ* menar att utredningen genom att i hög grad utnyttja den s. k. alternativa pedagogikens begreppsapparat har beskrivit ett arbetssätt som egentligen ifrågasätter förutbestämda mål och innehåll och att detta kan leda till konflikter mellan olika uttolkare av utredningens budskap.

Samtliga remissinstanser uttalar sitt stöd för probleminriktade studier. Socialstyrelsen och lärarutbildningsutredningen visar dock på vissa risker med detta arbetssätt och framhåller behovet av en tydligare målskrivning än den som förekommer i utredningen för att det kommande arbetets krav och inte den enskilde studerandes intresse skall bli avgörande för valet av projektområde. Lärarutbildningsutredningen anser att betänkandet ger föga ledning när det gäller lärarnas roll i planeringen och genomförandet av utbildningen. Fortsatt analys och bearbetning av bl. a. begreppet dialogpedagogik kommer därför enligt utredningen att krävas.

SÖ menar att den lärarroll som utredningen tecknat i många stycken svarar mer mot en utvecklingspsykologisk än mot en dialogpedagogisk modell. Det finns enligt *SÖ* en uppenbar risk för att förslagen i detta betänkande kommer att försätta lärare och utbildningsledare i en brydsam och olustig situation då de inom ramen för de resurser som finns tillgängliga inte har möjlighet att leva upp till varken sina egna eller de

studerandes krav och förväntningar på förnyelse av undervisningen. Vad som saknas i betänkandet är enligt SÖ en utarbetad modell som klart visar vilka olika komponenter som är verksamma i den pedagogiska processen och vilka resurser dessa kräver för att bli meningsfulla.

Utredningen understryker att det är betydelsefullt att all pedagogisk utbildning för arbete bland barn och ungdomar har samma mål och inriktning. Även om utbildningarna är olika långa skall målen stämma överens. Också i n n e h å l l e t i utbildningarna bör omfatta samma områden, även om tyngdpunkterna i olika avsnitt — främst i fråga om utvecklingspsykologi, sociologi och pedagogisk tillämpning — kommer att vara olika.

En vägledande utbildningsprincip skall vara att genomgående anknyta studierna till konkreta erfarenheter. Utredningen föreslår att de studiemoder som i dag betecknas som studiebesök, exkursioner, auskultationer och barnobservationer skall samlas i begreppet fältstudier. Det är fråga om att från olika fält — förskolan, skolan, fritidsverksamhet, arbetslivet, samhället i övrigt och naturen — under hela utbildningstiden samla erfarenheter och iakttagelser.

Utredningen anser att de ämnesstrukturer som präglar nuvarande utbildningar av personal för förskola och fritidsverksamhet inte återspeglar arbetsstrukturen i verksamheterna. Verkligheten där är alltid sammansatt och kan bara delvis ges ämnesrubriker. Innehållet har därför av utredningen delats upp i block: kommunikation, omvärldsorientering och pedagogik. Mellan dessa går inga skarpa gränser, de samspelar inbördes. Innehållet i ett block beror av innehållet i de andra. Hela tiden bör ett samarbete ske mellan blocken.

Kommunikationsblocket består av språk och litteratur, pedagogiskt drama, bild och form, musik samt rörelse. Utredningen anser att väsentligt utrymme bör ges åt de studerandes sociala omvärldsorientering. I denna orientering innefattas samhällskunskap, socialkunskap, arbetslivsorientering och livsåskådningsfrågor. Orienteringen inom det naturvetenskapliga området skall avse ett vidare fält än det som omfattas av ämnet naturstudier i nuvarande förskolläro- och fritidspedagogutbildning och av de medicinskt inriktade naturvetenskapliga ämnena i den nuvarande vårdlinjens gren för barna- och ungdomsvård, anatomi och fysiologi, mikrobiologi och hygien, sjukdomslära och vårdkunskap.

I pedagogikblocket föreslås ingå psykologi, pedagogik och praktik. Inom detta block skall de studerande kunna tillägna sig ett tanke- och handlingssätt som har förankring i utvecklingspsykologisk, sociologisk och socialpsykologisk teori. Genom en kontinuerlig sammankoppling av praktik, fältstudier och teoretisk bearbetning blir det möjligt för de studerande att finna förklaringar och nå en insikt, som är nödvändig för att kunna möta barns, ungdomars och vuxnas behov i olika avseen-

den. Pedagogikblocket bör också med sikte på den praktiska tillämpningen inrymma en pedagogisk bearbetning av stoff från utbildningens övriga innehåll, så att en integration främjas mellan utbildningens olika delar.

Med en arbetsmetod som kräver flexibilitet och reell möjlighet för studerande att själva påverka sin utbildning, ifrågasätter utredningen om användningen av timmar och lärarresurser så hårt skall låsas ämnesvis som en traditionell timplan gör och utgår i stället från en ramplan. Utbildningen förutsätts därvid utöver beräknad självstudietid ha ett visst studerandetimtal och i anslutning till detta ett visst lärartimtal till förfogande. Lärares undervisningsskyldighet bör betraktas som en resurs, som kan disponeras så fritt som möjligt inom ramen för de uppställda utbildningsmålen.

Blockindelning

TCO och *facklärarförbundet* tillstyrker den föreslagna blockindelningen. *Kommunalarbetareförbundet* anser att utredningen har jämnat vägen för projektarbete och reell elevdemokrati genom att arrangera ämnena i tre stora block.

Även *SACO/SR*, *SFS* och *SÖ* tillstyrker blockindelningen, men pekar på risken för att vissa ämnen förlorar sin identitet eller försvinner helt. *SACO/SR* anser det nödvändigt att varje enskilt ämne får ett fastställt basimtal så att det räcker för minst hel eller halv tjänst. *SÖ* menar att blockindelningen främjar större medvetenhet hos lärarna om det besläktade i deras ämnen och motverkar isolering, men att väsentliga inslag riskerar att bortfalla eller försvagas, t. ex. medicinsk barnavård och barnpsykiatri.

Kommunikationsblocket

SÖ anser att sambandet mellan blockets olika ämnen inte framträder särskilt starkt i utredningens målformuleringar. Ämnesbeskrivningarna har skilda begreppsstrukturer och ligger på olika abstraktionsnivåer vilket gör det svårt att få en uppfattning om vilka moment som kan integreras. Beskrivningen av blocket bör därför arbetas om så att en klarare helhetsbild av blocket skapas, där de övergripande syftena för blocket föregår beskrivningen av de ämnen som ingår.

Facklärarförbundet och *SFS* protesterar mot utredningens förslag att undervisningen i instrumentalmusik blir en valfri påbyggnad som handhas av studieförbund. *Facklärarförbundet* befarar att dessa förslag kan leda till en utarmning av musikaliska kunskaper och färdigheter hos förskollärare och fritidspedagoger. Studieförbundens inblandning avvisas eftersom inga behörighetskrav f. n. gäller för de lärare som undervisar

i musik inom studieförbunden. *SACO/SR* anser att den valfria påbyggnaden alltid bör ligga inom förskoleenheten — inte vid studieförbund och föreslår att en särskild resurs tillskapas för frivilligt tillval av instrumentalmusik. *Statens kulturråd* anser att det är positivt att studieförbundens möjligheter utnyttjas, men att detta inte får bli en ursäkt för allt för små basresurser för utbildningsenheterna.

SFS anser att studieplanen i bild och form är för teoretiserad. *Facklärarförbundet* påpekar att namnkonstruktionen bild och form är språkligt sett felaktig, eftersom begreppet bild omfattar såväl två- som tre-dimensionell bild. *Facklärarförbundet* ser konstruktionen som ett försök att slå samman teckning och slöjd till ett ämne, även om mål och huvudmoment helt ansluter sig till teckningsämnet. Förbundet tillstyrker utredningens förslag till mål för ett bildkommunikationsämne, men avstyrker att ämnet benämns bild och form. Teckning och slöjd är två viktiga ämnen med helt olika mål.

Omvärldsorientering

Statens ungdomsråd och *TCO* framhåller att ett väsentligt utrymme bör ges de studerandes sociala omvärldsorientering. Ungdomsrådet ser en fara i att utbildningen skapar en alltför stor tilltro till att enbart en god psykologisk/pedagogisk utbildning kan lösa problem som existerar i barnens omgivning. Yttre betingelser där människor lever i mindre gynnsamma miljöer, både materiellt och kulturellt har inverkan på barnens utveckling. Även *TCO* pekar på att den yttre miljöns socioekonomiska struktur sätter sin prägel på verksamheten i förskola och fritidshem. Om personalen skall kunna beakta detta i sitt arbete förutsätter det enligt *TCO* att all personal har åtminstone vissa grundläggande kunskaper om socioekonomiska processer och deras effekter på barn, ungdom och vuxna med vilka personalen dagligen har att samarbeta. *Statens kulturråd* efterlyser ett historiskt perspektiv i den sociala omvärldsorienteringen för att dagens förhållande och problem skall bli möjliga att förstå. Kulturrådet framhåller att museernas och bibliotekens personal har stor kunskap och erfarenhet på detta område. Kulturrådet ser som en risk att kulturaspekterna kan komma att tappas bort inom omvärldsorienteringen och pedagogikblocket och understryker därför samspelet och återkopplingen mellan blocken.

Centerns ungdomsförbund framhåller att den naturvetenskapliga orienteringen måste utgå från en ekologisk grundsyn. Människan som en del i naturen, påverkan i naturen av olika mänskliga aktiviteter, energifrågorna och naturresursernas begränsning är olika ämnesområden som enligt ungdomsförbundet är mycket betydelsefulla att belysa.

Livsåskådningsfrågornas plats inom omvärldsorienteringen behandlas av bl. a. *Svenska Kyrkans utbildningsnämnd* och *Samkristna skolnämnden*. Utbildningsnämnden finner att utredningens förslag till studieområde "livsfrågor" täcker väsentliga aspekter av ämnet, men att det med den föreslagna uppläggningsen är omöjligt att bedöma om området alls kommer att ingå i enskilda lärarkandidaters utbildning och i vilken omfattning det kan komma att behandlas. Utbildningsnämnden i likhet med Samkristna skolnämnden yrkar därför att studieområdena får en bindande karaktär och förses med någon form av tidsplanering, samt att de lärare som skall undervisa i livsfrågor har behörighet i ämnet religionskunskap.

Pedagogikblocket

Facklärarförbundet påpekar att med barnstugeutredningens förslag till innehåll i pedagogikblocket riskerar ämnet utvecklingspsykologi att bli markant uttunnat. Eftersom en del av lärartimmarna i pedagogikblocket skall användas för praktikbesök och en del för samverkan med andra ämnen i block blir det inte mycket som återstår för basämnet utvecklingspsykologi i vilket förskollärare och fritidspedagoger enligt facklärarförbundets uppfattning bör ha grundläggande kunskaper. Enligt *statens ungdomsråd* bör huvuddelen av undervisningen i pedagogikblocket ge förmåga till inlevelse i barnens uppväxtvillkor och förmåga till analys av vilka problem som föreligger för barnen och deras omgivning och därefter förmåga att påverka en lösning av dessa problem.

Facklärarförbundet anser att ämnet barnobservationer bör bibehållas samt att det i utbildningen bör ges mer utrymme för barns fysiska utveckling och vård än i barnstugeutredningens förslag. *SÖ* och *SACO/SR* pekar på att ämnena medicinsk barnavård med hälsovård samt barnpsykiatri föreslås bli integrerade i pedagogikblocket och omvärldsorienteringen. Med hänsyn till att barn med särskilda behov av stöd och stimulans skall integreras i de normala barngrupperna, anser dessa remissinstanser att det är väsentligt att personalen har gedigna grundkunskaper i medicinska frågor och psykiatri och att dessa ämnen kvarstår som självständiga ämnen.

Utredningen har i målformuleringar och ramplaner integrerat pedagogikämnet och metodiken. *SÖ* menar att utredningen genom dubbelbeteckningen pedagogik/metodik sökt markera en samhörighet mellan pedagogikläraren och metodikläraren i de avsnitt inom blocket som i dag kallas pedagogik resp. metodik. *SÖ* anser det väsentligt att ämnesbeteckningarna inom blocken korresponderar med lärarnas ämnestillhörighet och föreslår därför att i avvaktan på en eventuell förändring utifrån lärarutbildningsutredningens arbete nuvarande benämningar kvarstår. *Facklärarförbundet* anser att ämnesbeteckningen bör vara pedago-

gik/metodik för att undvika att begreppet metodik blir uppspaltat i olika slags ämnesmetodik och helt försvinner. Enligt SFS är det mycket olyckligt om metodik i fortsättningen kommer att benämnas pedagogik, eftersom det är önskvärt med en enhetlig beteckning inom all lärarutbildning för pedagogik/metodikämnet. *Kommunalarbetareförbundet* däremot stöder barnstugeutredningen "när den vill kalla ämnena vid de namn de förtjänar".

Övriga områden

SÖ, statens ungdomsråd och *Uppsala kommun* framhåller att barnstugeutredningen inte tillräckligt har beaktat föreningslivets medverkan i personalutbildningarna. Enligt ungdomsrådet bör "Folkrörelserna och föreningslivet" utgöra ett eget ämnesblock inom samtliga tre steg. Dessutom bör undervisningen stimulera till eget engagemang i folkrörelserna eftersom detta ger eleverna bättre möjligheter till eget ställningstagande i ideologiska frågor av olika slag.

Statens kulturråd anser att invandrarfrågorna är för svagt markerade i betänkandet medan *Stockholms kommun* särskilt betonar det positiva i utredningens hänsynstagande till invandrargruppens speciella problem.

Frågor och kunskaper rörande barn med handikapp framhålls som en viktig del i utbildningen av *statens handikappråd, barnomsorgsgruppen, Landstingsförbundet, Uppsala kommun* och *HCK*. Handikapprådet anser det tveksamt om dessa frågor har beaktats i tillräcklig utsträckning av utredningen. Detta gäller bl. a. baskunskaper i medicinsk barnavård, som enligt rådet är en nödvändig utgångspunkt för att kunna tillgodogöra sig kunskaper om handikappade barns behov. *HCK* anser att frågor och kunskaper rörande barn med handikapp måste komma in i utbildningen på ett betydligt tidigare stadium än vad som föreslås av utredningen. I likhet med handikapprådet ställer sig *HCK* kritisk till utredningens förslag att medicinska faktakunskaper skall inhämtas genom självstudier. *Uppsala kommun* anser att handikapp inte skall vara hinder för att komma in i utbildningen eller för att få anställning eftersom barn behöver uppleva och också säkert accepterar att även vuxna människor kan ha ett eller annat handikapp och ändå fungera i arbetslivet.

Barnomsorgsgruppen framhåller att det är angeläget att det utbildningsbehov som i dag föreligger för föräldrautbildningsarbete i förskolan snarast läggs in i reguljär utbildning. Gruppen tror att studerande som genomgått utbildning med den utbildningssyn som utredningen företräder kan ges förutsättningar att fungera i sådant arbete. *Riksförbundet Hem och Skola* noterar med tillfredsställelse att utredningens positiva

inställning till samarbetet med föräldrarna har slagit igenom vid uppläggnings av den barnpedagogiska utbildningen.

Ramplaner

Kommunalarbetareförbundet anser att förslaget om ramplaner ger möjlighet att öppna gränserna mellan ämnena och därmed införa projektarbete och reell elevdemokrati. *Lärarutbildningsutredningen* konstaterar att studieplanerna väl svarar mot de krav som ställs på personalen i den reformerade förskolan och fritidsverksamheten men att de genom sin detaljeringsgrad tycks vara svårförenliga både med det fria behovsorienterade och projektnriktade studiesätt som barnstugeutredningen propagerar för och med de principer för utformningen av utbildningsplaner som fastlagts för den reformerade högskoleutbildningen. Lärarutbildningsutredningen förutsätter därför att utredningsförslagen i detta och andra avseenden överarbetas så att de centrala bestämmelser som kommer att utfärdas för förskolläro- och fritidspedagogutbildningen ansluter sig till de principer som kommer att gälla för högskoleutbildningen i övrigt. Även *SÖ* finner det angeläget att ramplanen ses över, eftersom den uppvisar vissa brister och oklarheter. *SÖ* anser att en sådan översyn bör förankras hos universitets- och högskoleämbetet och lärarutbildningsutredningen. *Fackläroförbundet* avvisar en ramplan som inte fastlär det antal lärotimmar varje ämne skall ha under ett läsår. Förbundet anser att de pedagogiska intentionerna i barnstugeutredningens förslag borde kunna genomföras utan att läroarnas anställningstrygghet undergrävs.

2.3.2 Organisatoriska förslag

Utifrån redovisade ideologiska och pedagogiska utgångspunkter föreslår utredningen en enhetlig utbildningsgång för en barnpedagogisk utbildning för dem som vill arbeta inom förskole- och fritidsverksamheter. Denna utbildningsgång organiseras i tre steg. Varje utbildningssteg avpassas beträffande innehåll, struktur och organisation till påföljande steg. Samtidigt ger utbildningen den studerande kompetens att efter avslutad utbildning i det ena steget gå in i arbetslag inom barnomsorgen för längre eller kortare tid.

De flesta remissinstanser ställer sig bakom utredningens principiella organisatoriska förslag. Till dessa hör *socialstyrelsen*, *statskontoret*, *RRV*, *UKÄ*, *AMS*, *statens kulturråd*, *statens handikappråd*, *statens ungdomsråd*, *folkhögskoleutredningen*, *barnomsorgsgruppen*, *familjestödsutredningen*, *Svenska kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, ett antal *landstingskommuner*, *Stockholms*, *Malmö* och *Uppsala kommuner*, *TCO*, *LO*,

HCK, Riksförbundet Hem och Skola samt Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund.

UKÄ anför att samtliga dess remissinstanser med tillfredsställelse ser att olika personalgrupper inom barnomsorgen får en gemensam, sammanhållen utbildning. Det är enligt UKÄ positivt att varje steg utgör avstamp för nästa och att mål, inriktning, innehåll och arbetssätt är gemensamma med en successiv fördjupning och vidareutveckling. AMS uttalar att det varit en länge närd önskan hos företrädare för berörda institutioner och personalkategorier att få till stånd en samordnad utbildning inom barnomsorgsområdet. En stegvis ordnad utbildning ger den enskilde möjlighet till en mera genomtänkt planering och därmed bättre möjligheter att gå vidare inom yrkesområdet. En sådan ordning torde även underlätta för arbetsgivarna att rekrytera erforderlig utbildad personal. *Värmlands läns landsting* uttrycker sin tillfredsställelse över den föreslagna uppbyggnaden av utbildningen. Erfarenheterna från ett stort antal vårdutbildningar, där principen om återkommande utbildning tillämpas är mycket positiva. *Örebro läns landstingskommun* anser att förslaget om etapputbildning och trestegsutbildning överensstämmer med intentionerna för återkommande utbildning. *Stockholms kommun* understryker angelägenheten av att utredningens förslag genomförs snabbt. *Uppsala kommun* betonar att olika utbildningsbakgrund många gånger kan vara en förutsättning för att kunna åstadkomma ett framgångsrikt lagarbete och är därför positiv till den stegvisa uppbyggnaden. TCO ansluter sig i huvudsak till förslaget och uttalar att det allttjämt föreligger behov av utbildning av två yrkeskategorier för tjänstgöring i förskola och fritidshem. LO anser att det barnpedagogiska utbildningsområdet genom de föreliggande förslagen bör bli av grundläggande betydelse för en utveckling mot ett mönster av återkommande utbildning. *Riksförbundet Hem och Skola* uttalar att förbundet betraktar den genomtänkta skissen till ett nästan fullständigt utbildningssystem för barnomsorgen som utomordentligt värdefull.

Följande remissinstanser tar mer eller mindre avstånd från det principiella organisatoriska förslaget. SÖ, *Jönköpings läns landstingskommun*, *facklärarförbundet*, *SACO/SR*, *SFS*, *Centerns ungdomsförbund* och *Kommunistisk ungdom*. SÖ uttalar att i så gott som samtliga remissvar till verket (förskoleseminarier och lärarhögskolor) markeras en tveksam eller klart negativ inställning till förslaget till stegvis utbildningsgång. I likhet med sina remissinstanser anser SÖ att steg 2 bör utformas som en självständig utbildning i förhållande till steg 1 samt förlängas med en termin. SÖ hävdar att utredningen förbisett eller i varje fall förbigått att diskutera de utbildningsproblem som den stegvisa utbildningen för med sig genom att steg 1 är både en avslutad, självständig utbildning och en genomgångsutbildning till steg 2. Utredningens strävan att genom likartade utbildningar stärka arbetslaget medför

en svårighet att klart se till vilka kompetensnivåer utbildningarna leder. Utredningens obenägenhet att formulera den kompetens som steg 2 ger och de krav som kan ställas på en yrkesverksam förskollärare och fritidspedagog i relation till steg 1-utbildade tyder på att någon samordning med andra lärarkategorier inte eftersträvats. I likhet med utredningen anser dock SÖ det olyckligt för samarbetet på institutionerna om de olika stegen ger olika slags utbildning, så att steg 1 ger en vårdinriktad medan steg 2 ger en pedagogiskt inriktad utbildning. SÖ anser det emellertid vara nödvändigt att betona skillnaden i graden av självständighet i det framtida pedagogiska arbetet mellan personal med utbildning av olika längd och innehåll. *Facklärarförbundet* har flera invändningar mot utredningens organisatoriska förslag. Med hänvisning till socialstyrelsens "Arbetsplan för förskolan" finner facklärarförbundet inga skäl varför den pedagogiska personalen i barnomsorgen delas i två kategorier. Detta motsvaras inte av de yrkesfunktioner som finns. Förbundet är positivt till systemet återkommande utbildning och till att gymnasieutbildning skall ge möjlighet till en första anställning inom ett visst yrkesområde, förutsatt att det finns en yrkesfunktion som motsvarar utbildningen. Facklärarförbundet betonar att inom skolan accepteras inte två kategorier lärare med olika utbildningstid — en med gymnasiesocialstyrelsens "Arbetsplan för förskolan" finner facklärarförbundet anser att det enbart är ekonomiska skäl som motiverar ett system med två personalkategorier inom barnomsorgen.

De föreslagna utbildningarna kan enligt facklärarförbundets mening dels uppfattas som en dubblering, då utredningen inte klargjort på vilket sätt steg 2 är en fördjupning och vidareutveckling av steg 1. Dels kan kommunerna uppfatta utbildningarna som likvärdiga och i första hand anställa den lägst utbildade och lönemässigt billigare kategorin barnpedagoger. Facklärarförbundet befarar en kvalitetssänkning inom barnomsorgen till följd av förslagen. I ett långsiktigt perspektiv förordar förbundet en pedagogiskt utbildad personalkategori, högskoleutbildade förskollärare och fritidspedagoger, inom barnomsorgen. I ett kortsiktigt perspektiv — speciellt under en period av snabb utbyggnad — måste två kategorier accepteras. Facklärarförbundet understryker att alla måste stimuleras till vidareutbildning till förskollärare eller fritidspedagog. *SACO/SR* anser att den föreslagna enhetligheten i utbildningsgången har vunnits på bekostnad av flexibiliteten. Den snäva målinriktningen hos steg 1 och det snäva rekryteringsunderlaget för steg 2 står knappast i överensstämmelse med önskemålen om möjligheter till återkommande utbildning och försvårar i onödan ett linjebyte inom gymnasieskolan. *SFS* instämmer i att de utbildningar som avser leda till arbete inom barnomsorgen bör arbeta utifrån samma principer. Det är emellertid inte självklart att utifrån detta acceptera förslagen till

trestegsutbildning. SFS anser i stället att steg 2 skall förlängas med ett bibehållande av förpraktiken — inte som ett särskilt behörighetskrav utan som ett moment i början av utbildningen. *Centerns ungdomsförbund* ställer sig tveksam till den föreslagna ordningen och anser det ovanligt att en gymnasielinje blir specialinriktad på detta sätt. Förbundet betonar vikten av att rekryteringen till förskollärarytbildningen sker så brett som möjligt. Dessutom skall yrkeserfarenhet krävas före högskoleutbildningen. Den skall inte ses som en förpraktik utan som en allmän erfarenhetsbakgrund. *Kommunistisk ungdom* förkastar helt ett steg 1 och anser det vara en märklig uppdelning som utgår från att det finns olika arbetsuppgifter i arbetet med barn som motiverar personal med olika lång utbildning. All personal som arbetar inom förskolan bör genomgå steg 2. Detta bör förlängas till att omfatta fem terminer.

Utredningens förslag om att nuvarande korta barnpedagogiska utbildningar för dagbarnvårdare, barnvårdare, medhjälpare i förskola eller fritidshem samt lekplats- och lekparkspersonal avvecklas och ersätts med en enda barnpedagogisk utbildning av samma längd som i dag gäller för barnskötare, samt att denna utbildning skall kunna genomgå direkt eller etappvis tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna. Bland dessa påpekar SÖ att etappavgång inte finns i dagens gymnasieskola. Steg 1-utbildningen omfattande t. ex. en termin för dagbarnvårdare bör följaktligen betraktas som en avslutad utbildning. *AMS* och *Östergötlands läns landsting* anser etappavgång i steg 1 praktiskt och tillfredsställande från arbetsmarknadssynpunkt. Båda förordar etappavgång också i ungdomsutbildningen, då många ungdomar är skoltrötta och ogärna söker sig till långa utbildningar. *Svenska kommunförbundet* understryker det nödvändiga i att inte gå för fort fram, då det i ett skede av ytterligare utbyggnad av barnomsorgen måste anses vara mera angeläget att många har i varje fall någon hittills accepterad barnvårdsutbildning än att några få har en fördjupad sådan.

Samtliga remissinstanser utom familjestödsutredningen tillstyrker eller lämnar utan erinran utredningens förslag om utbildningstidens längd i steg 1. För ungdomsutbildningen omfattar förslaget 80 veckor utan möjlighet till etappavgång och för vuxenutbildning/arbetsmarknadsutbildning 40 veckor med möjlighet till etappavgång efter 20 veckor. På kort sikt med hänsyn till de utomordentligt stora utbildningsbehoven föreslås möjlighet till etappavgång redan efter 10 veckor. *Svenska kommunförbundet* framhåller bestämt nödvändigheten av att även barnskötare liksom nu får möjlighet till avgång efter 20 veckor. Barnskötare som avser tjänstgöra i förskola torde inte ha generellt behov av att i ett sammanhang genomgå 40 veckors utbildning. Kommunförbundet anser det mera angeläget t. v. att bredda gruppen som över

huvud taget får utbildning. De som deltar i ett terapeutiskt rehabiliteringsarbete har däremot redan på kort sikt behov av hela 40-veckorsutbildningen. *Örebro läns landsting* betonar att det är angeläget att det anges att full kompetens som barnskötare endast uppnås efter genomgången 40-veckorsutbildning. *TCO* och *facklärarförbundet* tillstyrker förslaget om etappavgång för dagbarnvårdare från 40-veckorsutbildningen efter 20 veckor och avstyrker samtidigt bestämt en etappavgång redan efter 10 veckor. *Facklärarförbundet* anser att på lång sikt dagbarnvårdare bör få 40 veckors utbildning. *LO* anser liksom *Svenska kommunalarbetsförbundet* att alla barnskötare bör ha så mycket barnpedagogisk utbildning att etappavgång bör ske först efter 20 veckor. En etappavgång efter 10 veckor är lämpligare för ekonomipersonal. *Centerns ungdomsförbund* framhåller att etappavgång efter 20 veckor bör finnas i ett inledningsskede, då många som nu arbetar inom denna sektor helt saknar utbildning och måste få möjlighet att skaffa sig en sådan. *Familjestödsutredningen* anser att andra avvägningar mellan de olika personalkategoriernas utbildningsbehov kunde ha varit tänkbara. Inte minst borde behovet av utbildning för det ansvarsfulla arbete som utförs av dagbarnvårdarna och som berör en betydande del av alla barn i barnomsorgen ha beaktats i större utsträckning. Utredningen presenterar en alternativ utbildningsmodell som innebär ett steg 1 omfattande ett års barnskötarutbildning efter avslutad gymnasieutbildning samt en ettårig teoretisk vidareutbildning till förskollärare- eller fritidspedagogkompetens med två års yrkesverksamhet i förskole- eller fritidsverksamhet efter genomgången steg 1-utbildning som särskilt behörighetskrav.

Samtliga remissinstanser avvisar utredningens förslag att steg 1-utbildningen i vuxenutbildning/arbetsmarknadsutbildning organisatoriskt anknyts till steg 2-utbildningsinstitutionerna. Genomgående framhålls att steg 1-utbildningen bör knytas till gymnasieskolan. Ett undantag utgör *familjestödsutredningen* som föreslår att utbildning för personal inom barnomsorgen får UHÄ till huvudman. Steg 1 enligt familjestödsutredningens egen modell föreslås ges som en integrerad ungdoms- och vuxenutbildning med UHÄ som huvudman men med decentraliserad undervisning så att utbildningen kan genomgåas även på orter som saknar högskoleenhet för steg 2-utbildning.

Ett tiotal remissinstanser framför vissa erinringar mot eller förslag till tillägg till utredningens förslag till behörighetsbestämmelser för inträde i steg 1-utbildningarna. Till dessa hör *SÖ*, *AMS*, *statens ungdomsråd*, *folkhögskoleutredningen*, *familjestödsutredning*, *Östergötlands läns landstingskommun*, *Stockholms kommun*, *TCO*, *Facklärarförbundet*, *LO* samt *Centerns ungdomsförbund*.

SÖ hänvisar vad gäller de föreslagna inträdeskraven för 40-veckorsutbildningen till regeringens beslut den 12 april 1975 att behörig att antas som elev till utbildningen är den som uppnått 20 års ålder senast det kalenderår då kursen börjar och genomgått årskurs 9 i grundskolan eller har motsvarande kunskaper eller uppfyller vad som krävs för behörighet enligt 2, 3 och 5 §§ kungörelsen (1966: 24) om grundskolans kompetensvärde m. m. Vidare framhåller SÖ att möjlighet till avkortad steg 1-utbildning bör stå öppen för den ekonomipersonal och de lokalvårdare, som arbetar inom barninstitutioner och som genomgått tvåårig konsumtionslinje gren för storhushåll och restaurang resp. gren för konsumtion med hemvårdsinriktning. AMS påpekar att krav på slutbetyg från årskurs 9 i grundskolan för tillträde till 80-veckorsutbildningen innebär en skärpning i fråga om teoretiska kunskaper. Vuxna som har genomgått sex, sju eller åtta klasser i folkskola är i dag behöriga att söka till den tvååriga vårdlinjen. Vidare framhåller AMS att kravet på praktik för tillträde till 40-veckorsutbildningen kan bli ett hinder för åtskilliga sökande på grund av att den starkt ökande barnskötarutbildningen sannolikt kommer att behöva reservera flertalet praktikantplatser för sina elever. Likaså kan praktiktiden i vissa fall bli ekonomiskt betungande för den enskilde och utbildningen av detta skäl inte blir attraktiv. Styrelsen pekar också på möjligheterna att rekrytera t. ex. vuxna med erfarenheter och kunskaper från andra områden än barnomsorgen. *Statens ungdomsråd* anser att utredningens förslag till inträdeskrav till steg 1 bör gälla med det tillägget att även föreningsmedlemskap, förtroendeuppdrag i förening eller arbete som föreningsledare skall anses som en merit motsvarande kravet på praktiskt arbete bland barn och ungdom. *Folkhögskoleutredningen* erinrar om att åtta- resp. sjuårig folkskola tillsammans med ett resp. två folkhögskoleår ger grundskolebehörighet, varför detta bör fogas till de uppräknade inträdeskraven. *Folkhögskolestuderande* bör ha särskilt goda förutsättningar att tillgodogöra sig den barnpedagogiska utbildningen med den problemcentrerade undervisning och det samarbetspräglade arbetssätt som redan i dag kännetecknar en stor del av folkhögskolan. *Betygsutredningen* har inget att erinra mot att årskurs 9 i grundskolan blir behörighetskrav, men påpekar att betygsutredningens förslag kan komma att innebära vissa ändringar i intagningsförfarandet. *Östergötlands läns landstingskommun* anser att minst ett års praktiskt arbete bland barn i förskole- och skolåldern skall ha utförts före tillträdet till 40-veckorsutbildningen. *Stockholms kommun* tillstyrker att endast slutbetyg från grundskolan krävs för tillträde till ungdomsutbildningen om 80 veckor. Samtidigt betonas det stora värde som praktisk erfarenhet från yrkeslivet innebär för utbildningen. Garantier måste därför skapas för en tillräckligt omfattande praktik under utbildningstiden. *Facklärarförbundet* hävdar att för tillträde till 40-

veckorsutbildningen i steg 1 bör gälla krav på fyra års yrkesverksamhet inom barnomsorgen. *Centerns ungdomsförbund* framhåller att även vuxna med kortare utbildning än nioårig grundskola bör få tillträde till 80-veckorsutbildningen.

Utredningen föreslår att den barnpedagogiska utbildningen i steg 2 skall organiseras som högskoleutbildning med statligt huvudmannaskap.

Samtliga remissinstanser tillstyrker detta förslag eller lämnar det utan erinran. *TCO* och *facklärarförbundet* uttalar att förskolläraryrket och fritidspedagogutbildningarna självklart bör räknas som högskoleutbildningar och i likhet med utredningens förslag klassificeras som "utbildningar för undervisningsyrket". Som sådana bör de förläggas till lärarhögskolor. Vidare understryker *TCO* och *facklärarförbundet* att fritidspedagogutbildningen måste få ett statligt huvudmannaskap.

Som ett steg mot en större integration av flera utbildningar för undervisningsyrket föreslår utredningen att nuvarande förskolläraryrket och fritidspedagogutbildningar organiseras som en gemensam sammanhållen högskoleutbildning med en specialisering i utbildningens andra och tredje termin av studiegången.

Utredningens förslag har mötts av en positiv remissopinion. Ett trettio-tal remissinstanser tillstyrker i allmänna ordalag eller genom särskilda kommentarer. Till dessa hör *socialstyrelsen*, *RRV*, *UKÄ*, *AMS*, *statens kulturråd*, *statens handikappråd*, *folkhögskoleutredningen*, *barnomsorgsgruppen*, *familjestödsutredningen*, *lärarutbildningsutredningen*, *Svenska kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, *landstingen i Stockholms, Östergötlands, Malmöhus, Värmlands, Örebro och Jämtlands län*, *Göteborgs och Bohus läns vårdskoleförbund*, *Stockholms, Malmö och Uppsala kommuner*, *SACO/SR*, *LO*, *HCK*, *Riksförbundet Hem och Skola*, *SFS*, *Centerns ungdomsförbund* samt *Kommunistisk ungdom*.

Folkhögskoleutredningen diskuterar beröringspunkterna mellan fritidsledarutbildningen och fritidspedagogutbildningen. Utredningen finner det naturligt att steg 2 är en sammanhållen högskoleutbildning med tanke på helhetssynen på förskolans och fritidshemmets uppgifter. Då fritidsledarna också arbetar inom fritidssektorn framhålls vikten av att hänsyn tas till de beröringspunkter som finns mellan fritidsledare och fritidspedagoger vid planeringen av den av barnstugeutredningen föreslagna steg 2-utbildningen. Innehåll, arbetssätt och arbetsformer, samt betygsättning har alla direkta beröringspunkter i de båda utbildningarna, liksom arbetsuppgifterna. De riktlinjer som regeringen föreslagit för den framtida ungdoms- och skolpolitiken torde ytterligare komma att vidga kontaktytan mellan de båda yrkeskategorierna..

Folkhögskoleutredningen föreslår därför att det inrättas kortare kompletteringskurser både för fritidspedagoger som vill vidareutbilda sig till fritidsledare och för fritidsledare som önskar kompetens som fritids-

pedagog. AMS företrädare liknande tankegångar och framhåller att det är väsentligt att fritidspedagogernas utbildning kan medge en bred användbarhet. Detta bör kunna tillgodoses antingen inom ramen för steg 2-utbildningen eller genom att kompletteringskurser tillskapas. AMS betonar att man för framtiden torde kunna räkna med ökade arbetstillfällen för fritidspedagoger inom flera områden avseende aktivering av vuxna, t. ex. inom socialvården och inom åldringsvården. *Lärarytbildningsutredningen* uttalar att den finner den föreslagna intima samordningen av förskollärarytbildning och fritidspedagogutbildning väl motiverad men finner det lika angeläget att de båda utbildningarna på längre sikt åtminstone i vissa avseenden samordnas också med utbildningen av grundskolans lärare. Enligt lärarytbildningsutredningens mening tillgodoser barnstugeutredningens förslag inte i tillräcklig utsträckning detta behov. Steg 2-utbildningen kan därför senare behöva kompletteras med en praktisk-pedagogisk orienteringskurs i form av en inledande gemensam del för undervisningsyrken inom högskolan som lärarytbildningsutredningen överväger att införa. Lärarytbildningsutredningen överväger också andra samordningsmöjligheter i sitt vidare arbete. Förskolläraryt- och fritidspedagogutbildningarna bör dock t. v. i stort sett kunna läggas upp enligt barnstugeutredningens förslag.

Svenska kommunförbundet finner det både rimligt och angeläget att förskolläraryt- och fritidspedagogutbildningarna integreras på föreslaget sätt. Förbundet anser att det måste vara en tillgång för alla parter att två yrkesgrupper som ligger så nära varandra och som har så många beröringspunkter i det praktiska arbetet också får en delvis gemensam utbildning. Förbundet vill därför endast betona betydelsen av denna samordning för det framtida samarbetet och förståelsen mellan dessa personalgrupper. Inte sällan upplevs i dag brister i detta som just kan härledas till att utbildningarna är separerade. Då det pågår en utveckling mot större integration förskola—skola och skola—fritidsverksamhet anser förbundet detta innebära att det blir viktigt överväga också en koppling till övriga pedagogiska utbildningar, framför allt låg- men också mellanstadie-lärarytbildningen. *Stockholms kommun* betonar likaledes betydelsen av att samordningen mellan förskollärarytbildningen och fritidspedagogutbildningen kommer till stånd för att främja det framtida samarbetet och förståelsen mellan dessa personalgrupper. Inte sällan upplever man i dag brister i detta som kan härledas till att utbildningarna är separerade. En ökad samordning även med klasslärarytbildningen bör eftersträvas. LO framhåller att sambandet mellan förskola, fritidsaktiviteter och grundskola bör beaktas, när det gäller samordningen av utbildning för pedagoger inom dessa områden. LO anser att det bör övervägas om inte den praktisk-pedagogiska orienteringskurs som lärarytbildningsutredningen diskuterar som ett första steg i all lärarytutbildning bör utgöra den första terminen också i förskolläraryt- och fri-

tidspedagogutbildningen. Vissa avräkningar bör kunna göras i studie-
gången dels för sökande som genomgått den gymnasiala tvååriga barn-
skötarutbildningen, dels för dem som vid inträde besitter motsvarande
praktisk-pedagogisk orientering t. ex. genom att de har praktik från
varierande områden inom barnpedagogisk verksamhet och/eller erfaren-
het från föreningsarbete bland barn och ungdomar. SFS ställer sig posi-
tiv till en integrering av förskollärary- och fritidspedagogutbildningen
och ser den som ett led i samhällets strävan att öka integreringen mellan
förskola och fritidsverksamhet. SFS påtalar också att kontakter med
andra utbildningar, främst klasslärarytbildningen, är av väsentlig bety-
delse för att underlätta barnens övergång mellan förskola och grund-
skola och för att stimulera till kontakter mellan personal inom fritids-
verksamheten och skolan.

SÖ, TCO och *facklärarförbundet* delar inte utredningens uppfattning
att steg 2-utbildningen bör vara sammanhållen i första och fjärde termi-
nerna med en specialisering under den andra och tredje terminen. SÖ
anför bl. a. att en naturlig form för sekvensering av stoff och problem-
områden inom en utbildningsgång är att från en allmän introduktion
göra utbildningen alltmer specifik och yrkesinriktad. Den fjärde termi-
nen riskerar med den föreslagna utbildningsgången att bli uttunnad, då
man för att finna stoff och problem av lika stor angelägenhetsgrad för
de två studerandegrupperna tvingas att behandla allmänna och generella
problem. Då den sammanhållna utbildningen avser att förbereda för
verksamheter bland barn och unga med mycket varierande ålder, måste
detta i realiteten innebära att de specifika förskollärary- och fritidspe-
dagogutbildningarna i förhållande till nuvarande utbildningar blir förkor-
tade. SÖ anser i stället att dessa utbildningar bör betraktas som två
självständiga utbildningar inom högskolan och att en samordning bör
ske mellan dem och mellan övriga pedagogutbildningar. Några direkta
skäl till att förskollärary- och fritidspedagogutbildningarna här skall inta
en särställning och kräva en starkare samverkan sinsemellan finns enligt
SÖ:s mening inte.

Enligt TCO bör framför allt de sista terminerna i resp. utbildning
reserveras för yrkesspecifika frågor. Förskollärary- och fritidspedagog-
utbildningarna bör vidare inte samordnas med enbart varandra utan
också med klasslärarytbildningen. Genom att vissa delar av dessa utbild-
ningar redan nu bringas att samverka med varandra främjas ett sam-
arbete och en helhetssyn på barnet både inom och utom skolan. Frågan
om en längre gående samordning mellan utbildningarna bör dock hän-
skjutas till lärarytbildningsutredningen liksom utbildningen av låg- och
mellanstadielärare till förskollärare. *Facklärarförbundet* anser att för-
skollärary- och fritidspedagogutbildningarna till viss del bör samordnas
med varandra. Men det är också viktigt att de samordnas med klasslärary-
utbildningarna. Förskollärarytbildningen bör då i första hand samordnas

med lågstadielärarutbildningen och fritidspedagogutbildningen med låg- och mellanstadielärarutbildningen.

Utredningen föreslår att steg 2-utbildningen omfattar 80 veckor som reguljär studiegång för de studerande som kommer direkt från steg 1-utbildningen eller från utbildningskomplettering vad gäller sökande från annan gymnasielinje. För studerande med lång erfarenhet från arbete inom förskole- och fritidsverksamhet eller inom grundskolan föreslås steg 2-utbildningen omfatta 50 hela studieveckor, dvs. 250 faktiska studiedagar. Detta innebär en reduktion av studietiden med 22 veckor för fyra års arbetslivserfarenhet. Det gäller dels för barnskötare med minst fyra års yrkesverksamhet, dels för låg- och mellanstadielärare som önskar vidareutbilda sig till pedagog i förskole- och fritidsverksamhet.

Ett trettiotal remissinstanser lämnar utredningens förslag utan erinran eller tillstyrker det allmänt. Till dessa hör *socialstyrelsen, statens ungdomsråd, statens handikappråd, folkhögskoleutredningen, barnomsorgsgruppen, lärarutbildningsutredningen, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, landstingskommunerna i Stockholms, Östergötlands, Jönköpings, Kalmar, Malmöhus, Värmlands och Jämtlands län, Göteborgs och Bohus läns vårdskoleförbund, Stockholms, Malmö och Uppsala kommuner, SACO/SR, LO, HCK, Riksförbundet Hem och Skola samt Centerns ungdomsförbund.*

TCO tillstyrker likaledes förslaget om utbildningstidens längd med undantag för 50 veckors utbildning för klasslärare.

UKÄ, lärarutbildningsutredningen, Svenska kommunförbundet, landstingskommunerna i Jönköpings och Värmlands län samt TCO tar upp frågan om reduktion av studietiden. UKÄ anser att rekryteringsbasen till steg 2 bör göras så vid som möjligt. Därför tillstyrker UKÄ förslaget att personer med lång yrkeserfarenhet kan vinna tillträde till steg 2-utbildningen och ansluter sig till tanken att en förkortning av studietiden bör göras. *Lärarutbildningsutredningen* tillstyrker utbildningstidens längd men ifrågasätter om inte vidareutbildningen för klasslärare till förskollärare eller fritidspedagog kan göras avsevärt kortare. *Svenska kommunförbundet* har inte tagit någon direkt ställning till huruvida föreslagen förkortning kan anses vara tillräcklig. Förbundet uttalar att en förkortning med endast 22 veckor för minst fyra års praktisk erfarenhet av arbete i förskole- och/eller fritidsverksamhet torde vara i knappaste laget. Den fortbildning som det dagliga arbetet ger och som utredningen framhåller som den viktigaste formen för fortbildning synes ha undervärderats i detta sammanhang. Förbundet anser vidare att de som genomgår den nya barnskötarutbildningen och därigenom präglats av barnstugcutredningens synsätt skulle kunna krediteras fler studieveckor än de med äldre barnskötarutbildning. *Jönköpings läns landsting* framhåller att det är naturligt att vårdlinjens elever tillgodoräknas viss tid för teore-

tiska studier. *Värmlands läns landsting* hälsar med tillfredsställelse förslagen om rabatterade ingångar i steg 2 för personer med lång yrkeserfarenhet samt för låg- och mellanstadielärare. *TCO* avstyrker helt utredningens förslag om en 50 veckors utbildning för låg- och mellanstadielärare till förskollärare.

SÖ, facklärarförbundet, SFS samt *Kommunistisk ungdom* önskar en förlängd förskolläraryrkes- och fritidspedagogutbildning. *SÖ* anser att steg 2-utbildningen bör utformas som en självständig utbildning i förhållande till steg 1. Om förpraktikkravet slopas bör steg 2-utbildningarna göras fem terminer långa utan att det i realiteten innebär någon förlängning av den totala utbildningstiden. Den undervisningsvolym som utredningen föreslår i sin ramplan bör kunna fördelas på fem terminer och först därigenom kan en sådan process över tid som utredningen ansett önskvärd möjliggöras. *SÖ* anser vidare att steg 2-utbildningen för studerande med lång yrkeserfarenhet efter steg 1-utbildningen bör omfatta 60 veckor. *SÖ* anser det också naturligt att elever som genomgått en gymnasial utbildning till barnskötare får göra motsvarande tillgodoräkning för sina teoretiska kunskaper i den fortsatta utbildningen till förskollärare/fritidspedagog. *Facklärarförbundet* anser som en konsekvens av att förbundet sagt nej till ett steg 1 att förskolläraryrkes- och fritidspedagogutbildningarna skall omfatta fem terminer. En förlängd utbildning motiveras också av de förväntade arbetsuppgifterna för förskollärare och fritidspedagoger med anledning av barnstugeutredningens och *SIA:s* förslag och av de kvalitetskrav som enligt facklärarförbundets uppfattning bör ställas på verksamheten inom barnomsorgen. Då barnen är i sin mest formbara ålder måste kraven på personalens utbildning ställas särskilt högt. Dagens lågstadieläraryrkesutbildning omfattar fem terminer och mellanstadieläraryrkesutbildning sex terminer. Av samma skäl föreslår facklärarförbundet att de förkortade förskolläraryrkes- och fritidspedagogutbildningarna skall omfatta 60 veckor i stället för av utredningen föreslagna 50. *SFS* finner utbildningen för kort och anser med tanke på de nackdelar som framförts att steg 1 bör ge allmän kompetens för tillträde till vidare studier och att man i stället skall förlänga steg 2-utbildningen med ett bibehållande av förpraktiken som ett moment i början av utbildningen. *Kommunistisk ungdom* föreslår en förlängning av utbildningen med en termin, så att den omfattar sammanlagt fem terminer. Denna nya termin skall vara inledande del med mycket praktik för att ge de studerande en inblick i samhällets arbete med barn och ungdom. Arbetet under terminen bör ge en bild av vilka yrkesfunktioner som åvilar förskollärare och fritidspedagoger och även klasslärare inom låg- och mellanstadiet. *Familjestödsutredningen* avvisar helt utredningens förslag och ifrågasätter om det är motiverat med en skillnad i teoretisk utbildning på två år mellan barnskötare och förskollärare. Dessa har i praktiken ofta samma arbetsuppgifter och gemensamma ansvarsområden i arbetslagsarbetet. I de

fall då samarbetssvårigheter finns kan en utbildningsskillnad som grundar sig på enbart meriter bidra till att skapa motsättningar. Familjestödsutredningen föreslår i stället en ettårig teoretisk vidareutbildning till förskollärary- eller fritidspedagogkompetens, med två års yrkesverksamhet i förskole- eller fritidsverksamhet efter genomgången steg 1-utbildning. Till denna steg 2-utbildning bör också barnskötare med äldre utbildning och med fyra års yrkesverksamhet inom området ha tillträde.

Som behörighetskrav för inträde i steg 2-utbildningen föreslår utredningen att sökande skall ha genomgått 40 eller 80 veckors barnpedagogutbildning—barnskötarutbildning i det av utredningen föreslagna steg 1. Denna skall uppfylla de bestämmelser om allmän behörighet som gäller för tillträde till högre studier fr. o. m. den 1 juli 1977.

För sökande till steg 2-utbildning, vilka inte uppfyller de särskilda behörighetskraven föreslår utredningen att dessa särskilda krav tillgodoses genom möjlighet att genomgå steg 1-utbildningen om 20—40 veckor.

Utredningen understryker vikten av att rekrytering från andra linjer, främst från social-samhällsvetenskaplig och humanistisk linje, inte onödigtvis försvåras samtidigt som utredningen betonar att sökande från dessa linjer behöver en erfarenhetsbakgrund för studierna i steg 2 ifråga om steg 1-utbildningens mål, arbetssätt och ämnesblock både i teori och praktik.

Av remissinstanserna tillstyrker ett tjugotal allmänt eller lämnar förslagen utan erinran. Ett tiotal accepterar delar av förslagen eller tillstyrker huvudparten med vissa understrykningar eller punktvis kritik. Ett litet antal är helt negativa till förslagen.

Till dem som allmänt tillstyrker eller inte kommenterar behörighetskraven hör *RRV, statens kulturråd, statens handikappråd, statens ungdomsråd, folkhögskoleutredningen, betygsutredningen, barnomsorgsgruppen, Landstingsförbundet, landstingskommunerna i Stockholms, Östergötlands, Kalmar, Malmöhus, Värmlands, Örebro och Jämtlands län, Göteborgs och Bohus läns vårdskoleförbund, Stockholms och Uppsala kommuner, LO* samt *HCK*.

Helt positiv till utredningens förslag ställer sig *LO*. Organisationen uttalar att de särskilda behörighetskraven till förskollärary- och fritidspedagogutbildningarna för elever från andra linjer i gymnasieskolan än barnskötarlinjen bör kunna tillgodoses inom vissa delar av 40-veckorsutbildningen. *LO* understryker också att villkoren för särskild behörighet till 50-veckorsutbildningen i steg 2 bör utformas så att vuxna med äldre grundläggande barnskötarutbildning och yrkeserfarenhet som barnskötare prioriteras.

Socialstyrelsen, statskontoret, UKÄ, AMS, lärarutbildningsutredning-

en, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Malmö kommun, TCO, SACO/SR samt Riksförbundet Hem och Skola accepterar delar av förslagen med vissa understrykningar eller punktvis kritik.

Socialstyrelsen anser det vara angeläget att utbildningarna inom barnomsorgen inordnas i den reguljära utbildningsorganisationen och att för utbildningsverksamheten antagna principer — bl. a. för antagning av elever till utbildning samt för utvärdering och bedömning av de studerandes prestationer — tillämpas även för ifrågavarande utbildningar. Styrelsen påpekar att utredningens förslag till särskild behörighet för tillträde till förskollärary- och fritidspedagogutbildning innebär en förhållandevis omfattande kompletteringsutbildning för dem som genomgått annan utbildningslinje än barnskötarutbildningen i gymnasieskolan. Denna fråga bör uppmärksammas i det fortsatta utredningsarbetet om särskilda behörighetskrav och därvid lösas i princip i enlighet med andra studiegångar.

Statskontoret finner det betänkligt att förslaget till särskild behörighet bl. a. innebär krav på en förhållandevis omfattande kompletteringsutbildning för dem som har annan behörighetsgivande utbildning från gymnasieskolan, inte minst med hänsyn till de återverkningar på linjevalen vid övergång från grundskola till gymnasieskola som härigenom kan uppkomma. Statskontoret förordar bl. a. av detta skäl att samordningsmöjligheterna med andra barnpedagogiska utbildningar, främst klasslärarytbildningarna, prövas mer ingående än som skett, inte minst vad gäller de särskilda förkunskapskraven. Hithörande frågor bör lämpligen överlämnas till lärarutbildningsutredningen för en samlad bedömning av all lärarutbildning inriktad på verksamhet bland barn. *UKÄ* anser att rekryteringsbasen till steg 2 bör göras så vid som möjligt. Utbildningen i steg 2 bör även vara öppen för dem som har annan teoretisk utbildning än den som ges i steg 1. *AMS* bedömer att inträdesvillkoren för 80-veckorsutbildningen medför en skärpning av inträdeskraven jämfört med nu rådande förhållanden, framför allt för sökande från andra linjer i gymnasieskolan. Förslaget motverkar därmed den breddning av rekryteringen som utredningen i övrigt är förspråkare för. Lärarutbildningsutredningen framhåller att det särskilda behörighetskravet om genomgången barnskötarutbildning kan få vissa negativa konsekvenser samtidigt som en rekrytering av barnskötare till förskollärary- och fritidspedagogutbildning givetvis är utomordentligt viktig. Det är generellt angeläget, såväl för de studerandes yrkesvalsmöjligheter som för att skapa en bred rekrytering till olika yrkesområden, att så många gymnasielinjer som möjligt ger behörighet till direktutbildning på högskolenivå. Lärarutbildningsutredningen anser vidare att barnstugeutredningens förslag försvårar den samordning av olika pedagogiska yrkesutbildningar på högskolenivå som lärarutbildningsutredningen eftersträvar. *Svenska*

kommunförbundet anser att det särskilda behörighetskravet står helt i motsättning till vad som i övrigt kommit att prägla högskoleutbildningen, nämligen det allt öppnare tillträdet till olika utbildningslinjer efter vissa års yrkesarbete. En så stark koppling som utredningen förordar mellan utbildningsstegen 1 och 2 skulle bl. a. motverka nuvarande strävan att få manliga studerande att välja förskolläraryrket. Yrkesvalet måste göras redan i årskurs 9, då sannolikt ett fåtal pojkar har modet eller ens önskan att välja barnskötarutbildning. Många kan däremot antas välja barnpedagogiskt arbete vid något högre ålder. Alltför stora krav på kompletterande utbildning för tillträde till steg 2 kan bli ett avgörande hinder för dem att då välja yrke efter intresse och fallenhet. TCO anför likartade synpunkter. Kommunförbundet anser liksom *Malmö kommun* att dessa frågor måste utredas ytterligare.

SACO/SR ser det som en allvarlig brist i utredningens arbete att den inte alls gått in på vad en komplettering för sökande som inte genomgått steg 1-utbildning bör innehålla och hur den skall anordnas. *Riksförbundet Hem och Skola* uttalar att det finns anledning att tro att förskollärar- och fritidspedagogutbildning även i framtiden kommer att tilldra sig ett betydande intresse bland ungdomarna. Det är därvid viktigt att tillse att olika grundutbildningar inom samma sektor ger kompetens för tillträde till dessa utbildningar. I annat fall kan för samhället viktiga grundutbildningar komma i betydande rekryteringssvårigheter.

SÖ, familjestödsutredningen, Jönköpings läns landstingskommun, facklärarförbundet, SFS, Centerns ungdomsförbund samt Kommunistisk ungdom avvisar helt utredningen förslag. *SÖ* anser — utifrån sitt ställningstagande att steg 2-utbildningen bör utformas som en självständig utbildning i förhållande till steg 1 — att steg 1 inte skall vara obligatoriskt för tillträde till steg 2. *Familjestödsutredningen* anser att genomgången ettårig steg 1-utbildning efter två-årig gymnasieskola skall utgöra särskilt behörighetskrav tillsammans med två års yrkesverksamhet i förskole- eller fritidsverksamhet för tillträde till en ettårig teoretisk vidareutbildning för förskollärare eller fritidspedagog. *Jönköpings läns landstingskommun* avvisar liksom *SÖ* att steg 1 skall vara särskilt behörighetskrav för inträde i steg 2.

Facklärarförbundet anser utifrån sitt avståndstagande från att barnskötare skall tjänstgöra i förskole- och fritidsverksamhet att en gymnasial "normalväg" till flera läraryrken bör tillskapas och att inträde till förskollärar- och fritidspedagogutbildningen för andra sökande än dem som kommer från denna normalväg måste underlättas. Därvid anser facklärarförbundet att barnstugeutredningens förslag om att särskilt behörighetsvillkor för dessa sökande skulle vara 40-veckorsutbildningen i steg 1 måste avvisas såsom alltför tidskrävande. Att fastställa villkoren för den särskilda behörigheten i form av en ettårig studiekurs strider dessutom mot intentionerna i riksdagsbeslut år 1975 om behörighetsvillkor för

högskolestudier. Till den avkortade förskolläraryrkes- och fritidspedagogutbildningen som enligt facklärarförbundet skall omfatta 60 veckor anser förbundet att följande kategorier uppfyller villkoren för allmän och särskild behörighet. Den som genomgått barnskötarutbildning och under sammanlagt fyra år efter denna utbildning tjänstgjort i förskola eller fritidshem. Till förskolläraryrkesutbildning — den som genomgått lågstadieläraryrkesutbildning och därefter tjänstgjort i minst fyra år som lågstadielärare och till fritidspedagogutbildning — den som genomgått låg- eller mellanstadieläraryrkesutbildning och därefter tjänstgjort i minst fyra år som låg- eller mellanstadielärare.

SFS anser det ytterst beklagligt att utredningen inte tagit ställning till hur kompletteringen för att erhålla den föreslagna särskilda behörigheten skall utformas. SFS avvisar förslaget om särskild behörighet och kräver i stället en förlängd förskolläraryrkesutbildning. *Centerns ungdomsförbund* avvisar utredningens förslag om krav på genomgången steg 1-utbildning och anser att samma behörighetsregler skall gälla som för annan högskoleutbildning. Dessutom anser förbundet att krav på minst ett års yrkeserfarenhet skall gälla för all högskoleutbildning.

De allmänna behörighetskraven på högskoleutbildning bör enligt *Kommunistisk ungdom* uppställas för inträde i förskolläraryrkes- och fritidspedagogutbildning.

Genom att utredningen tagit ställning för en organiskt sammanhängande stegvis utbildning, där det första steget skall ge både allmän och särskild behörighet för det föreslagna steg 2 anser utredningen att krav på förpraktik för tillträde till steg 2-utbildningen automatiskt faller. Den föreslår således att förpraktikkravet helt slopas.

Endast ett tiotal remissinstanser tar upp frågan om förpraktiken. Till dessa hör SÖ, Svenska kommunförbundet, Stockholms och Malmö kommuner, Facklärarförbundet, SACO/SR, SFS samt *Centerns ungdomsförbund*.

Av dessa ställer sig facklärarförbundet, SACO/SR samt SFS positiva till att bibehålla förpraktiken. Facklärarförbundet anser att förpraktiken ger värdefulla utgångspunkter för förskolläraryrkes- och fritidspedagogutbildningen genom att samtliga studerande får erfarenhet av barn i institutioner och av institutionsmiljö. Sådana erfarenheter underlättar en aktiv inläring och ger förutsättningar för en kritisk hållning till stoffet. Facklärarförbundet föreslår därför att det av vissa grupper sökande till steg 2-utbildningen skall krävas en förpraktik enligt den modell som en av SÖ tillsatt arbetsgrupp presenterade år 1974. Modellen innebär att de sökande fullgör sin förpraktik efter att de har antagits till utbildningen. En sådan förpraktik borde enligt facklärarförbundets uppfattning kunna inordnas i det studiesociala systemet. SACO/SR uttalar att kravet på förpraktik för inträde i steg 2 kan slopas endast om praktiken i steg 1 fungerar så som tänkts.

SFS önskar att förpraktiken behålls, inte som ett särskilt behörighetskrav utan som ett moment i början av utbildningen, där den studerande antas preliminärt och efter fullföljd praktik påbörjar de egentliga studierna. Studerande på förskollärary- och fritidspedagogutbildningarna har enligt SFS under många år krävt en förlängd utbildning och ett bibehållande av förpraktiken.

Positiva till att avskaffa förpraktiken är SÖ, Svenska kommunförbundet, Stockholms och Malmö kommuner samt Centerns ungdomsförbund.

SÖ anser att kraven på förpraktik bör slopas och att den erfarenhet som en förpraktik avser att ge bör tillföras de studerande inom utbildningen. Om förpraktikkravet slopas bör steg 2-utbildningen göras fem terminer lång utan att det i realiteten innebär någon förlängning av den totala utbildningstiden. Denna femte termin skulle då kunna läggas som en första termin och utformas så att den tillgodoser individuella behov av förberedande praktik och teori. SÖ pekar här på de direktiv som lärarutbildningsutredningen erhållit vad gäller att utreda förutsättningen för att inleda studierna för alla lärarkategorier med en gemensam introduktionskurs. Svenska kommunförbundet uttalar sin tillfredsställelse med utredningens förslag att slopa förpraktiken och understryker särskilt att förbundet anser det utomordentligt angeläget att detta förslag förverkligas alldeles oavsett hur ifrågavarande utbildningar slutligen kommer att utformas. Slopandet av det generella kravet på förpraktik får också anses vara helt i linje med de allmänna behörighetskraven för tillträde till all högskoleutbildning. Vad gäller direktiven till lärarutbildningsutredningen att utreda frågan om arbetslivserfarenhet och hur denna bör utformas framhåller kommunförbundet att det inte torde kunna acceptera ett nytt direkt krav på förpraktik — om än med annat namn — för inträde till förskollärary- och fritidspedagogutbildningarna. Inte minst med tanke på den praktik som är integrerad i steg 1-utbildningen synes särskild arbetslivserfarenhet från det egna yrkesområdet före inträde i steg 2 överflödigt. Principen om öppna utbildningsvägar måste väga tyngre än en i och för sig värdefull yrkeserfarenhet som ligger mellan två utbildningsnivåer. I stället bör man söka finna en lämplig väg att räkna en eventuell yrkeserfarenhet till godo också i detta sammanhang. Centerns ungdomsförbund uttalar att förpraktik inom ämnesområdet inte skall krävas. Minst ett års yrkeserfarenhet skall i stället gälla för inträde i all högskoleutbildning.

Utredningen föreslår att en vidareutbildning för förskollärare, fritidspedagoger och barnavårdslärare organiseras som ett steg 3 anknutet till övriga högskolestudier. Denna vidareutbildning skall därvid inrikta sig på pedagogik, social administrativ utbildning, psykologi samt barn med behov av särskilt stöd. Den pedagogiska och psykologiska vi-

dareutbildningen föreslås i första hand knuten till de utbildningsenheter, där förskollärare och fritidspedagoger utbildas, i form av speciellt upplagda studiekurser med nära anknytning till forsknings- och utvecklingsarbete på barnområdet inom de beteendevetenskapliga institutionerna i högskolan. Den sociala och administrativa vidareutbildningen föreslås förlagd till de yrkesutbildningssektorer inom högskolan, där socionomutbildning med administrativ resp. direkt fältanknuten verksamhet bedrivs samt till den pedagogiska sektorn.

Utredningens förslag har mötts av en positiv remissopinion. Ett trettio-tal remissinstanser lämnar det utan erinran eller tillstyrker i allmänna ordalag.

SÖ, barnomsorgsgruppen, lärarutbildningsutredningen, Landstingsförbundet, Malmöhus läns landsting, Stockholms kommun, TCO, facklärarförbundet, SACO/SR, SFS samt Kommunistisk ungdom kommenterar förslaget mera utförligt.

SÖ anser att utredningens förslag till vidareutbildningsmöjligheter för förskollärare och fritidspedagoger bör ses som en skiss på hur tänkbara vidareutbildningar kan utformas. Dessa vidareutbildningskurser bör ske i samverkan mellan förskolläraryrket/fritidspedagogutbildningarna, de akademiska grundutbildningarna i psykologi, pedagogik och sociologi samt socionomutbildningen. *SÖ* betonar att från förskollärare ofta har framförts önskemål om att deras utbildning borde kunna tillgodoräknas vid universitetsstudier t. ex. i psykologi och pedagogik. Utredningen har inte gjort någon sådan bedömning. Ej heller har utredningen behandlat i vad mån en genomgången steg 2-utbildning kan tillgodoräknas vid t. ex. klasslärarutbildning. *SÖ* anser att frågan om en tillgodoräkning mellan olika utbildningsvägar utifrån den av *SÖ* föreslagna gemensamma första terminen i lärarutbildningarna bör utredas. *Barnomsorgsgruppen* understryker behovet av steg 3. Den anser att detta steg bör göras tillgängligt för eller samordnas med annan högskoleutbildning med vidare inriktning och med tillgänglighet också för andra yrkeskategorier som arbetar med barn och familjefrågor. Främst bör denna utbildning vara värdefull för personal som har handledningsfunktioner. *Lärarutbildningsutredningen* kommenterar särskilt förslagen om pedagogisk vidareutbildning, dvs. utbildning för verksamhet som pedagogik/metodiklärare i steg 1- och steg 2-utbildningarna. Utredningen som har i uppdrag att behandla frågan om utbildning av lärarutbildare anser att det är angeläget att nå lösningar som principiellt är lika inom olika lärarutbildningar. Lärarutbildningsutredningen har i nuläget inget att invända mot barnstugeutredningens förslag men vill förbehålla sig möjligheten att framdeles utveckla förslag som har principiell räckvidd också för den föreslagna steg 3-utbildningen och som kan komma att innebära modifieringar av denna. *Landstingsförbundet* uttalar att det

finner uppläggningsen av steg 3 ändamålsenlig och att det inte har något att invända mot förslagen i stort. *Malmöhus läns landsting* finner utredningens förslag vara väl grundade. *Stockholms kommun* tillstyrker det tredje steget i enlighet med utredningens förslag. Dess sociala centralnämnd uttalar att det är angeläget att utbildningen inom steg 3 blir en realitet så snart som möjligt, då behovet av sådan välutbildad personal är stort. *TCO* uttalar att organisationen ser det som mycket väsentligt att möjligheterna till vidareutbildning förbättras för personal inom barnomsorgen. Dessa möjligheter har hittills inte alls motsvarat varken verksamhetens behov eller personalens önskemål. Det är därför angeläget att vissa av de utbildningar som utredningen föreslår snarast möjligt kommer till stånd. Vidareutbildning till lärare i pedagogik och metodik i förskollärary- och fritidspedagogutbildningarna bör prioriteras liksom vidareutbildning till pedagogkonsulenttjänster och arbete som föreståndare. *TCO* betonar att en annan väsentlig vidareutbildning är forskarutbildningen. I dag utbildas forskare för barnomsorgen via andra utbildningsvägar än förskollärary- och fritidspedagogutbildningarna. Enligt *TCO* bör forskningen kunna bli betydligt mer verklighetsanknuten och dess resultat mer användbara om barnomsorgen och utbildningen för densamma får en direkt forskningsanknytning. *Facklärarförbundet* delar *TCO*:s synpunkter. Vad gäller vidareutbildningen inom det pedagogiska området framhåller emellertid facklärarförbundet att förbundet ser det som värdefullt att samma lärare skall kunna undervisa inom barnomsorgsområdet i såväl gymnasieskola som högskola. Facklärarförbundets principiella uppfattning är att för tjänstgöring som pedagogik/metodiklärare för förskollärare resp. fritidspedagoger bör gälla grundutbildning till förskollärare resp. fritidspedagog och yrkeserfarenhet från resp. område.

Facklärarförbundet delar således inte utredningens uppfattning att en förskollärare som vidareutbildar sig till pedagogik/metodiklärare skall kunna undervisa blivande fritidspedagoger och tvärtom. Förbundet pekar på ytterligare en vidareutbildning som bör komma till stånd, nämligen en utbildning för fritidspedagoger som skall fungera som samordnare för låg- och mellanstadieområdets resurser för fritid enligt intentionerna i SIA-utredningen och i barnstugeutredningens betänkande "Barns Fritid". Då det gäller den närmare utformningen av de olika vidareutbildningarna förutsätter facklärarförbundet att denna sker i samarbete med berörd personalorganisation. Förbundet tillstyrker slutligen att frågan om handledarnas utbildning, kontinuerliga fortbildning och vidareutbildning skall utredas av socialstyrelsens förskoledelegation.

SACO/SR ansluter sig till att steg 3 organiseras som en påbyggnad på steg 2 inom ramen för högskoleutbildningen. Organisationen understryker att en vidareutbildning av pedagogisk handledningspersonal är angelägen i och med att förskoleverksamheten byggs ut kraftigt. Men den nya

förskolelagen innebär dessutom ett ökat behov av terapeutiskt inriktade psykologer i förskolan, främst därför att lagen ålägger kommunerna att erbjuda alla förskolebarn med speciella behov av stöd och stimulans plats i förskoleverksamheten. Det har visat sig att andelen sådana barn ökar och därmed också behovet av psykologinsatser. SACO/SR ser det som en brist att utredningen inte alls tar upp detta till diskussion i betänkandet. SFS framhåller att ett behov av vidareutbildning har påtalats från studerandehåll under en följd av år. De möjligheter som finns i dag är begränsade. SFS är mycket positiv till utredningens förslag till vidareutbildningskurser. *Kommunistisk ungdom* anser att samtliga förskollärare och fritidspedagoger bör erbjudas fortbildning om en termin inom steg 3 efter minst tre års yrkesverksamhet.

Kritiska till utredningens förslag i väsentliga delar är UKÄ, *Svenska kommunförbundet* och *Malmö kommun*.

UKÄ tillstyrker den av utredningen föreslagna samordningen av utbildningarna inom barnomsorgsområdet. Det är positivt att utbildningens uppläggning i tre steg möjliggör en etappvis avgång och tillfälle till återkommande utbildning. UKÄ är dock kritiskt till att steg 2 och steg 3 utformas så att de bildar en sammanhängande utbildning med mycket små möjligheter att välja en annan studieinriktning än den från början valda. Det bör enligt UKÄ:s mening finnas möjlighet till fortsatt utbildning efter genomgången steg 3-utbildning till andra funktioner inom områden med direkt människovårdande och/eller pedagogisk anknytning. UKÄ syftar på funktioner som innehas av t. ex. socionomer, socialpedagoger, psykologer och lärare. I en sådan fortsatt utbildning bör genomgången utbildning i tre steg för personal i barnomsorgen räknas den studerande till godo. I ett system med återkommande utbildning bör det vara naturligt att erbjuda förkortade studiegångar för studerande som vill byta inriktning inom arbetsfältet.

Svenska kommunförbundet understryker att bristen på lärare för barnomsorgen allvarligt kan äventyra den avsedda expansionen. Lärarbristen måste därför snarast täckas. Förbundet tillstyrker därför en vidareutbildning till pedagogiklärare, till vilken skall rekryteras förskollärare och fritidspedagoger med fälterfarenhet.

Däremot är förbundet inte berett att oreserverat tillstyrka utredningens förslag till ytterligare vidareutbildningsmöjligheter för förskollärare och fritidspedagoger. Den utbildning till föreståndare etc. som föreslås är enligt förbundets mening för snävt inriktad. Den borde även kunna leda till befattningar som inspektörer, assistenter m. fl. inom barnomsorgsområdet. Utbildningen måste således även vara en administrativ vidareutbildning.

Förbundet är ense med utredningen om att den pedagogiska ledningsfunktionen är nödvändig men däremot inte om att speciella pedagogkonsulttjänster behöver inrättas härför. Enligt förbundets mening är

steg 3-utbildningen så ofullständigt utredd att den måste utredas ytterligare i direktkontakt med den verksamhet där de vidareutbildade så småningom skall verka.

Med anknytning till övriga högskolestudier föreslås utbildningstiden i steg 3 omfatta 20 hela studieveckor, dvs. 20 poäng. Utbildningen avser en kortare fördjupnings-/vidareutbildning och inte en speciallärarutbildning av längre omfattning. Med hänsyn till den kraftiga utbyggnaden av barnomsorgen under de närmaste åren prioriterar utredningen det korta perspektivet och framför konkreta förslag till 20-poängskurser dels för pedagogikläraruppgifter motsvarande dem som nuvarande metodiklärare/seminarielärare, lärare i fritidskunskap samt lärare i barnkunskap/barn- och ungdomskunskap fullgör, dels för föreståndar-/pedagogkonsulentuppgifter och för funktioner i den uppsökande verksamheten inom förskole- och fritidsområdet.

Övervägande antalet remissinstanser, ett trettiotal, lämnar utredningens förslag utan erinran eller tillstyrker det allmänt. Av dessa kommenterar ett fåtal omfattningen av de olika vidareutbildningarna, nämligen *SÖ*, som behandlar pedagogiklärarutbildningen samt *RRV*, *Svenska kommunförbundet* och *facklärarförbundet* som tar upp föreståndar-/pedagogkonsulentutbildningen.

SÖ framhåller att det framförts tvivel från lärarhögskolor och förskoleseminarier på att de föreslagna 20 veckornas pedagogiklärarkurs är en tillräcklig studietid för att medge förtrogenhet med det dialogpedagogiska arbetssättet och den förändrade lärarrollen. *SÖ* delar i princip denna tveksamhet men anser att kursen måste ses kompletterad med återkommande fortbildning för utbildande personal och ansluter sig därför till utredningens förslag beträffande kursens längd.

RRV anser att för att tillgodose behovet av administrativt kunnande för föreståndarbefattningar och andra högre befattningar med administrativa uppgifter inom barnomsorgen bör ökad betoning läggas vid administrativa ämnen i steg 3. *Svenska kommunförbundet* uttalar att utbildningens längd om en termin, motsvarande 20 poäng, synes i och för sig vara tillfyllest för föreståndaruppgifter och möjligen för pedagogkonsultativ verksamhet om man inte ställer alltför stora krav på deras tänkta roll som "pådrivare" i metodutvecklingen. Visserligen är det önskvärt att förskollärare och fritidspedagoger bereds möjligheter att fördjupa sina kunskaper i såväl psykologi som pedagogik och sociala processer. Men för fullödiga insatser på de psykologiska, pedagogiska och sociala områdena synes vidareutbildningen vara otillräcklig. Redan befintliga utbildningslinjer bör i stället väljas för dem som skall handha mera professionellt psykologiska och sociala uppgifter inom barnomsorgen. *Facklärarförbundet* anser att vidareutbildningen till pedagogkonsulent eller motsvarande på lång sikt bör bli 40 studieveckor. Men efter-

som denna för hela barnomsorgsområdet mycket betydelsefulla grupp till att börja med relativt snabbt måste få någon form av utbildning, vill facklärarförbundet med viss tvekan tillstyrka utredningens förslag om en vidareutbildning till pedagogkonsulent på 20 veckor som en lösning på kort sikt. Förbundet tillstyrker oreserverat förslaget om att vidareutbildning till föreståndare skall omfatta 20 studieveckor.

UKÄ, familjestödsutredningen, Stockholms läns landstings sociala nämnd, facklärarförbundet, SACO/SR samt SFS är negativa till utredningens förslag om utbildningstidens längd för pedagogiklärare.

UKÄ anser att utbildning för pedagogiklärare svårigen kan rymmas inom en 20-poängskurs. För att integrera, bearbeta och pröva kunskaperna krävs en process över en längre tid än den föreslagna. Familjestödsutredningen redovisar en alternativ utbildningsmodell med ettårig barnskötarutbildning efter gymnasieskolan, ettårig förskolläro- och fritidspedagogutbildning samt ovanpå detta en ettårig vidareutbildning till pedagogikläro-, föreståndar- eller pedagogkonsulentkompetens. Utredningen ställer sig tveksam till att pedagogiklärare skulle få en lärarutbildning som endast omfattar en termins längre utbildning än de studerande som de avses handleda. Stockholms läns landstings sociala nämnd anser att pedagogiklärokursens innehåll synes ambitiöst upplagt. Nämnden ser positivt på de psykosocialt brett inriktade studieområdena, där även bearbetning av den egna personligheten ingår i form av såväl gruppdynamiska övningar som kommunikationsövningar. Där emot är det mycket tveksamt om pedagogiklärarna skall kunna tillgodogöra sig mer än yttlig orientering i de skisserade studieområdena under en termins studier. Facklärarförbundet hävdar att vidareutbildningen till lärare i pedagogik/metodik bör omfatta 40 studieveckor. För att dessa lärare skall kunna undervisa på gymnasienivå krävs en bredd i utbildningen som ger inriktning mot såväl förskole- som fritidshemsverksamhet. För undervisning i förskolläro- eller fritidspedagogutbildningen krävs specialisering mot resp. verksamhetsområden. Detta rymms inte inom en 20-veckorsutbildning. Även SACO/SR och SFS framhåller att pedagogikläroutbildningen skall vara 40 veckor lång. Den föreslagna 20-veckorskursen är enligt SFS för kort dels med hänsyn till att stor vikt bör läggas vid personlighetsutvecklingen som är en process över tid, dels till att praktiken bör vara längre för att personen i fråga skall kunna växa in i sin kommande läroroll.

UKÄ, Stockholms läns landstings sociala nämnd, Malmö kommun samt SACO/SR avstyrker den föreslagna utbildningstiden för föreståndar-/pedagogkonsulentutbildning.

UKÄ uttalar att med betraktande av de för pedagogkonsulenter planerade arbetsuppgifterna, delvis av kvalificerad klinisk karaktär, ter sig förslaget om en 20-poängskurs som alltför begränsad till sin omfattning.

Vidare anför UKÄ att arbetslösa psykologer nu omskolas till förskollärare i en 40-veckorsutbildning. Ur arbetsmarknadssynpunkt ter det sig förvånande att förskollärare samtidigt under 20 veckor omskolas för arbetsuppgifter som i dag kan anses tillhöra psykologernas arbetsområde. *Stockholms läns landstings sociala nämnd* anser likaledes att utbildningstidens längd för förskolekonsulenter torde vara otillräcklig för att klara dessa svåra och komplicerade arbetsuppgifter. Nämnden uttalar samma uppfattning som UKÄ om vidareutbildning av förskollärare kontra omskolning av arbetslösa psykologer. *Malmö kommun* ifrågasätter om en 20-veckors påbyggnadskurs över huvud bör betraktas som påbyggnad för förskollärare och fritidspedagoger. Liksom kommunförbundet anser kommunen att redan befintliga utbildningslinjer hellre bör väljas för dem som skall handha mer professionellt psykologiska och sociala uppgifter inom barnomsorgen. *SACO/SR* anser att vidareutbildningen om 20 poäng till pedagogkonsulenter som föreslås bygga på ett tvärvetenskapligt samarbete mellan ämnesområdena pedagogik, psykologi och sociologi är otillfredsställande i sin föreslagna utformning. I sin strävan att vara så bred som möjligt blir utbildningen alltför ytlig. Förskoleverksamheten behöver personer med kompetens att ge handledning i *pedagogiska frågor*. Om kursen också skall syfta till att utbilda föreståndare för förskolorna bör dessutom en administrativ utbildning läggas in.

För tillträde till vidareutbildningarna i steg 3 föreslår utredningen att krav om genomgången barnpedagogisk utbildning i steg 2 — förskollärar/fritidspedagogutbildning — eller genomgången nu gällande barnavårdslärarytbildning uppställs. För tillträde till pedagogiklärarytbildning föreslås som särskilt krav gälla fyra års yrkeserfarenhet inom förskole- resp. fritidsverksamhet. Detta krav bör dock inte uppställas för nuvarande barnavårdslärare, vilka i sin utbildning redan erhållit praktisk-pedagogisk utbildning.

De flesta remissinstanserna lämnar utredningens förslag om behörighetsbestämmelser utan erinran eller tillstyrker i allmänna ordalag.

Följande remissinstanser tillstyrker utredningens förslag till allmänna behörighetskrav med särskilda kommentarer eller utvidgar i vissa delar förslagen, *AMS*, *folkhögskoleutredningen*, *barnomsorgsgruppen*, *Östergötlands* och *Jämtlands läns landsting*, *Malmö kommun*, *LO* samt *Svenska kommunalarbetsförbundet*.

AMS anser att klasslärare och socialpedagoger redan har en utbildning som bör berättiga dem att ifrågakomma för vidareutbildning i steg 3. Om emellertid dessa kategorier för egen del finner det önskvärt med en begränsad kompletterande utbildning har *AMS* intet att erinra mot en sådan åtgärd. För socialpedagogerna gäller dessutom att deras arbetsmarknad tenderar att minska allt mer och nya vägar bör därför öppnas för deras sysselsättning. *Folkhögskoleutredningen* föreslår med

hänvisning till de betydande likheter som finns mellan fritidspedagogerna och fritidsledarna vad gäller såväl arbetsuppgifter som utbildningens omfattning, nivå och innehåll, att man närmare överväger om också personer med tvåårig fritidsledarutbildning kan anses vara behöriga att genomgå utbildningen i steg 3. *Barnomsorgsgruppen* anser att steg 3 bör göras tillgängligt också för andra yrkeskategorier som arbetar med barn och familjefrågor. Främst bör denna utbildning vara värdefull för personal som har handledningsfunktioner. *Östergötlands läns landstingskommun* framhåller att barnavårdslärare och socialpedagoger bör komma ifråga också för den administrativa vidareutbildningen. *Jämtlands läns landsting* betonar vikten av att utbildningskedjan får en logisk uppbyggnad och att behörighetskraven likriktas med vad som gäller för övriga högskoleutbildningar. *Malmö kommun* framhåller att vad beträffar den administrativa vidareutbildningen borde denna utan problem kunna stå öppen även för andra än förskollärare och fritidspedagoger. Behovet av administrativ påbyggnad för befattningshavare inom angränsande verksamhetsområden borde här på ett smidigt sätt kunna tillgodoses utan att särskilda administrativa kurser behöver anordnas för dem. *LO* ifrågasätter om det är nödvändigt att genomgå steg 2 i sin helhet för samtliga de funktioner som vidareutbildningen i steg 3 syftar till. Det bör för vissa av dem vara möjligt att gå direkt från steg 1 till steg 3 eller att i varje fall få vissa avräkningar i steg 2.

Familjestödsutredningen, Stockholms kommun, facklärarförbundet och *SFS* vill skärpa de allmänna behörighetskraven. De anser att som ett gemensamt inträdeskrav till samtliga vidareutbildningar bör gälla minst fyra års erfarenhet av arbete inom förskola eller fritidshem. *Facklärarförbundet* uttalar att om möjligt bör krav ställas på att denna erfarenhet skall vara varierad, dvs. ha vunnits genom arbete inom olika verksamhetsformer inom förskola eller fritidshem. Vidare hävdar facklärarförbundet att socionomer inte skall kunna gå in i vidareutbildningen. Undantag kan eventuellt göras för att ge personer som i dag innehar vissa tjänster inom barnomsorgen en lämplig utbildning för tjänsten, men i framtiden bör rekrytering endast ske från förskollärarnas och fritidspedagogernas eller barnavårdslärarnas led. *SFS* skärper de allmänna behörighetskraven genom att kräva tre års tjänstgöring inom barnomsorgen. För att vidareutbildningen skall fylla någon funktion och vara meningsfull måste personen ifråga gå in i utbildningen med en gedigen yrkeserfarenhet inom barnomsorgen, menar *SFS*.

Socialstyrelsen, SÖ, statens ungdomsråd, facklärarförbundet och *SFS* har ytterligare tillägg till utredningens särskilda behörighetskrav.

Socialstyrelsen anser att det föreslagna kravet på fyra års yrkesverksamhet för tillträde till pedagogisk lärarutbildning bör gälla även för barnavårdslärare. När det gäller tillträde till pedagogiklärarutbildningen bör erfarenhet från arbete inom förskole- och fritidsverksamhet bland

barn på sjukhus och vid specialinstitutioner jämföras med erfarenhet av arbete inom annan förskole-/fritidsverksamhet. Lärare som har erfarenhet från olika arbetsfält utgör en tillgång såväl inom arbetslagen som i samarbetet med t.ex. medicinsk personal vid integreringen av handikappade barn. SÖ vill ifrågasätta om inte även barnavårdslärare som avser att undervisa i steg 2 bör ha viss arbetslivserfarenhet före inträde i steg 3. SÖ är inte beredd att nu ta ställning till ett krav om sådan arbetslivserfarenhet eller dess utformning. Frågan bör bli föremål för behandling av lärarutbildningsutredningen, som i tilläggsdirektiv har att behandla utbildning av bl. a. lärare i barnkunskap. Statens ungdomsråd betonar att liksom som för tillträde till steg 1 bör gälla att de föreslagna fyra årens yrkeserfarenhet skall kunna ha förvärvats även genom föreningsmedlemskap, förtroendeuppdrag i förening eller arbete som föreningsledare. Facklärarförbundet föreslår som särskilt inträdeskrav till pedagogik/metodiklärarutbildningen utöver fyra års yrkeserfarenhet minst två års erfarenhet som handledare av kandidater i förskollärar/fritidspedagogutbildning, men anser att det på kort sikt — i ett utbyggnadsskede skall ges vissa möjligheter till dispens från detta krav. Förbundet uttalar vidare att för barnavårdslärare som vill ha behörighet att undervisa i förskollärar- resp. fritidspedagogutbildning skall vid tillträde till pedagogik/metodiklärarutbildningen gälla samma krav på yrkesverksamhet inom förskola eller fritidshem som gäller för förskollärare resp. fritidspedagoger. Avsteg vad gäller tiden för yrkesverksamhet skall dock kunna göras under ett övergångsskede med hänsyn till de sökandes kvalifikationer. Facklärarförbundet förutsätter att berörd personalorganisation får medverka vid antagningen. SFS skärper kraven ytterligare för tillträde till pedagogiklärarutbildningen och kräver fem års tjänstgöring inom barnomsorgen varav två års tjänstgöring som handledare.

2.3.3 Utvärdering och bedömning

För den föreslagna utbildningen i steg 1, barnskötarutbildningen, bör enligt utredningens mening gälla de betygsbestämmelser som i övrigt kommer att tillämpas för gymnasieskolan. Möjligheterna att övergå till en betygsskala med färre antal skalsteg bör dock tillvaratas.

Med hänsyn till den utformning som föreslagits för utbildningarna i steg 2, förskollärar- och fritidspedagogutbildning, föreslår utredningen att den graderade betygssättningen slopas. Ett kompetensbevis kompletterat med ett utbildningsbevis som anger utbildningens innehåll och omfattning föreslås i stället införas.

Utredningen betonar att den utformning som föreslagits för de barnpedagogiska utbildningarna, särskilt i steg 2, bör kunna underlätta för lärare och studerande att tillsammans utvärdera studierna. En sådan

återkommande utvärdering kan också underlätta för de studerande att själva ta ställning till sin lämplighet för yrket.

Utredningens förslag tillstyrks av *folkhögskoleutredningen*, *barnomsorgsgruppen*, *Stockholms läns landsting*, *facklärarförbundet*, *SFS*, *Centerns ungdomsförbund*, *Kommunistisk ungdom* samt av flera av *UKÄ:s* och *SÖ:s* underremissinstanser.

Folkhögskoleutredningen hänvisar till ett förslag i sitt huvudbetänkande att på fritidsledarlinjerna studicomedömen inte skall ges utan endast ett intyg på genomgången kurs, vilket utförligt beskriver utbildningens innehåll och arbetsformer.

Facklärarförbundet framhåller att förbundets ställningstagande i betygsfrågan omfattar den rent pedagogiska aspekten och att ett avskaffande av betygen i förskolläro- och fritidspedagogutbildningarna inte får medföra att förskollärare och fritidspedagoger missgynnas vid tjänstetillsättning eller vid ansökan till utbildningar av olika slag.

Några remissinstanser, t. ex. ett par av *UKÄ:s* och *SÖ:s* underremissinstanser samt *Centerns ungdomsförbund* anser att de graderade betygen bör avskaffas även i steg 1.

Flera remissinstanser anser att ändringar i betygssystemet inte bör ske fristående från det övriga skol- och högskolesystemet. *Betygsutredningen* och *Riksförbundet Hem och Skola* finner det olämpligt att företa några ändringar i utformningen av betygsskalan i steg 1 i avvaktan på betygsutredningens slutliga förslag till betygssättning i gymnasieskolan.

Socialstyrelsen och *SÖ* hänvisar dels till betygsutredningen, dels till den kartläggning av betygssättningen och betygens användning för alla högskoleutbildningar som pågår inom utbildningsdepartementet med utgångspunkt i riksdagens beslut om ny utformning av högskoleutbildningen.

Även *Kommunförbundet*, *Östergötlands läns landsting* och *SACO/SR* anser att likartade regler bör gälla för de här aktuella utbildningarna som för det övriga skol- och högskoleväsendet.

Flera remissinstanser ansluter sig till utredningens förslag om en återkommande utvärdering under utbildningens gång. *SÖ* understryker vikten av att de förslag till kontinuerliga utvärderingsformer, som utredningen föreslår som ett led i själva undervisningen, skall beaktas och utnyttjas. *Facklärarförbundet* ansluter sig till utredningens tankegångar om kunskap, kunskapstillväxt och kompetens och understryker att lärarna bör ges tidsmässiga resurser för studierådgivande samtal med de studerande. Förbundet anser också att man skall kunna skilja studerande som av olika anledningar bedöms olämpliga för yrket från utbildningen.

Ett par av *UKÄ:s* underremissinstanser, nämligen *samhällsvetenskapliga fakultetens utbildningsnämnd vid universitetet i Lund* och *peda-*

gogiska institutionen vid lärarhögskolan i Stockholm framhåller vikten av att en kontinuerlig utvärdering redan från början genomförs för att utröna om utbildningen leder fram till de förväntade målen. *Medicinska och samhällsvetenskapliga fakultetens utbildningsnämnder vid universitet i Umeå* påpekar dock att om utbildningsbevisen skall ha någon funktion måste målen vara bättre formulerade än vad som är fallet f. n.

2.3.4 Fortbildning

Utredningen föreslår en allmän fortbildningsverksamhet i form av en gemensam fortbildning för all personal i förskole- och fritidsverksamhet. Den allmänna fortbildningen föreslås i första hand ges i små grupper i ett studiecirkelarbete som medger bearbetning av angelägna yrkesproblem och utvecklar lagarbetet. Utredningen rekommenderar huvudmännen att genomföra en allmän fortbildning som drivs kontinuerligt i lokal studieverksamhet, anordnad av den kommun där man innehar anställning. Som ett riktmärke för omfattningen rekommenderas 30 timmars deltagande, helst årligen. Krav bör ställas att fortbildningen förläggs till tid som är betald arbetstid. Deltagande bör vara obligatoriskt.

Målgrupper för en kontinuerlig fortbildningsverksamhet är förskole- och fritidsverksamhetens personal. Till dessa grupper räknas den personal som arbetar i den kompletterande förskoleverksamheten, dvs. barnvårdare, dagbarnvårdare, lekplats- och lekparkspersonal, samt all personal som är knuten till förskola och fritidshem som ekonomipersonal, lokalvårdare, vaktmästare samt den personal som huvudsakligen arbetar i barngrupperna. Utredningen anser det vidare angeläget att samtliga grupper av personal med rådgivande och/eller stödjande funktion i förskole- och fritidsverksamheten deltar i fortbildningen liksom förvaltningspersonalen och de politiker som i egenskap av nämndledamöter beslutar i olika frågor som direkt berör barnomsorgsverksamhetens inre och yttre arbetsvillkor.

Det övergripande ansvaret för att den allmänna fortbildningen kommer till stånd vilar på huvudmannen oavsett om denna är primärkommun, landstingskommun eller privat.

UKÄ, statens ungdomsråd, familjestödsutredningen, lärarutbildningsutredningen, landstingen i Jönköpings, Kalmar, Malmöhus, Värmlands, Örebro och Jämtlands län, Göteborgs och Bohus läns vårdskoleförbund och Riksförbundet Hem och Skola tillstyrker i allmänna ordalag eller lämnar utredningens förslag utan erinran.

Socialstyrelsen, RRV, SÖ, AMS, statens kulturråd, statens handikappråd, TRU, folkhögskoleutredningen, barnomsorgsgruppen, Malmö och Uppsala kommuner, TCO, facklärarförbundet, LO, HCK, SFS, Centerns

ungdomsförbund och *Kommunistisk ungdom* tillstyrker förslaget med olika förstärkningar och understrykningar.

Bland dessa instanser betonar *RRV*, *TCO*, *facklärarförbundet*, *LO* och *SFS* särskilt att den allmänna fortbildningen skall vara obligatorisk. *RRV* finner det tveksamt om enbart rekommendationer till kommunerna är tillräckliga för att tillförsäkra berörd personal en fortbildning om 30 timmar årligen. Verket anser att en överenskommelse mellan staten och kommunerna om fortbildningen — liknande den som gäller inom skolans område bör övervägas. *TCO* framhåller att fortbildningen bör göras obligatorisk för såväl lärare som för kommunerna och att den skall förläggas till betald arbetstid. Vikariefrågan måste därvid få en tillfredsställande lösning. *Facklärarförbundet* anser det helt självklart att fortbildningen skall göras obligatorisk också för kommunerna. *Facklärarförbundet*, *LO* och *SFS* anser att fortbildningen bör omfatta minst 30 timmar årligen.

I fråga om urvalet av deltagare i den allmänna fortbildningen understryker *socialstyrelsen*, *SÖ*, *statens kulturråd*, *statens handikappråd*, *LO*, *SFS* och *Centerns ungdomsförbund* vikten av att andra personalgrupper får viss gemensam fortbildning med barnomsorgens personal. *Socialstyrelsen* framhåller att fortbildningen är en integrerad del av förskoleverksamheten. Den bör bidra till att knyta förskolan närmare socialvården och övriga kommunala verksamheter. En del fortbildning bör därför vara gemensam för förskolepersonal, socialarbetare och personal från landstingens barnhabilitering. Även de förtroendevalda bör utbildas i frågor som rör förskolan. *Socialstyrelsen* påpekar att utredningen inte innefattat föräldrarna i sina förslag. Gemensam fortbildning för personal och föräldrar kan bidra till ett närmare samarbete och till att föräldrarna på sikt blir naturliga medarbetare i förskoleverksamheten. *Socialstyrelsen* betonar att dess särskilda information kring förskolereformen givit erfarenheter som kan komma den fortbildning utredningen föreslår som modell till godo. *SÖ* understryker att studiecirkelsarbetet i fortbildningen måste ske med erfarna ledare som väl förstår att tillvarata den till buds stående tiden. *SÖ* anser vidare att av tids- och kostnadsskäl fortbildningen för grupper som endast har stöd- och hjälpande funktioner till förskolan torde få bli av mera informativ karaktär. Berörd förvaltningspersonal bör däremot i så hög grad som möjligt beredas möjlighet att delta i fortbildningen. *Statens kulturråd* anser det värdefullt att en del av fortbildningen sker tillsammans med personal från angränsande verksamhetsområden t. ex. från biblioteken och museerna. Personal från kulturinstitutioner, fria kulturarbetare och andra företrädare för kulturområdet bör också medverka som ledare i fortbildningen. Rikskonserter och Riksställningar bedriver t. ex. metod- och läromedelsutveckling inom förskoleområdet. Författarcentrum och Teatercentrum bl. a. har likaledes erfarenheter

av kontakter med förskolan. Fortbildningen bör också omfatta orientering om och kontakt med det lokala föreningslivet. *Statens handikappråd* påpekar att handikapporganisationernas och handikapprådets kunskaper om handikappades behov och problem bör tillvaratas inom fortbildningen för alla personalgrupper. *LO* framhåller att fortbildningen i vissa delar också bör omfatta låg- och mellanstadielärare. Detta blir ett naturligt led i strävandena att åstadkomma en helhetssyn på all verksamhet för barn- och ungdomar. Sambandet mellan det barnpedagogiska området och grundskolan har verifierats genom att propositionen om skolans inre arbete (SIA) och riksdagsbeslutet i anslutning därtill också inkluderade barnstugeutredningens förslag i betänkandet (SOU 1974: 42) *Barns Fritid*.

SFS anser att både förvaltningspersonal och om möjligt de förtroendevalda som direkt beslutar om barnomsorgen skall delta i fortbildningen. *Centerns ungdomsförbund* uttalar att stor vikt måste läggas på den återkommande fortbildningen. Det är viktigt att all barnavårdande personal nås av den. Förbundet framhåller att det kan bli problem för t. ex. dagbarnvårdare här. Deras speciella förhållanden måste lösas. Det är också av stort värde att socialförvaltningspersonalen liksom berörda politiker deltar i studiecirkelverksamheten, eftersom aktuella problem och förhållanden då kan dryftas av alla berörda grupper. Förbundet anser dock inte att studiecirkelarna är tillräckliga. De måste kompletteras med mera omfattande kurser, gärna internatkurser, som återkommer regelbundet.

Kostnadsfördelningen mellan stat och kommun påtalas av *Malmö* och *Uppsala kommuner*. *Malmö kommun* understryker bestämt att kostnadsfördelningen måste förändras radikalt i den riktningen att staten övertar huvuddelen av kostnaderna för den allmänna fortbildningen som kommunen i övrigt ställer sig positiv till. *Uppsala kommun* finner att den föreslagna fortbildningen bör ha hög angelägenhetsgrad men efterlyser ett ekonomiskt samband med statlig bidragsgivning och central distribution av studiematerial. Studiecirkelformen bör användas i nära samverkan med det lokala studiearbetet i kommunen.

TRU och *folkhögskoleutredningen* framhåller de pedagogiska möjligheterna som den 6-åriga undervisningen resp. folkhögskolornas kursutbud kan tillföra den allmänna fortbildningen.

TRU framhåller att till följd av den kraftigt ökade satsningen på barnomsorgens utbyggnad över 100 000 människor kommer att behöva utbildas under den närmaste tioårsperioden. Därvid kommer troligen vissa utbildningsmässiga brister att uppstå. En kraftig satsning på fortbildning i enlighet med barnstugeutredningens förslag är då nödvändig. Härvid kommer bl. a. tillgången till rörlig bild och ljud att få stor betydelse. *TRU* har i kommitténs huvudbetänkande och i anslagsframställningar påpekat vikten av att producera ljud och bild för förskolans

personal för främst fortbildning, men även inom grundutbildningen. TRU:s erfarenheter av att producera material för studiecirkelarbete bekräftar det riktiga i barnstugeutredningens förslag om att genomföra en stor del av den allmänna fortbildningen i små grupper. TRU anser att fortbildningsprogrammen bör både etersändas på lämplig kvällstid, då många förskolor har personalsammankomster, och finnas som film- och kassettkopior. Utbudet bör vara regelbundet och spritt över hela läsåret. *Folkhögskoleutredningen* fäster uppmärksamheten på de förslag som den lagt fram i sitt huvudbetänkande om anordnande av kurser vid folkhögskola. Skolformens lärare har vidare erfarenhet av vuxenutbildning och problemcentrerad undervisning.

Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Stockholms läns landsting samt Stockholms kommun avstyrker förslagen om allmän fortbildning.

Svenska kommunförbundet anser att utredningens jämförelse med att skolan ger den undervisande personalen 30 timmars årlig fortbildning liksom att den särskilda informationen till personal inom barnomsorgen med anledning av förskolereformen omfattar 30 timmar är föga meningsfull. Förbundet anser att inget krav bör ställas på hur många timmar en kontinuerlig fortbildning skall innehålla. Omfattningen bör anpassas till de behov som finns år från år. Förbundet är ej heller berett att tillstyrka den organisatoriska uppbyggnaden som utredningen föreslår, då erfarenheterna från den särskilda förskoleinformationen inte helt utvärderats. Vidare har utredningen försummat att tillfredsställande analysera de ekonomiska förutsättningarna för att lokalt genomföra fortbildningen. Förbundet betonar att fortbildningen primärt är en angelägenhet för kommunerna och att frågan bör lösas genom samverkan mellan arbetsgivare och de fackliga organisationerna.

Landstingsförbundet uttalar att man känner sig tveksam till att införa en obligatorisk fortbildning med det centrala ansvaret lagt på ett statligt organ.

Stockholms läns landsting framhåller genom omsorgsnämnden att det förslag som utredningen för fram i organisationsfrågan bör uppfattas som en möjlighet till uppläggning och organisation, som kommunerna och deras företrädare har att bedöma.

Stockholms kommun uttalar att en allmän obligatorisk fortbildning av all personal inom förskole- och fritidsverksamheten inte kan tillstyrkas i den form utredningen föreslagit. Kommunerna måste erhålla ekonomisk kompensation för de dryga merkostnader som denna allmänna fortbildning beräknas medföra. Kammarkontoret har beräknat kommunens merkostnader för vikarier i samband med fortbildningen för personalen till drygt 7 milj. kr. årligen och anser med beaktande av kostnaderna och den svåra bristen på barnomsorgspersonal förslaget vara oacceptabelt.

Samtliga remissinstanser tillstyrker eller lämnar utan erinran utredningens förslag om en frivillig fortbildning organiserad i form av kurser för personalgrupper i förskole- och fritidsverksamhet lokaliserad till de högskolor, där steg 2-utbildning till förskollärare och fritidspedagog ges. För den enskilda studeranden bör den frivilliga fortbildningen bygga på lagen om rätt till tjänstledighet för studier och det avtal som arbetsmarknadens parter träffar i denna fråga.

Utredningen föreslår att det centrala ansvaret för fortbildningsverksamheten läggs på en enhet eller arbetsgrupp inom socialstyrelsen. Fortbildning av personal bör knytas till den sektion hos tillsynsmyndigheten som bär det direkta ansvaret för utvecklingen och uppföljningen inom förskole- och fritidsverksamheten. Därigenom tillförs fortbildningen integrerat de erfarenheter som utvinns av försöks- och utvecklingsarbete inom området. Behovet av fortbildning kan likaledes analyseras fram genom den uppföljning av hela förskole- och fritidsverksamheten som byrån svarar för.

Samtliga remissinstanser lämnar utredningens förslag utan erinran eller tillstyrker det utom *Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Stockholms kommun, SACO/SR* samt *SFS*.

Bland dem som tillstyrker betonar *socialstyrelsen* och *statskontoret* att ansvaret för personalens fortbildning bör åvila huvudmannen (kommun, landsting). Socialstyrelsens engagemang i fortbildningsverksamheten bör så långt möjligt begränsas till planerande och övergripande uppgifter såsom metodutveckling, utformning av utbildningens innehåll, framställning av material samt uppföljning och vägledning. Administrativa och pedagogiska uppgifter i samband med fortbildning bör skötas av huvudmannen. RRV anser i likhet med utredningen att det bör vara socialstyrelsens uppgift att utveckla metoder för förskole- och fritidsverksamhet. Däremot kan RRV inte tillstyrka att socialstyrelsen får karaktären av centralt kursledningsorgan med uppgift att t. ex. utbilda studievägledare, producera hjälpmedel och härmed ålägges uppgifter av genomförandekaraktär. Socialstyrelsens roll inom förskole- och fritidsverksamheten bör koncentreras till normgivning, utveckling och tillsyn. SÖ biträder förslaget att socialstyrelsen som central tillsynsmyndighet för barnomsorgsområdet bör påläggas ansvaret för fortbildning av all personal inom förskole- och fritidsverksamhet för barn och ungdom. Verket framhåller därvid att utredningen när det gäller steg 2 i utbildningen framhållit vikten av koppling till övriga pedagogiska utbildningar, i första hand låg- och mellanstadielärarytbildningarna. En sådan koppling eller snarare integrering anser SÖ vara naturlig även i fortbildningsverksamheten. SÖ pekar här på de fortbildningskurser som under flera år varit gemensamma för förskollärare, lågstadielärare och fritidspedagoger och vilkas syfte har varit att ge impulser till ett dialogpedagogiskt arbetssätt. Dessa kurser har helt bekostats ur det fortbild-

ningsanslag som stått till SÖ:s förfogande. SÖ uttalar förhoppningen att sådan verksamhet även i fortsättningen skall kunna anordnas. Verket pekar också på den fortbildning som skall ges i anslutning till SIA-reformen i vilken också ledare i den lokala barn- och ungdomsomsorgen avses delta tillsammans med personal från varje rektorsområde i grundskolan.

Facklärarförbundet anser att framför allt resursfrågor på såväl det centrala som det lokala planet måste uppmärksammas. På central nivå måste fasta tjänster inrättas för fortbildningsverksamheten. Facklärarförbundet delar därför utredningens förslag om en förstärkning av socialstyrelsen med en fortbildningsenhet eller arbetsgrupp. Det är av största vikt, framhåller facklärarförbundet, för en kontinuerlig fortbildningsinsats att rejäla resurser satsas i form av erfarna och kunniga pedagoger. Man kan inte — som i den nu pågående särskilda informationen i socialstyrelsens regi — fortsättningsvis räkna med så omfattande insatser av lärare i förskolestadiets metodik som mer eller mindre på fritid engageras i pilotkurser och utbildningsteam. Det bör ingå i pedagogkonsulenternas arbetsuppgifter att ansvara för fortbildningen på det lokala planet. Med tanke på samverkan förskolalågstadium och de många beröringspunkter fritidspedagoger har med grundskolans arbetslag, anser facklärarförbundet att socialstyrelsens planering av den allmänna fortbildningen bör ske i samverkan med SÖ.

Bland de fem remissinstanser som avvisar utredningens förslag ifrågasätter *Svenska kommunförbundet*, *Landstingsförbundet* och *Stockholms kommun* socialstyrelsens roll i en kommunal angelägenhet.

Kommunförbundet anser att socialstyrelsens uppgift främst bör vara att i samråd med arbetsmarknadens parter utarbeta material som kan användas i den lokala fortbildningsverksamheten. Kommunen måste inordna fortbildningen av denna personalgrupp i utbildnings- och fortbildningsverksamheten för alla kommunalt anställda. Vidare är det viktigt att huvudmannen får möjlighet att i fortbildningen lägga in moment av mer lokal karaktär. Frågan om fortbildningen måste lösas genom samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare företrädta av sina fackliga organisationer. Med hänsyn härtill är det enligt Kommunförbundet inte en möjlig lösning att ge socialstyrelsen en sådan funktion att den i enlighet med utredningens förslag kan fungera som tillsynsmyndighet.

Landstingsförbundet ställer sig tveksamt till att införa obligatorisk fortbildning med det centrala ansvaret lagt på en statlig myndighet.

SACO/SR och *SFS* anser att utbildningsmyndigheten, dvs. SÖ alternativt UHÄ, bör vara tillsynsmyndighet för fortbildningsverksamheten.

2.3.5 Genomförande

Utredningen finner det nödvändigt att utbildningen reformeras så snabbt som möjligt för att de mål som uppställts för barnomsorgens pedagogiska och sociala funktioner genom riksdagsbeslutet år 1973 skall kunna uppnås. Vissa av utredningens förslag har redan övergått från att vara försöksutbildning till reguljär utbildning. Andra förslag menar utredningen torde kunna genomföras successivt direkt efter det att utredningens betänkande avlämnats. Utredningen bedömer att ett samlat genomförande av alla stegen torde kunna ske under budgetåret 1977/78.

Läro- och utbildningsutredningen och TCO instämmer i att utformningen av förskola och fritidsverksamhet gör det nödvändigt att en förändrad personalutbildning snabbt kommer till stånd. Att läro- och utbildningsutredningen erhållit tilläggsdirektiv rörande utbildningen av personal för förskola och fritidshem får därför inte medföra något hinder för att nu genomföra sådana förändringar även om det enligt utredningen vore värdefullt att senarelägga ställningstagandet till barnstugeutredningens förslag och låta dessa inarbetas i läro- och utbildningsutredningens slutliga förslag. Den pågående utbyggnaden av förskola och fritidsverksamhet och bristen på utbildad personal är ytterligare skäl för ett snabbt genomförande av utredningens förslag. SFS menar att ett beaktande av kritiken mot utredningens förslag inte behöver inverka menligt på tidsplanen för reformens genomförande.

RRV anser att en realistisk plan för ett successivt genomförande av utredningens förslag bör utarbetas. Tidpunkten för ett genomförande av utredningens samlade förslag bör därför inte fastställas innan genomförandefrågorna ytterligare har penetrerats.

SÖ framhåller att bl. a. följande frågor bör ses över innan utredningens förslag kan genomföras: ansvars- och ersättningsfrågor för lärare, studerande och personal på praktikinstitutionerna, ramplanens utformning och beskrivningar av ämnen och ämnesblock, lärarnas undervisnings- och tjänstgöringsskyldighet.

AMS menar att övergångstiden i samband med genomförandet av den nya utbildningsordningen får göras betydligt längre än vad utredningen föreslår eftersom det är angeläget att hänsyn tas till grupper av studerande som f. n. bedriver kompletteringsstudier för behörighet.

SACO/SR anser att tidsplanen förefaller väl optimistisk och att utbildningen bör införas tidigast 1978.

Riksförbundet Hem och Skola föreslår att frågorna om betyg och könskvotering avgörs först sedan förslagen från betygsutredningen har lagts fram och remissbehandlats.

2.4 Föredraganden

2.4.1 Inledning

Jag har i berörda delar samrätt med statsrådet Wikström.

Riksdagen fattade hösten 1973 (prop. 1973: 136, SoU 1973: 30, rskr 1973: 372) beslut om förskoleverksamhetens utbyggnad och organisation. Förskola användes i propositionen som enhetlig benämning på daghem och lekskolor. Förskolan skulle således kunna organiseras som heltidsförskola eller som deltidsskola. Riksdagsbeslutet omfattade också vissa ställningstaganden till verksamhetens mål och innehåll. Beslutet innebar en starkare betoning än tidigare av förskola och fritidshem bland de insatser som samhället gör för att skapa gynnsamma uppväxtvillkor för samtliga barn. Riksdagsbeslutet grundade sig på förslag från 1968 års barnstugeutredning (S 1969: 31). Inom förskole- och fritidsverksamheterna pågår en utveckling mot verksamhet i syskongrupper, lagarbete och ökat samarbete med föräldrarna. Denna utveckling medför krav på förändringar även i personalutbildningarna.

Barnstugeutredningen fick genom tilläggsdirektiv den 22 september 1972 i uppdrag att utreda konsekvenserna för personalutbildningarna inom barnomsorgen av den förändrade verksamheten. Utredningsuppdraget omfattade utbildningen av barnskötare, dagbarnvårdare, barnvårdare, medhjälpare, lekplats- och lekparkspersonal, fritidspedagoger och förskollärare samt i viss mån även ekonomipersonal inom barnomsorgen. Utredningen skulle enligt direktiven beakta utbildningarnas inbördes förhållande och pröva i vilken utsträckning den enskilde studerande kan genomgå en förskolepedagogisk utbildning i etapper. En förutsättning var att den studerande vid övergång från en utbildning till en annan skulle kunna utnyttja tidigare inhämtade kunskaper och erfarenheter. Vidare hade utredningen i tilläggsdirektiv den 17 juni 1970 fått i uppdrag att utreda frågan om fortbildning av den personal som är sysselsatt inom barnstugeverksamheten.

Barnstugeutredningen har i betänkandet (SOU 1975: 67) *Utbildning i samspel* redovisat sina förslag till förändrad utbildning av personal för förskola och fritidsverksamhet. Förslagen innebär att mål, innehåll och arbetssätt i utbildningarna anpassas till det förändrade arbetet i förskola och fritidsverksamhet. Utredningen har föreslagit en sammanhållen utbildningsorganisation i tre steg där varje steg utgör grundval och utgångspunkt för närmast ovanför liggande utbildningssteg. Jag kommer i fortsättningen att, i fråga om utredningens förslag om barnskötar- resp. förskollärary- och fritidspedagogutbildningar, använda benämningarna steg 1 och steg 2. Det första steget, som bl. a. motsvarar nuvarande barnskötar- och dagbarnvårdarutbildning, skall enligt förslaget utgöras av antingen en separat tvåårig linje eller en 40-veckorsutbildning i gymnasieskolan. Det andra steget motsvarar nu-

varande förskollärary- och fritidspedagogutbildningar och det tredje steget motsvarar bl. a. nuvarande pedagogik/metodikläraryutbildning. Steg 2 och 3 skall anordnas inom ramen för högskolan. För tillträde till steg 2-utbildningen krävs enligt förslaget genomgången steg 1-utbildning. För tillträde till steg 3-utbildningen krävs genomförd steg 2-utbildning.

Skolöverstyrelsen (SÖ) har i skrivelse den 27 oktober 1975 föreslagit att en tvåårig social service- och barnomsorgslinje i gymnasieskolan skall inrättas. Förslaget, som har remissbehandlats samtidigt med barnstugeutredningens förslag, utgör ett alternativ till utredningens steg 1.

En bred remissopinion har ställt sig bakom utredningens förslag till mål och inriktning, innehåll, ämnesblock samt arbetssätt för personalutbildningarna. Flera remissinstanser har däremot framfört invändningar mot den föreslagna utbildningsgången. Den medför enligt dessa instanser svårigheter för de sökande till förskollärary- eller fritidspedagogutbildning som har genomgått annan linje i gymnasieskolan än steg 1. Svenska kommunförbundet anser t. ex. att det särskilda behörighetskravet på genomgången barnskötarutbildning för tillträde till steg 2 strider mot vad som i övrigt har kommit att prägla högskoleutbildningen, nämligen de vidgade möjligheterna för studerande med viss tids yrkeserfarenhet att vinna tillträde till olika utbildningslinjer.

Både barnstugeutredningens förslag till steg 1 och SÖ:s förslag till social service- och barnomsorgslinje har överlämnats till utredningen (U 1976: 10) om den gymnasiala utbildningen för att prövas av denna. Denna kommitté skall enligt sina direktiv försöka bredda barnstugeutredningens förslag till första steg. De förslag till förändringar som jag i det följande lägger fram rör därför endast utbildning till fritidspedagog och förskollärary samt vidareutbildning och fortbildning för dessa yrkeskategorier.

Enligt riksdagens beslut (prop. 1975: 9, UbU 1975: 17, rskr 1975: 179) om reformering av högskoleutbildningen skall utbildning av förskollärary och fritidspedagoger ingå i högskolan. Enligt beslutet skall endast linjens omfattning och inriktning fastställas av regeringen. Utbildningsplanen, som skall ange utbildningens mål, inriktning och huvudsakliga innehåll samt eventuella särskilda behörighetskrav, skall fastställas av den centrala högskolemyndigheten, universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) eller, i fråga om kommunal högskoleutbildning, av UHÄ och SÖ i samråd. Vidare bör i vissa fall en lokal plan för en allmän utbildningslinje fastställas, dels för att ange de smärre avvikelser från utbildningsplanen som kan göras lokalt, dels för de fall då utbildningsplanen medger alternativa tillämpningar. För varje kurs som ingår i utbildningslinjen skall lokalt fastställas en kursplan som närmare anger utbildningens innehåll, undervisningens och examinationens uppläggning, särskilda förkunskapskrav m. m. Regeringen har den 25 no-

vember 1976 utfärdat förordning (UHÄ-FS 1977: 2) med provisoriska föreskrifter om allmänna utbildningslinjer och påbyggnadslinjer inom grundläggande högskoleutbildning. Denna förordning innehåller bl. a. föreskrifter om utbildningsplanerna.

Jag kommer mot denna bakgrund att här endast kortfattat och översiktligt redovisa och ta ställning till utredningsförslagen om fritidspedagog- och förskollärarytbildningarnas mål, inriktning, innehåll och organisation. Jag vill i sammanhanget betona att jag anser att barnstugeutredningens förslag och yttrandena över det bör kunna användas som utgångspunkt och idégivare då de centrala och lokala högskolemyndigheterna planerar utbildningen. Vidare vill jag framhålla att jag här för översiktens och sammanhangets skull även kommer att redovisa vissa frågor som det ankommer på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att besluta om.

2.4.2 Utbildningarnas mål och inriktning

De allmänna målen för personalutbildningarna bör vara desamma som har ställts upp för barnomsorgen och för fritidsverksamheten. I sin mest övergripande form är dessa mål gemensamma för all samhälls- eller verksamhet. De målen avser bl. a. jämlikhet, social utjämning, jämställdhet mellan män och kvinnor och mellan olika raser och nationaliteter, demokrati och ökat medinflytande.

I regeringens och riksdagens beslut år 1973 om förskoleverksamhetens utbyggnad och organisation angavs att förskoleverksamheten skall främja en gynnsam fysisk och social utveckling hos barnen samt ge varje barn bästa möjliga förutsättningar att utvecklas till en öppen och hänsynsfull person.

Verksamheten skall vidare inriktas på att ge barnen möjligheter att grundlägga och utveckla en uppfattning om sig själva som individer med förutsättningar att samverka med sin omgivning. Barnen skall också före skolstarten träna sig att förstå vissa grundläggande begrepp. I 1973 års proposition framhölls att de allmänna målen skulle ses i samband med de konkreta ställningstaganden som gjordes till innehåll och arbets sätt i verksamheten. Frågorna om syskongrupper, föräldrasamarbete och arbetslag blev mot den bakgrunden viktiga pedagogiska frågor.

Riksdagen har på grundval av förslag från barnstugeutredningen i betänkandet (SOU 1974: 42) Barns fritid antagit vissa principer för fritidsverksamheterna för barn och ungdom (prop. 1975/76: 39, UbU 1975/76: 30, rskr 1975/76: 367). Enligt utredningen är anordningar och åtgärder för barns och ungdoms fritid av betydelse dels för att tillgodose barnens behov, dels för att hjälpa föräldrar med omsorg om barnen under fritiden. Den personella och materiella miljön bör enligt utredningen utformas så att den främjar barns självständighet och förmåga till samspel. Ett samarbete omkring barnets totala situation är nöd-

vändigt. Omsorgen om barns fritid är enligt utredningen ett gemensamt ansvar för föräldrar, fritidshemmens personal, fritids- och ungdomsledare, lärare och övrig personal i skolan samt andra vuxna som har kontakter med barn. Föreningslivets insatser betonas särskilt i betänkandet, liksom samarbetet mellan fritidshem och övriga fritidsverksamheter.

Den sociala och pedagogiska inriktningen på förskole- och fritidsverksamheterna får naturligtvis konsekvenser för de olika personalutbildningarna. Barnstugeutredningen har i sitt år 1975 avgivna betänkande framhållit att personalens förmåga att omsätta de mål som samhället har ställt upp för barnomsorgen i det praktiska arbetet förutsätter goda kunskaper i utvecklings- och socialpsykologi. Barnomsorgens och fritidsverksamheternas socialpolitiska roll gör det angeläget att de studerande ges möjligheter att inse och bearbeta de socialpolitiska, sociologiska och socialpsykologiska problemen för att förstå över vilket stort fält deras egna kommande insatser i förskola eller fritidsverksamhet spänner. Vidare betonar utredningen att den betydelse som den vuxnes egen personlighet har särskilt bör uppmärksammas och att utbildningstiden följaktligen bör ge möjlighet för den studerande att öka sin självkänedom och vidareutveckla sig som människa. De studerande bör enligt utredningen i sin utbildning få tillämpa det arbetssätt som skall prägla verksamheten i förskola, fritidshem och fritidsverksamheter. Detta arbetssätt har konkretiserats bl. a. i den arbetsplan för förskolan som f. n. utarbetas av socialstyrelsen. En förutsättning för att de studerande skall kunna tillämpa detta arbetssätt är att utbildningen inriktas på att medvetandegöra och formulera problem och att möjliggöra självständiga ställningstaganden. De studerandes tidigare erfarenheter och kunskaper bör vara utgångspunkten för och ses som en tillgång i utbildningen. Detta synsätt leder enligt utredningen till ett probleminriktat undervisningsmönster där projektor organiserade studier i form av lagarbete blir den dominerande arbetsformen.

Barnstugeutredningen betonar att lagarbetet i förskola och fritidsverksamhet förutsätter att utbildningarna har samma sociala och pedagogiska mål och inriktning i alla tre stegen även om graden av självständighet i yrkesutövningen skiftar med utbildningens längd.

De flesta remissinstanserna delar utredningens syn på utbildningens principiella inriktning. Några instanser, t. ex. Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet, anser dock att man i synnerhet i steg 1, som måste betraktas som ungdomsutbildning, bör iakttä en viss försiktighet vid övergången till nya arbetsformer. I detta led i utbildningen kommer de flesta studerande direkt från grundskolan och har inte någon erfarenhet från sitt kommande arbetsområde.

Enligt min mening underlättas lagarbetet i förskola och fritidshem om inriktning och arbetsformer i de olika personalutbildningarna är likartade. Utredningen om den gymnasiala utbildningen har enligt sina

direktiv i uppgift att vid behandlingen av barnstugeutredningens förslag till steg 1 och SÖ:s förslag till social service- och barnomsorgslinje överväga i vilken utsträckning de av utredningen föreslagna principerna kan tillämpas även i gymnasieskolan.

Några remissinstanser, bl. a. socialstyrelsen, SÖ och lärarutbildningsutredningen, framhåller att barnstugeutredningen inte tillräckligt har analyserat de teoretiska modeller som ligger bakom målen för utbildningarna och det föreslagna arbetssättet. Målen blir därigenom diffusa och i vissa fall motsägelsefulla. Trots detta har samtliga remissinstanser uttalat sitt stöd för probleminriktade och projektorganiserade studier. Socialstyrelsen och 1974 års lärarutbildningsutredning har framhållit behovet av en tydligare målbeskrivning än den som förekommer i utredningen för att det kommande arbetets krav, och inte enbart de studerandes intresse, skall bli avgörande för valet av projektområde. Jag vill framhålla att den säkraste garantin för att verksamhetens intressen och behov skall få genomslag i utbildningen är att utbildningen utformas i nära samarbete med praktikinstitutioner och praktiskt verksam personal. Med denna komplettering kan jag ansluta mig till de föreslagna principerna för inriktning och arbetssätt.

Vissa remissinstanser anser att betänkandet ger föga ledning när det gäller lärarens roll vid planeringen och genomförandet av utbildningen. Lärarhögskolan i Stockholm framhåller att det finns en risk för att den lärarroll som utredningen föreslår blir så passiv att också elevrollen passiviseras. Jag anser liksom lärarhögskolan att lärarna aktivt måste hjälpa de studerande att analysera den framtida yrkesrollen och att relatera den till de egna erfarenheterna. Det är nödvändigt att lärarna — tillsammans med de studerande — tar ansvar för att innehållet hela tiden för framåt mot de mål som slagits fast för barnomsorgen och därmed för personalutbildningen. I framför allt inledningsskedet ställer detta stora krav på lärarna. Om lärarna utgår från en passiv syn på lärarrollen finns det en risk för att utbildningen mest kommer att syssla med problem som är framsprungna ur en begränsad erfarenhet och i värsta fall kan ha föga relevans i den framtida yrkessituationen. De försök som har gjorts att arbeta med ett probleminriktat och projektorganiserat studiesätt visar att övergången till ett sådant arbetssätt ofta kan skapa svårigheter för både studerande och lärare. Det finns dock erfarenheter t. ex. från försöksverksamhet vid förskoleseminarierna i Göteborg, Stockholm och Uppsala och vid förskollärarutbildningen i Halmstad som tyder på att detta arbetssätt ger en träning i samarbete, kritiskt tänkande och självständigt ansvarsstagande som kan bli ytterst värdefull för de studerandes kommande yrkesverksamhet. Jag utgår från att det av mig rekommenderade arbetssättet inte kommer att påverka arbetets tidsåtgång.

2.4.3 Struktur och innehåll

Barnstugeutredningen som anser det betydelsefullt att all pedagogisk utbildning för arbete bland barn och ungdom har samma mål och inriktning menar att också innehållet i utbildningarna bör omfatta samma områden, även om tyngdpunkten i vart och ett av dessa kan variera. För samtliga utbildningar gäller att förskolans och fritidsverksamhetens uppgifter i samhället skall belysas. Även om de kortare utbildningarna inte ger de studerande samma förmåga att självständigt bygga upp arbetet som de längre, bör de likväl leda till en förståelse för barnens och ungdomarnas hela situation. Utredningen framhåller betydelsen av att förskolan, skolan och fritidsverksamheten samarbetar med föräldrarna och med de samhällsorgan som kan stödja barnet och familjen. De insatser som är nödvändiga för barn och ungdomar med behov av särskild omsorg och stimulans skall enligt utredningen uppmärksammas i alla etapper i utbildningarna.

Nästan alla remissinstanser tillstyrker dessa utredningsförslag eller lämnar dem utan erinran. Lärarutbildningsutredningen framhåller att den föreslagna anknytningen mellan barnskötar- och förskollärar/fritidspedagogutbildningarna har avsevärda fördelar eftersom den ger dessa personalgrupper en gemensam referensram som behövs för ett effektivt lagarbete. Även jag anser att det är viktigt att all personal i förskola och fritidsverksamhet genom sina utbildningar får en helhetssyn på barns och ungdomars utveckling och deras förhållande till familj och samhälle. Översyn av struktur och innehåll i den utbildning som i barnstugeutredningens förslag betecknas som steg 1 ingår i arbetet för utredningen om den gymnasiala utbildningen. Utredningen skall därvid för sitt arbetsområde även ta ställning till den av barnstugeutredningen föreslagna samordningen i fråga om arbetssätt och innehåll i de olika personalutbildningarna för barnomsorgen.

De ämnen som f. n. ingår i utbildningarna av personal för förskola och fritidsverksamhet återspeglar enligt utredningens mening inte de arbetsuppgifter som ryms i den dagliga verksamheten. Utredningen har i stället byggt upp utbildningarna så att innehållet så långt som möjligt har samlats i block i vilka sambanden mellan ämnena framträder och en snäv ämnesinriktning motverkas. De studieformer som i dag betecknas som studiebesök, excursioner, auskultationer och barnobservationer samlas enligt förslaget i begreppet fältstudier. Genom att projekten får skilda inslag av fältstudier och praktik tillförsäkras studierna en fortlöpande verklighetsanknytning.

Utredningen har delat upp innehållet i utbildningarna i tre block: **k o m m u n i k a t i o n , o m v ä r l d s o r i e n t e r i n g o c h p e d a g o g i k .** Mellan dessa skall inga skarpa gränser gå. De skall samspela inbördes. Innehållet i ämnesblocken och samspelet dem emellan skall

enligt utredningen bestämmas av kraven inom de verksamhetsområden som de studerande siktar mot. Innehållet i blocken har av utredningen beskrivits utifrån beteckningar på ämnen som anger särskilt angelägna områden att studera och bearbeta.

Blockindelningen har allmänt tillstyrkts av remissinstanserna men vissa av dem har pekat på risken för att viktiga ämnen försvagas eller försvinner. Svenska facklärarförbundet och Centralorganisationen SACO/SR framhåller att blockindelningen inte får medföra otrygghet för lärarna. Facklärarförbundet anser att de pedagogiska intentionerna i barnstugeutredningens förslag bör kunna genomföras utan att lärarnas anställningstrygghet undergrävs. En ramplan som inte fastslår det antal lärartimmar varje ämne skall ha under ett läsår kan inte accepteras av facklärarförbundet. Frågan om de ämnesområden som skall studeras inom varje block avgörs av högskolemyndigheterna i deras arbete med planer för utbildningslinjerna. Jag vill för egen del framhålla att de ämnesområden som ingår i varje block inte med nödvändighet behöver svara exakt mot de lärarkategorier som kan ingå i arbetslaget. Givetvis får detta inte leda till att gällande behörighetsvillkor för berörda lärartjänster sätts ur spel.

Kommunikationsblocket omfattar enligt utredningsförslaget språk och litteratur, pedagogiskt drama, bild och form, musik samt rörelse. Röst- och talvård samt tekniska hjälpmedel ingår också i kommunikationsblocket. I vissa utbildningar föreslås också matematik ingå.

Facklärarförbundet har avstyrkt ämnesbeteckningen bild och form. Förbundet ser konstruktionen som ett försök att slå samman teckning och slöjd till ett ämne, även om mål och huvudmoment enligt förbundets mening helt ansluter sig till teckningsämnet. Jag avser inte att gå närmare in på mål och innehållsbeskrivningar för bild- och formämnet. Det är en uppgift för högskolemyndigheterna vid utarbetandet av utbildningsplaner och kursplaner. Jag vill emellertid framhålla att enligt min mening slöjdläraren har en viktig uppgift att fylla i utbildningarna för barnomsorgen bl.a. genom sin starka anknytning till praktisk verksamhet.

Barnstugeutredningen har föreslagit att undervisningen i instrumentalmusik bör vara en valfri påbyggnad som skall handhas av studieförbund. Detta förslag har mött protester från facklärarförbundet, SACO/SR, Sveriges förenade studentkårer (SFS) och organisationskommittén för högre musikutbildning (OMUS). Facklärarförbundet befarar att detta förslag kan leda till att musikaliska kunskaper och färdigheter utarmas hos förskollärare och fritidspedagoger. OMUS framhåller att det är tveksamt om man kan utveckla en egen uttrycksförmåga i musik och förståelse för musik om man inte får en systematisk utbildning i sång och vissa musikinstrument. Instrumentalundervisningen har enligt

OMUS hittills i stor utsträckning bedrivits utan anknytning till förskollärarnas reella behov. Musiklärarna har i många fall helt saknat utbildning i förskolemetodik och förskolans musik. OMUS avser emellertid att lägga fram förslag till en ny lärarutbildning. Syftet med denna är att ge lärarna en sång- och instrumentalutbildning som enligt OMUS' mening är nära anpassad till förskollärarutbildningens behov.

OMUS' förslag, som har lagts fram i betänkandet (SOU 1976: 33) *Musiken, människan och samhället*, bereds f. n. inom regeringskansliet. Jag anser att musiken i förskola och fritidsverksamhet bör stimuleras genom att förskollärare och fritidspedagoger i sin utbildning får tillfälle till egen musikalisk verksamhet. Även i fortsättningen bör därför i förskolläro- och fritidspedagogutbildningarna resurser ges inom högskolan till sådan verksamhet enskilt eller i små grupper.

Omvärldsorienteringsblocket föreslås indelas i social omvärldsorientering och naturvetenskaplig orientering. Den sociala orienteringen föreslås omfatta samhällskunskap, socialkunskap, arbetslivsorientering och livsåskådningsfrågor.

Jag anser i likhet med statens ungdomsråd och Tjänstemännens centralorganisation (TCO) att ett väsentligt utrymme bör ges åt den sociala omvärldsorienteringen. Inte minst med tanke på de barn som har behov av särskilt stöd och stimulans är det viktigt att personalen i förskola och fritidsverksamhet har förmåga att se barnen, ungdomarna och familjerna i sitt sociala sammanhang. Personalens förmåga att knyta an till den sociala verkligheten i sitt samarbete med barn och föräldrar är avgörande för hur förskolan och fritidsverksamheten för barn och ungdomar kan komma att vidareutvecklas. Jag anser också liksom barnstugeutredningen att de studerande bör få beredskap att sakligt och ärligt möta barns och ungdomars spontana intresse för livsfrågor, samt för religiösa förhållningssätt och traditioner. I detta sammanhang bör också frågan om den religiösa begreppsbildningen ägnas uppmärksamhet med utgångspunkt från barnens egen erfarenhetsvärld och utvecklingsnivå.

Det är angeläget att den naturvetenskapliga orienteringen ges en framskjuten ställning inom omvärldsorienteringsblocket. Möjligheterna att inom förskoleverksamheten möta barnens spontana nyfikenhet inför den fysiska omvärlden har hittills varit begränsade. Det är därför angeläget att en bred naturvetenskaplig orientering kompletteras med inslag av elementär naturvetenskaplig och teknisk metodik, så att de blivande förskollärarna och fritidspedagogerna görs bättre rustade för att främja denna sida av barnens utveckling. Förståelse och intresse för grundläggande tekniska och naturvetenskapliga sammanhang samt människans funktion i det ekologiska systemet bör på detta sätt kunna grundläggas redan under förskoleåren. Från jämställdhetssynpunkt är det viktigt att även flickornas intresse för dessa frågor stimuleras och utvecklas.

Statens handikappråd och Handikappförbundens centralorganisation har framhållit att baskunskaper i medicinsk barnavård är en nödvändig utgångspunkt för att kunna tillgodogöra sig kunskaper om handikappade barns behov. Även jag anser att det är angeläget att medicinska faktakunskaper även i fortsättningen ingår i förskollärarnas och fritidspedagogernas utbildning.

P e d a g o g i k b l o c k e t föreslås omfatta psykologi, pedagogik och praktik. Det nuvarande metodikämnet föreslås av utredningen integreras i pedagogiken. Fältstudier ingår i samtliga ämnen. Liksom i de övriga blocken bör enligt utredningen en del av lärarresursen användas till samarbete mellan lärarna. Facklärarförbundet pekar på risken att ämnet utvecklingspsykologi blir uttunnat, eftersom en del av timmarna skall användas för praktikbesök och en del för samverkan med andra lärare. Barnstugeutredningen har framhållit att utbildningen bör utgå från ett utvecklingspsykologiskt och socialpsykologiskt synsätt. Från den utgångspunkten anser jag det inte ändamålsenligt att särskilja vissa timmar för undervisning i utvecklingspsykologi inom den totala utbildningstiden. Jag anser liksom utredningen att all verksamhet i utbildningen bör ses ur såväl utvecklingspsykologisk som socialpsykologisk synvinkel. Det probleminriktade och projektorienterade studiesättet medför vidare att en stor del av inläringen kommer att äga rum under de studerandes självstudietid.

Utredningen har föreslagit att ämnesbeteckningarna "förskolestadiets metodik" i förskollärarytbildningen, resp. "fritidskunskap" i fritidspedagogutbildningen utgår och integreras i pedagogikämnet. Förslaget har mött viss kritik från SÖ, facklärarförbundet och SFS. SÖ framhåller att det är väsentligt att ämnesbeteckningarna inom blocken korresponderar med lärarnas tjänstebeteckning. Jag anser liksom utredningen att det är riktigt att betona samhörigheten och det ömsesidiga beroendet mellan det praktiska och det teoretiska arbetet inom pedagogikblocket. Jag avser att i annat sammanhang föreslå regeringen att uppdra åt UHÄ och SÖ att beakta detta vid fastställande av utbildningsplaner för de berörda linjerna. För att markera den önskvärda utvecklingen benämner jag i det följande det tidigare metodikämnet pedagogik/metodik.

Några remissinstanser anser att barnstugeutredningen inte tillräckligt har behandlat och framhävt vissa övergripande områden såsom för-
eningslivets medverkan, invandrarfrågor och handikappfrågor. Detta är enligt min mening viktiga områden som skall beaktas vid den lokala utformningen av utbildningen. Jag är övertygad om att, i en utbildning med den av barnstugeutredningen föreslagna uppläggningsen, dessa övergripande områden kommer att inrymmas i de olika ämnesblocken. Jag vill erinra om att genom riksdagsbeslut under åren 1976 och 1977 (prop. 1975/76: 118, UbU 1975/76: 33, rskr 1975/76: 391 och prop.

1976/77: 22, UbU 1976/77: 10, rskr 1976/77: 111) hemspråksträning kommer att erbjudas invandrarbarn i den allmänna förskolan.

Det probleminriktade och projektorganiserade studiesätt med lagarbete mellan lärare och studerande och mellan lärare inbördes som har förordats i det föregående förutsätter en extra timresurs för lärarna förutom det timantal under vilket eleverna har rätt till lärarledd undervisning. Resursen måste ge utrymme dels för att dela studicenheter i mindre grupper, dels för att lärarna skall kunna bedriva undervisning i lärarlag. I den nuvarande tvååriga förskollärarytbildningen finns extra lärartimmar som emellertid endast är avsedda för att dela klassen i mindre undervisningsgrupper. I 50-veckorsutbildningen av barnskötare till förskollärare och i fritidspedagogutbildningen vid nuvarande lärarhögskolor och förskoleseminarier finns resurser beräknade för båda de ändamål som jag nyss har nämnt. Jag anser att all förskollärarytbildning bör ges medel av motsvarande omfattning för att underlätta det nämnda studiesättet. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag i denna fråga inför budgetåret 1978/79.

Barnstugeutredningen har föreslagit att de studerande som börjar sin utbildning vid samma tillfälle bildar en arbetsenhet om 48 studerande (eller flera sådana enheter beroende på antalet studerande). Arbetsenheten skall i sin tur delas i mindre grupper, studicenheter, omfattande högst tolv studerande. Utredningen har i sina ramplaner och i sina kostnadsberäkningar utgått från att arbetsenheterna om 48 studerande ersätter två klasser om vardera 30 studerande i nuvarande utbildning.

I den nuvarande 50-veckorsutbildningen av barnskötare till förskollärare beräknas lärartimtalet efter klasser om 24 studerande. Den mindre klasstorleken i denna utbildning motiveras av att de studerande ofta är studieovana. Utbildningsbakgrunden varierar också ofta inom gruppen. Detta nödvändiggör en mer individuell handledning i studierna. I ett läge då centralt fastställda timplaner inte längre kommer att finnas blir frågan om gruppstorlekarna mindre betydelsefull för beräkning av de totala resurserna. Den resursförstärkning som jag nyss har talat om bör medge delning i mindre grupper i många fall. Organisation av utbildningen i studiegrupper och fördelningen av de erhållna resurserna mellan olika ändamål är en fråga för de lokala högskolemyndigheterna.

2.4.4 Organisation av förskolläraryt- och fritidspedagoglinjerna

Barnstugeutredningen har, som jag tidigare har nämnt, föreslagit en utbildningsgång i tre steg för personalen inom barnomsorgen. Steg 1 motsvarar nuvarande barnskötarytbildning. Steg 2 motsvarar förskolläraryt och fritidspedagogutbildningarna och steg 3 är en pedagogisk, social eller administrativ vidareutbildning. Utbildningsgången innebär att

varje steg i utbildningen förbereder för närmast påföljande steg. För inträde i förskolläraryrket resp. fritidspedagogutbildning förutsätts därvid att den studerande har genomgått steg 1, antingen inom den tvååriga ungdomsutbildningen eller som en ettårig vuxenutbildning eller arbetsmarknadsutbildning. De studerande som genomgår både steg 1 och 2 får på det sättet en tre- eller fyraårig utbildning för barnomsorgsyrtken. Denna kan sedan byggas på med en 20-veckors vidareutbildning. De sökande som uppfyller de allmänna behörighetskraven på tvåårig gymnasieskola men inte de av utredningen föreslagna särskilda behörighetskraven i form av steg 1, bör enligt utredningen ges möjlighet att genomgå 20 till 40 veckors barnskötarutbildning. Ett stort antal remissinstanser har tillstyrkt den föreslagna utbildningsgången och framhållit att den utgör en konkret tillämpning av den allmänt omfattande principen om återkommande utbildning. Flera remissinstanser anser emellertid, som jag tidigare har nämnt, att gymnasieutbildningen i steg 1 är alltför snävt inriktad mot ett enda arbetsområde. De hävdar att rekryteringen till yrket inom barnomsorgen riskerar att bli ensidig bl. a. från köns- och ålderssynpunkt om genomgång av steg 1-utbildningen ställs upp som ett särskilt behörighetskrav för tillträde till förskolläraryrket och fritidspedagogutbildningarna. De landstingskommunala remissinstanserna har anfört att den föreslagna steg 1-utbildningen bör kunna äga rum inom den nuvarande vårdlinjens gren för barn- och ungdomsvård efter en viss revidering av innehållet.

Vid den pågående översynen av gymnasieskolan skall utredningen om den gymnasiala utbildningen beakta såväl vårdlinjens nuvarande utformning som barnstugeutredningens förslag till steg 1 och SÖ:s förslag till social service- och barnomsorgslinje.

För egen del anser jag att det bör vara möjligt för sökande från flera linjer i gymnasieskolan att bli behöriga utan omfattande kompletteringar. Jag förordar därför att utbildningstiden för dessa utbildningar blir fyra terminer för den som har viss förutbildning inom barnomsorgen och fem terminer för den som inte ha sådan förutbildning.

Enligt riksdagens beslut våren 1975 om reformering av högskoleutbildningen skall för allmän behörighet för tillträde till högskoleutbildning krävas genomgången minst tvåårig linje i gymnasieskolan eller motsvarande utbildning samt kunskaper i engelska och svenska motsvarande två årskurser på någon linje i gymnasieskolan. Den som under det kalenderår då utbildningen börjar fyller 25 år och har varit yrkesverksam i minst fyra år samt har kunskaper i engelska enligt vad jag nyss har anfört uppfyller också kraven för allmän behörighet till högskoleutbildning. Dessutom kan för varje utbildningslinje uppställas förkunskapskrav i vissa ämnen. Det ankommer på vederbörande centrala myndighet att fastställa de särskilda förkunskapskraven och eventuella andra särskilda villkor för behörighet. Myndigheten bör därvid tillse att

de särskilda förkunskaperna i sin helhet kan uppfyllas på någon linje i gymnasieskolan.

Enligt min uppfattning bör, i avvaktan på förslag från utredningen om den gymnasiala utbildningen, vårdlinjens gren för barna- och ungdomsvård kunna ge både allmän och särskild behörighet för tillträde till förskollärary- och fritidspedagogutbildning om fyra terminer. Jag avser därför att i annat sammanhang föreslå regeringen att ge SÖ i uppdrag att som ett provisorium i avvaktan på förslag från utredningen revidera läroplanen för vårdlinjens barna- och ungdomsvårdsgren i vissa delar. Vid revideringen bör SÖ ha som allmän utgångspunkt barnstugeutredningens förslag och förslaget till social service- och barnomsorgsplan. Revideringen bör främst begränsas till justering av gällande kursplan.

Inom gymnasieskolan anordnas f.n. 20- och 40-veckorsutbildningar till barnskötare. Kurserna är avsedda för personer som har fyllt 20 år och som har genomgått årskurs 9 i grundskolan eller som har motsvarande kunskaper enligt förordningen (1966: 24) om grundskolans kompetensvärde m. m.

Enligt min mening bör både 20- och 40-veckorskursen kunna ge särskild behörighet för tillträde till förskollärary- och fritidspedagogutbildning om fyra terminer.

Som jag tidigare har nämnt bör det emellertid också vara möjligt för dem som har gått igenom annan linje i gymnasieskolan att bli behöriga. För deras del bör utbildningen omfatta fem terminer, varav den första huvudsakligen bör bestå av praktik. För tillträde till förskollärary- och fritidspedagogutbildning krävs i dag genomgången grundskola eller motsvarande samt viss praktik inom barnomsorgen.

Samtliga remissinstanser är eniga om att förpraktiken i sin nuvarande form bör slopas. Vissa instanser, bl. a. facklärarförbundet och SFS, förordar dock att förpraktiken bibehålls men att de ekonomiska förhållandena för praktikanterna ordnas. Jag anser att samtliga dessa krav tillgodoses genom den här föreslagna ordningen. Alla studerande i förskollärary- och fritidspedagogutbildning kommer att ha praktisk erfarenhet från verksamhet och institutioner inom barnomsorgen. De studerande som vid utbildningens början inte har sådan erfarenhet kommer att få det under den första terminen.

Barnstugeutredningen har föreslagit att förskollärary- och fritidspedagogutbildningarna organiseras som en gemensam sammanhållen högskoleutbildning med en specialisering i utbildningens andra och tredje termin. Förslaget har mötts av en positiv remissopinion. SÖ och TCO anser dock att sista terminen bör reserveras för yrkesspecifika frågor.

Även jag anser det angeläget att dessa två utbildningar nära samordnas med varandra. SÖ, lärarutbildningsutredningen, TCO och facklärarförbundet anser att det också är viktigt att förskollärary-, fritidspe-

dagog- och klasslärarutbildningarna närmas till varandra. På de orter där så är möjligt bör enligt min mening utbildningarna anordnas i samverkan. Det kan vara naturligt att förskolläraryrket, fritidspedagog- och klasslärarlinjerna börjar med en allmän introduktion, som kan vara gemensam för alla utbildningarna, och att dessa därefter blir mer specifika och yrkesinriktade. Förutsättningarna för en sådan samverkan kan först bedömas efter det att lärarutbildningsutredningens förslag har behandlats.

Utbildningen bör omorganiseras med början höstterminen 1978. Redan nu har flertalet av de sökande till förskolläraryrket och fritidspedagogutbildningarna allmän behörighet i form av tvåårig gymnasieskola. Många har också gått genom vårdlinjens gren för barna- och ungdomsvård eller någon annan barnskötarkurs. En del av de sökande väljer dock att efter grundskolans slut gå direkt ut i arbetslivet och meriterar sig genom arbete inom barnomsorgen. De bör få möjlighet att under en övergångstid påbörja förskolläraryrket eller fritidspedagogutbildning utan att först ha genomgått gymnasieskola eller barnskötarutbildning. Fram t. o. m. vårterminen 1980 bör de som har endast grundskola men som har fullgjort förpraktiken kunna gå in i den tvååriga förskolläraryrket eller fritidspedagogutbildningen. De som inte har fullgjort förpraktiken börjar då med den praktikorienterade terminen och får sålunda en femterminersutbildning. Jag återkommer till övergångsfrågor i det följande.

Genom barnstugeutredningens initiativ påbörjades år 1973 i Halmstad och Solna en försöksverksamhet med 50-veckorsutbildning av barnskötare till förskollärare. Utbildningen har sedan inlemmats i det reguljära utbildningsväsendet och bedrivs f. n. på flera orter. För tillträde till utbildningen krävs fyra års arbete i förskola efter barnskötareutbildningen. Intresset för denna utbildning är stort. Motsvarande 50-veckorsutbildning till fritidspedagog anordnas sedan ungefär tio år såsom arbetsmarknadsutbildning. Under läsåret 1976/77 anordnas sådan utbildning även inom den reguljära fritidspedagogutbildningen vid lärarhögskola och förskoleseminarium. Studerandecintresset för denna utbildning har emellertid varit relativt svagt. 50-veckorsutbildning av fritidspedagoger kommer därför enligt regeringens förslag i prop. 1976/77: 59 om utbildning och forskning inom högskolan m. m. inte att anordnas inom den statliga högskoleorganisationen under nästa budgetår.

Enligt min mening utgör den typ av utbildning som 50-veckorsutbildningen representerar en värdefull praktisk tillämpning av principen om återkommande utbildning. Jag tror att det finns ett stort behov av en sådan utbildning bland personalen inom barnomsorgen. Den bör därför även i fortsättningen anordnas inom ramen för den statliga högskoleutbildningen. Det ankommer på UHÄ att i samråd med arbetsmarknadens parter och med arbetsmarknadsverket överväga de åtgärder som kan vidtagas för att underlätta för personalen även inom fritidshem

och fritidsverksamhet att efter några års yrkeserfarenhet genomgå en 50-veckorsutbildning inom högskolan. Jag anser att inträdeskraven till 50-veckorsutbildningen av förskollärare är väl avvägda. Den fyraåriga yrkeserfarenheten från barnomsorgen bör som nu inhämtas efter barnskötarutbildningen. Antagningsmyndigheterna bör dock kunna medge dispens för sådana sökande som har arbetat inom barnomsorgen under lång tid före barnskötarutbildningen.

Barnstugeutredningen har vidare föreslagit att även de låg- och mellanstadielärare som önskar vidareutbilda sig till pedagoger i förskole- och fritidsverksamhet skall erbjudas en 50-veckorsutbildning. Lärarutbildningsutredningen har i sitt remissvar ifrågasatt om inte vidareutbildningen för dessa kategorier kan göras avsevärt kortare. Utredningen har i uppdrag att se över bl. a. klasslärarytbildningen. Jag anser det inte möjligt att ta ställning till barnstugeutredningens förslag på denna punkt innan lärarutbildningsutredningen har lagt fram sina förslag.

Staten och kommunerna har hösten 1975 kommit överens om att barnomsorgen skall byggas ut kraftigt under den närmaste femårsperioden. Utbyggnaden medför ett stort utbildningsbehov av barnskötare, förskollärare och fritidspedagoger. Under läsåret 1976/77 har utbildningen av dessa tre personalkategorier ökat kraftigt. Kommunerna har inför detta läsår visat ett stort intresse för att anordna barnskötarutbildning i gymnasieskolan. Jag vill erinra om att regeringen i prop. 1976/77: 100 (bil. 12 s. 316) har förutsatt att detta intresse tillgodoses. I den mån kommunernas önskemål om att få anordna kurser under nästa läsår inte kan rymmas inom beräknat platsantal bör SÖ tillgodose önskemålen genom att omfördela elevplatserna inom given ram. Om detta med hänsyn till den totala efterfrågan på utbildning inom denna ram ej går att genomföra bör SÖ återkomma till regeringen med förslag om utökad ram. Det är angeläget att de barnskötare som önskar vidareutbilda sig till förskollärare eller fritidspedagoger men som inte har haft möjlighet därtill under utbyggnadsperioden erbjuds plats t. ex. i 50-veckorsutbildningen.

2.4.5 Utvärdering och betyg

Med hänsyn till den utformning som har föreslagits för förskolläraryt- och fritidspedagogutbildningarna har barnstugeutredningen föreslagit att den graderade betygsättningen slopas. Utredningen föreslår i stället att ett kompetensbevis kompletterat med ett utbildningsbevis som anger utbildningens innehåll och omfattning skall ges efter utbildningen. Några remissinstanser, bl. a. facklärarförbundet, har tillstyrkt utredningens förslag. Andra, bl. a. socialstyrelsen, SÖ och Svenska kommunförbundet, anser att likartade regler bör gälla för de här aktuella utbildningarna som för det övriga skol- och högskoleväsendet. Ett stort antal skrivelser har inkommit till regeringen från lärarkandidater i förskolläraryt- och fri-

tidspedagogutbildningarna med krav på de graderade betygens slopande. I skrivelserna har ofta hänvisats till barnstugeutredningens förslag om mål och arbetsformer i utbildningarna.

Jag har förståelse för utredningens åsikt att det arbetssätt som har förordats för förskollärary- och fritidspedagogutbildningarna försvåras av de graderade betygen. De skäl som i många andra sammanhang kan åberopas för graderade betyg, främst deras betydelse vid urval till fortsatt utbildning och vid tjänstetillsättningar, föreligger knappast ifråga om dessa utbildningar. Övriga behov som tillgodoses genom de graderade betygen bör kunna mötas genom att de föreslagna utbildningsbevisen görs så utförliga att de ger en klar uppfattning om utbildningens innehåll och inriktning. Det ankommer emellertid på UHÄ, resp. SÖ och UHÄ i samråd, att fatta beslut om vilket betygssystem som skall tillämpas.

Jag vill emellertid understryka, att om en tvågradig betygsskala införs detta självfallet inte får innebära sänkta fordringar på de studerandes prestationer under studietiden. Slutbetyget godkänd bör alltså svara mot de faktiska krav som måste ställas på blivande förskollärare och fritidspedagoger, vilket i sin tur förutsätter såväl aktivt deltagande i alla utbildningsmoment som godtagbara resultat i de delar där formell kunskapskontroll förekommer.

Det åligger linjenämnden bl. a. att besluta om utbildningens innehåll och organisation, samt att ägna uppmärksamhet åt utbildningens förutsättningar och följa dess resultat. Inom av linjenämnden angivna ramar bör det ankomma på lärarna och de studerande att i den fortlöpande gemensamma utvärderingen av studierna säkerställa utbildningarnas kvalitet. I likhet med barnstugeutredningen och flera remissinstanser anser jag att det arbetssätt som föreslagits för dessa utbildningar ger goda möjligheter till en sådan utvärdering. Denna bör också kunna underlätta för de studerande att själva ta ställning till sin lämplighet för yrket. Den extra lärartimresurs som jag har talat om i det föregående bör även användas för studierådgivande samtal med de studerande.

Betygsättningen i bl. a. barnskötarutbildningen inom gymnasieskolan behandlas av 1973 års betygsutredning (U 1973: 01).

2.4.6 Vidareutbildningar

Barnstugeutredningen har föreslagit att vidareutbildning, steg 3, anordnas för förskollärare, fritidspedagoger och barnavårdslärare som en påbyggnad på steg 2 inom ramen för högskoleutbildningen. Utbildningen skall enligt förslaget anordnas som 20-poängskurser dels för pedagogik-läraryuppgifter motsvarande dem som fullgörs av nuvarande metodik- eller seminarielärare, lärare i fritidskunskap samt lärare i barnkunskap och barn- och ungdomskunskap, dels för föreståndar- och pedagogkonsulentuppgifter, dels för uppgifter i den uppsökande verksamheten inom

förskole- och fritidsområdet. Förskollärare, fritidspedagoger och barnavårdslärare skall enligt förslaget vara behöriga för tillträde till vidareutbildningarna. Som särskilt krav för tillträde till pedagogiklärarutbildningen föreslår utredningen fyra års arbetslivserfarenhet för förskollärare resp. fritidspedagoger inom förskole- eller fritidsverksamhet. Utredningen anser att detta krav inte bör ställas på barnavårdslärare eftersom dessa redan har fått viss praktisk/pedagogisk utbildning under sin studietid.

Jag anser, i konsekvens med mitt tidigare ställningstagande till ämnesterminologin, att vidareutbildningen till läraruppgifter bör benämnas pedagogik/metodiklärarutbildning och vara en påbyggnadslinje inom högskolan. Utbildningen skall enligt förslaget omfatta 20 studieveckor dvs. 20 poäng enligt det poängsystem som kommer att gälla för högskoleutbildningen fr. o. m. den 1 juli 1977. Några remissinstanser, bl. a. universitetskanslersämbetet (UKÄ), facklärarförbundet och vissa lärarhögskolor och förskoleseminarier, anser att 20 veckor är för kort tid för en pedagogik/metodiklärarutbildning. UKÄ framhåller att för att integrera, bearbeta och pröva kunskaperna krävs en process över en längre tid än den föreslagna. Inför den stora utbildningsexpansion som äger rum innevarande läsår inom fritidspedagog- och förskollärarutbildningarna har ett stort antal pedagogik/metodiklärare utbildats under år 1976. Somliga av dem har deltagit i kurser som har bedrivits som deltidstudier under två terminer. Deltagarna har då i allmänhet påbörjat sina anställningar som lärare under utbildningstiden något som har varit möjligt under den period då förskollärarutbildningen expanderat kraftigt. Dessa försök har enligt vad jag har erfarit utfallit väl. Jag anser att denna utbildningsmodell tillgodoser kravet på utsträckning i tiden, samtidigt som många av utbildningens deltagare kan få tillfälle att koppla de teoretiska studierna med ytterligare praktiska erfarenheter under studietiden. Jag anser därför att pedagogik/metodiklärarutbildningen om 20 poäng i de fall där det är möjligt bör bedrivas som en 40-veckorsutbildning på halvtid. Deltagarna kan då parallellt med utbildningen antingen påbörja sin anställning som lärare eller fortsätta sin anställning inom förskola eller fritidsverksamhet. I övriga fall bör utbildningen t. v. omfatta 20 veckor. För fritidspedagogerna ersätter den föreslagna utbildningen den nuvarande 18-veckorskursen för fritidspedagoger som tjänstgör eller avser att tjänstgöra i fritidspedagogutbildning.

Jag har tidigare anmält att jag har för avsikt att föreslå regeringen att uppdraga åt SÖ att revidera vårdlinjens gren för barn- och ungdomsvård bl. a. utifrån de av barnstugeutredningen givna riktlinjerna. De förskollärare som kommer att utbildas inom pedagogik/metodiklärarutbildning om 20 poäng bör efter en sådan revidering av vårdlinjen kunna tjänstgöra även som lärare i barnkunskap och barn- och ungdomskunskap, såväl inom vårdlinjen som i 20- och 40-veckorskurser till barnskötare.

Barnavårdslärare som genomgår pedagogik/metodiklärarutbildningen kommer att kunna undervisa även i förskollärarytbildning. Socialstyrelsen, SÖ och facklärarförbundet anser att det föreslagna kravet på fyra års yrkeserfarenhet för tillträde till den pedagogiska lärarytbildningen bör gälla även för barnavårdslärare. Jag delar denna uppfattning.

Jag går i detta sammanhang inte närmare in på övriga vidareutbildningskurser som har föreslagits av barnstugeutredningen. Jag förutsätter att förslagen kommer att beaktas av högskolemyndigheterna vid deras planering av utbildningen inom området. Jag vill dock särskilt framhålla betydelsen av att behovet av vidareutbildning för föreståndare och administrativa befattningshavare inom barnomsorgen beaktas vid denna planering.

Jag vill vidare erinra om att förskollärare och fritidspedagoger är behöriga att antas till viss speciallärarytbildning. Förskollärare kan antas dels till sådan speciallärarytbildning som omfattar utbildning av lärare för tjänstgöring bland syn-, hörsel- eller talskadade elever inom grundskola och specialskola (gren 2), dels till utbildning av förskollärare för undervisning av elever i särskola eller vissa sjuka barn (gren 3: 1). Förskollärare och fritidspedagoger kan antas till utbildning av lärare för undervisning av elever i särskolans träningsskola (gren 3: 2).

Vissa remissinstanser, bl. a. statens handikappråd och Handikappförbundens centralkommitté, har framhållit att frågor om kunskaper rörande barn med handikapp inte har behandlats tillräckligt utförligt av barnstugeutredningen. Jag anser att dessa synpunkter bör beaktas även vid planeringen av påbyggnadskurser. Jag avser att i annat sammanhang föreslå regeringen att uppdra åt UHÄ att i samråd med SÖ och socialstyrelsen göra en samlad bedömning av alla vidareutbildningar för arbete bland barn med behov av särskilt stöd och stimulans. UHÄ bör därvid utgå från nu existerande utbildningar, barnstugeutredningens förslag och remissinstansernas synpunkter.

Frågan om utbildning av handledare vid praktikinstitutionerna bör vidare beaktas av de centrala och lokala utbildningsmyndigheterna. Barnstugeutredningen har föreslagit att representanter från praktikinstitutionernas arbetslag skall delta i konferensen på utbildningsenheterna. Jag vill erinra om att fördelning och prioritering av tilldelade resurser inom givna ramar och riktlinjer är en fråga för högskolemyndigheterna.

2.4.7 Genomförande

Den föreslagna förändringen av förskolläraryt- och fritidspedagogutbildningarnas mål och inriktning har i viss mån redan påbörjats. Med utgångspunkt i bl. a. barnstugeutredningens förslag bedrivs inom förskollärarytbildningen på många orter ett probleminriktat och projektorganiserat studiearbete, där lärarna inbördes och tillsammans med

de studerande samarbetar i lag. Detta arbete har hittills bedrivits som försöksverksamhet, ibland inom ramen för befintliga resurser, ibland med ett visst resurstillskott. Den förordning (Aktuellt från SÖ 1976/77: 3) om fritidspedagogutbildning vid lärarhögskola och förskoleseminarium som beslutades av regeringen den 13 maj 1976 innehåller också bestämmelser om mål och riktlinjer som i stor utsträckning överensstämmer med vad jag här har förordat. Timplanen för denna utbildning, liksom den för 50-veckorsutbildningen av barnskötare till förskollärare, omfattar som jag tidigare har framhållit en timresurs för lagarbete mellan lärarna och för indelning av studerandegrupperna i mindre enheter.

Såväl förskolläraryrket som fritidspedagogutbildningen kommer att ingå som allmänna utbildningslinjer i högskolan fr. o. m. den 1 juli 1977. Fr. o. m. läsåret 1977/78 kommer sålunda centrala timplaner inte längre att fastställas för dessa utbildningar. Det ankommer på UHÄ resp., för den kommunala högskolan, UHÄ och SÖ i samråd att för de allmänna linjerna fastställa utbildningsplaner, som skall ange utbildningens mål, inriktning och huvudsakliga innehåll samt kraven för tillträde till resp. linje. Enligt förordning den 13 januari 1977 skall myndigheterna även ange vilket betygssystem som skall tillämpas vid varje linje. UHÄ resp. UHÄ och SÖ i samråd bör inför läsåret 1978/79 revidera utbildningsplanerna för förskolläraryrket och fritidspedagoglinjerna så att de överensstämmer med den inriktning som jag här har förordat. Under förutsättning av riksdagens godkännande av här förordade principer för utbildningarna avser jag att föreslå regeringen att ge ämbetsverken i uppdrag att utföra en sådan revidering.

Den organisatoriska förändringen av förskolläraryrket och fritidspedagoglinjerna bör påbörjas läsåret 1978/79. F. n. krävs för tillträde till tvåårig förskolläraryrketutbildning bl. a. att den sökande har genomgått årskurs 9 i grundskolan eller har motsvarande kunskaper, samt har arbetat eller praktiserat under minst tre och en halv månader vid barnstuga, annan barnvårdsanstalt eller annan institution för barn. Motsvarande krav på skolunderbyggnad och förpraktik finns f. n. uppställda för tillträde till fritidspedagogutbildningen. Fr. o. m. höstterminen 1978 bör den sökande som varken har fullgjort förpraktik eller har genomgått vårdlinjens barn- och ungdomsvårdsgren eller har 20—40 veckors barnskötarutbildning tas in i femterminersutbildningen av förskollärare resp. fritidspedagoger. De sökande som har fullgjort förpraktiken påbörjar liksom nu en tvåårig utbildning vare sig de har genomgått gymnasieskola eller endast grundskola.

Fr. o. m. den 1 juli 1980 bör de generella kraven på allmän behörighet för högskolestudier gälla även för förskolläraryrket och fritidspedagoglinjerna. För allmän behörighet till båda dessa utbildningar kommer då att krävas att den sökande antingen har genomgått minst tvåårig gymnasieskollinje eller motsvarande utbildning samt har kunskaper i svenska

och engelska motsvarande minst två årskurser på någon linje i gymnasieskolan eller har fyllt 25 år och arbetat minst fyra år och har kunskaper i engelska enligt vad jag nyss har anfört. Från nämnda datum bör också alla, som inte har genomgått vårdlinjens gren för barna- och ungdomsvård eller annan barnskötarutbildning gå in i femterminersutbildningen.

För allmän behörighet till förskolläraryrket och fritidspedagoglinjerna kommer, enligt vad jag här har förordat fr. o. m. den 1 juli 1980 att krävas att den sökande bl. a. har kunskaper i engelska motsvarande slutförd lärokurs om minst två årskurser på någon linje i gymnasieskolan. Detta krav kan emellertid bli ett hinder för vuxna sökande som med äldre barnskötarutbildning eller någon av de speciella kurserna för utbildning till barnskötare i gymnasieskolan i övrigt har fullständig behörighet till förskolläraryrket. Man bör därför överväga i vilken utsträckning kunskaper i engelska skall krävas av dessa sökande.

Tvåårig fritidspedagogutbildning anordnas f. n. dels vid lärarhögskola och förskoleseminarium, dels som en specialkurs i gymnasieskolan. Båda dessa utbildningar kommer som jag har nämnt att fr. o. m. läsåret 1977/78 ingå i högskolan som en allmän utbildningslinje. Dessutom anordnas 50-veckors fritidspedagogutbildning inom arbetsmarknadsutbildningen. Den tvååriga fritidspedagogutbildningen vid lärarhögskola och förskoleseminarium omfattar ca 1 000 intagningsplatser medan utbildningen i gymnasieskolan omfattar ca 440 platser. Den kommunala fritidspedagogutbildningen anordnas på 11 orter. På samtliga dessa orter utom en kommer fr. o. m. nästa budgetår att finnas statlig högskoleutbildning. I likhet med vad chefen för utbildningsdepartementet har anfört i prop. 1976/77: 59 bör frågan om ett enhetligt huvudmannaskap för utbildningslinjer som förekommer med både statlig och kommunal huvudman prövas. Under en övergångstid bör fritidspedagogutbildning kunna anordnas både inom statlig och kommunal högskola, eftersom behovet av utbildad personal i fritidshem och fritidsverksamhet är stort. På längre sikt bör dock fritidspedagogutbildning anordnas endast i anslutning till övrig lärarutbildning inom den statliga högskolan. Den kommunala fritidspedagogutbildningen bör därför successivt avvecklas.

Den pedagogik/metodiklärarutbildning om 20 poäng som jag har förordat i det föregående bör påbörjas läsåret 1978/79. Under förutläggning av riksdagens godkännande avser jag att föreslå regeringen att ge UHÄ i uppdrag att komma in med förslag till uppläggning av en sådan utbildning och anslagsberäkningar för utbildningen.

2.4.8 Konsekvenser av de förändrade förskollärary- och fritidspedagogutbildningarna

Jag har här förordat att förskollärare som har genomgått pedagogisk-metodisk vidareutbildning bör få behörighet att undervisa i barnkunskap i grundskolan samt i barnkunskap och barn- och ungdomskunskap i gymnasieskolan. Jag kommer i annat sammanhang att föreslå regeringen att 1974 års lärarutbildningsutredning skall beakta detta vid sin behandling av utbildningen av lärare i barnkunskap och barn- och ungdomskunskap. Jag kommer samtidigt att föreslå att SÖ vid sitt prognosarbete avseende utbildningsbehovet av lärare skall följa utvecklingen av behovet av barnavårdslärare.

Liksom i tidigare ställningstaganden till förskoleverksamhetens utbyggnad och organisation har jag här förutsatt att personalen på praktikinstitutionerna samarbetar i arbetslag. En konsekvens av detta är att även handledning av praktikanter blir en uppgift för hela arbetslaget och inte enbart för förskollärare. I bestämmelserna för den nuvarande 50-veckorsutbildningen av barnskötare till förskollärare föreskrivs att praktiken om möjligt skall förläggas till institution med lagarbete. I konsekvens härmed har regeringen i fråga om denna utbildning beslutat att handledaresättning inte skall utgå till enskilda förskollärare. Ersättning skall i stället utgå till de kommuner som tillhandahåller praktikinstitutioner. Jag anser att samma förhållande bör gälla i övrig förskollärarytbildning och i fritidspedagogutbildning. Staten bör således utbetala ersättning till kommuner som mottar studerande i olika former av praktik. Frågan om ersättning för fullgörande av handledaruppgifter i förskollärarytbildningen får lösas genom förhandlingar.

2.4.9 Övrigt

Sedan läsåret 1971/72 bedrivs försöksverksamhet i syfte att underlätta för manliga sökande att antas till förskollärarytbildning bl. a. genom att dessa bedöms i s. k. fri kvot. Verksamheten har kontinuerligt utvärderats av SÖ. Lsåret 1971/72 var antalet behöriga manliga sökande 131. Lsåret 1975/76 var motsvarande antal 731. Lsåret 1971/72 var antalet män som antogs till förskollärarytbildning 84, medan motsvarande antal lsåret 1975/76 var 261. Regeringen har denna dag förordnat att försöksverksamheten skall fortsätta under lsåret 1977/78. SÖ och UHÅ skall enligt förordning (Aktuellt från SÖ 1976/77: 6) den 10 juni 1976 redovisa sina erfarenheter av försöksverksamheten sedan lsåret 1971/72. Redogörelsen skall tillställas utbildningsdepartementet senast den 1 april 1977. Jag anser att jämställdhetskommittén (Ju 1976: 08) bör få i uppdrag att närmare studera de erfarenheter som vunnits av försöksverksamheten i jämförelse med andra könsmässigt ensidiga utbildningar där liknande antagningsbestämmelser inte har använts. Jag avser att föreslå regeringen att ge kommittén i uppdrag att komma in

med förslag till åtgärder i syfte att nå en jämnare könsfördelning i förskolläro- och fritidspedagogutbildningarna.

2.4.10 Fortbildning

Efter samråd med chefen för socialdepartementet vill jag anföra följande.

Barnstugeutredningen har föreslagit en allmän fortbildningsverksamhet i form av gemensam fortbildning för all personal i förskole- och fritidsverksamhet. Den allmänna fortbildningsverksamheten föreslås i första hand ges i små grupper i ett studiecirkelarbete som medger bearbetning av angelägna yrkesproblem och utvecklar lagarbetet. Det övergripande ansvaret för att den allmänna fortbildningen kommer till stånd vilar på huvudmannen oavsett om denna är primärkommun, landstingskommun eller privat. Samtliga remissinstanser ställer sig bakom utredningens överväganden. Jag finner i likhet med utredningen och remissinstanserna att med tanke på den kraftiga utbyggnaden av samhällets barnomsorg och den utveckling av innehållet i denna som pågår en allmän fortbildning av personalen är synnerligen angelägen. Utredningen hävdar att arbetslagen fyller en basfunktion i fortbildningen i det dagliga arbetet. Denna informella fortbildning behöver emellertid kompletteras och förstärkas genom en mera formell fortbildning i olika former. Fortbildningens mål som den har uttryckts av barnstugeutredningen har godtagits av remissinstanserna. Av detta följer att fortbildningens uppgifter bl. a. är att vidmakthålla och vidareutveckla den process som grundutbildningen sökt stimulera, att i ett demokratiskt arbetssätt i lagarbetets form utveckla personalens kunskaper, erfarenheter, attityder och värderingar. Genom fortbildningen kan vidare resultat från forsknings- och utvecklingsarbete föras ut i det praktiska arbetet.

När det gäller den närmare utformningen av den allmänna fortbildningen har barnstugeutredningen rekommenderat 30 timmars årligt deltagande som ett riktmärke för omfattningen. Fortbildningen bör förläggas till betald arbetstid och deltagande bör vara obligatoriskt.

Remissinstanserna har i allmänhet tillstyrkt utredningens förslag i dessa avseenden. TCO och Landsorganisationen i Sverige (LO) har särskilt betonat att den allmänna fortbildningen skall vara obligatorisk. Socialstyrelsen framhåller att fortbildningen är en integrerad del av förskoleverksamheten. Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet ställer sig däremot negativa till en obligatorisk fortbildning. Kommunförbundet anser att inga krav bör ställas på hur många timmar en kontinuerlig fortbildning skall omfatta utan att den bör anpassas till de behov som finns år från år. Förbundet betonar att fortbildningen primärt är en angelägenhet för kommunerna och att frågan bör lösas genom samverkan mellan arbetsgivare och de fackliga organisationerna.

Enligt lagen (1976: 381) om barnomsorg ankommer omsorgen på

kommun eller i vissa fall huvudman för institution. Detta innefattar också ett ansvar för att personalen får tillgång till en allmän fortbildning. Mot den bakgrunden kan jag inte förorda en sådan reglering av den allmänna fortbildningen som utredningen har föreslagit. Jag anser i likhet med kommunförbundet att frågor som gäller den allmänna fortbildningens omfattning och formerna för personalens deltagande bör lösas i samråd mellan arbetsgivare och personalens fackliga organisationer. Jag vill i detta sammanhang erinra om att de frågor som gäller gruppstorlekar och personaltäthet i förskolan i annat sammanhang prövas av regeringen.

Barnstugeutredningen har föreslagit att den allmänna fortbildningsverksamheten skall riktas till hela det arbetslag som är knutet till förskole- och fritidshemsverksamhet inkluderande den personal som är verksam i den kompletterande förskoleverksamheten. Vidare föreslår utredningen att även personal med rådgivande och stödjande funktion för förskole- och fritidshemsverksamhet liksom förvaltningspersonal och politiker bör beredas möjlighet att ta del av den fortbildning som primärt riktas till förskolans och fritidshemmens personal.

Flera remissinstanser har särskilt poängterat vikten av att andra personalgrupper får viss gemensam fortbildning med barnomsorgens personal. Socialstyrelsen framhåller att viss fortbildning bör vara gemensam med socialarbetare och personal från landstingens barnhabilitering. LO framhåller att fortbildningen i vissa delar bör omfatta låg- och mellanstadielärare.

Jag vill understryka betydelsen av att en allmän fortbildning omfattar hela det arbetslag som är verksamt i förskola och fritidshem. Det är av stor vikt att även personalgrupper som barnvårdare och dagbarnvårdare knyts närmare till förskolan och det är därför angeläget att de nås av en gemensam fortbildning. Jag finner det också önskvärt att olika personalgrupper och förtroendevalda som har anknytning till barnomsorgen kan bli delaktiga av viss med barnomsorgspersonalen gemensam fortbildning.

Beträffande tillsynsansvaret på central nivå föreslår utredningen att, i analogi med fortbildningsorganisationen inom skolområdet, den centrala tillsynsmyndigheten för barnomsorgsområdet, socialstyrelsen, påläggs ansvaret för fortbildning av all personal inom förskole- och fritidsverksamhet. Det centrala ansvaret för fortbildningen bör knytas till den sektion hos tillsynsmyndigheten som bär det direkta ansvaret för utvecklingen och uppföljningen av förskole- och fritidsverksamheten. Systemet med s. k. pilotutbildning av studievägledare, som utnyttjats i den särskilda information som socialstyrelsen bedriver med anledning av förskolereformen, föreslås vidareutvecklas och tillämpas. Socialstyrelsen bör enligt utredningen ha till uppgift att ta fram kursprogram och kursmaterial samt administrera och följa upp dessa kurser. Samarbetet

med bl. a. TRU och folkbildningsförbunden föreslås äga rum vid utarbetande av olika typer av kursmaterial. Fortbildningen bör enligt utredningen kontinuerligt utvärderas av socialstyrelsen.

För att samordna fortbildningsenhetens eller arbetsgruppens verksamhet med det lokala fortbildningsarbetet föreslår utredningen vidare att rörliga personella resurser knyts till socialstyrelsen. Därigenom skapas en flexibel regional organisation.

Flertalet remissinstanser stöder utredningens förslag. Socialstyrelsen betonar att dess engagemang i fortbildningen så långt möjligt bör begränsas till planerande och övergripande uppgifter. SÖ biträder utredningens förslag och pekar bl. a. på kopplingen till den fortbildning som skall ges i anslutning till SIA-reformen. Facklärarförbundet anser att resursfrågor på såväl centralt som lokalt plan måste uppmärksammas. Vidare anser facklärarförbundet att socialstyrelsens planering av den allmänna fortbildningen bör ske i samråd med SÖ. Riksrevisionsverket kan inte tillstyrka att socialstyrelsen får karaktären av centralt kursledningsorgan utan dess roll bör koncentreras till normgivning, utveckling och tillsyn. Kommunförbundet anser att socialstyrelsens uppgift främst bör vara att i samråd med arbetsmarknadens parter utarbeta material som kan användas i den lokala fortbildningsverksamheten. Förbundet anser det viktigt att huvudmannen får möjlighet att i fortbildningen lägga in moment av mer lokal karaktär. Förbundet anser det inte vara en möjlig lösning att ge socialstyrelsen en sådan funktion att den i enlighet med utredningens förslag kan fungera som tillsynsmyndighet. Även Landstingsförbundet ställer sig tveksamt till att införa en obligatorisk fortbildning med det centrala ansvaret lagt på en statlig myndighet.

I likhet med utredningen anser jag det vara av stor vikt att ett samspel uppnås mellan den centrala myndighet som har ansvaret för barnomsorgen och den lokala organisationen av barnomsorgen. En förutsättning för att den allmänna fortbildningen skall nå sitt mål är att de erfarenheter som finns bland personalen i barnomsorgen tillförs socialstyrelsen liksom att erfarenheterna från försöks- och utvecklingsverksamhet når ut till personalen. Detta syfte nås bäst genom ett väl utvecklat samarbete mellan de olika organ som är verksamma inom området. Jag vill härvid peka på att erfarenheterna från den särskilda information som bedrivits beträffande förskolereformen visar på betydelsen av och möjligheterna till ett sådant samarbete.

Det är enligt min uppfattning naturligt att socialstyrelsen bland sina uppgifter inom barnomsorgen har planerande och övergripande uppgifter inom fortbildningsverksamheten. I dessa uppgifter bör ligga att tillsammans med kommunförbundet och i samråd med personalorganisationerna utveckla metoder och föreslå innehåll i en lokal allmän fortbildningsverksamhet. Socialstyrelsen bör vidare i samarbete med kom-

munförbundet och personalorganisationerna framställa lämpligt material och följa upp och utvärdera verksamheten.

Jag utgår från att det inte är ett praktiskt system att varje kommun själv svarar för utbildningen av studievägledare. Ansvar för utformningen av denna utbildning av lokala studievägledare bör ske i samverkan mellan socialstyrelsen och kommunförbundet och efter samråd med personalorganisationerna. Genomförandet av kursverksamheten bör dock ankomma på kommunförbundet, t. ex. genom sina länsavdelningar. Till frågan om vilka resurser som skall ställas till socialstyrelsens förfogande för dess uppgifter i den allmänna fortbildningen avser chefen för socialdepartementet att återkomma i nästa års budgetproposition.

Utredningen har vidare föreslagit en individuell fortbildning i form av kortare frivilliga kurser. Dessa kurser föreslås bli förlagda till de högskoleenheter där steg 2-utbildning är lokaliserad. Socialstyrelsen föreslås få ansvaret för en sådan utbildning. Kurserna bör tas fram i samråd med UHÄ och arbetsmarknadens parter. För den enskilda studeranden bör enligt utredningen den individuella fortbildningen bygga på lagen om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning.

Samtliga remissinstanser har tillstyrkt utredningens förslag eller lämnat det utan erinran.

Det är enligt min mening värdefullt att personalen i förskole- och fritidsverksamhet ges möjlighet att delta i en fortbildning enligt utredningens förslag. Utformningen av kurserna bör som utredningen har föreslagit ske i samråd mellan socialstyrelsen, UHÄ och arbetsmarknadens parter. De resurskrav som uppstår får prövas när förslag om fortbildningens närmare utformning har lagts fram.

2.5 Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna de riktlinjer för utbildning och fortbildning av förskollärare och fritidspedagoger m. m. som jag har angett i det föregående.

3 UTBILDNING AV HEMSPRÅKSLÄRARE

3.1 Skolöverstyrelsen

3.1.1 Mål och inriktning

SÖ föreslår att en allmän utbildningslinje inrättas inom högskolan för att utbilda hemspråkslärare kunniga i svenska och i hemspråk för arbete i förskolan, grundskolan och gymnasieskolan.

Utbildningen skall syfta till att

- de studerande med sikte på de övergripande målen för förskolan och skolan skall kunna förbereda sig väl för sina kommande arbetsuppgifter,
- utveckla hemspråkslärarens självkänsla och kulturella identitet så att han/hon är bättre rustad att fungera som kulturtolk i förskolan/skolan och mellan dessa och samhället. Detta är väsentligt också för det sociala kontaktarbetet,
- ge kompetens att undervisa i och på hemspråket och att ge studiehandledning i olika skolformer och på olika skolstadier. Detta förutsätter att hemspråksläraren behärskar hemspråket väl och därutöver har goda kunskaper i svenska språket. Goda kunskaper om hemlandet och om det svenska samhället är också viktiga.

SÖ betonar att omsorgen om barnens/elevernas personliga utveckling måste vara en av de viktigaste uppgifterna i hemspråkslärarens arbete. Denna omsorg skapar den arbetsatmosfär som bidrar till att barnen/eleverna tillägnar sig kunskaper och utvecklas personligt, socialt och kulturellt.

Det är viktigt att hjälpa invandrabarnen och i viss mån deras föräldrar att förstå och handskas med de problem som uppstår av att leva i två kulturer/grupper och att förväntas klara sig i båda. Det är då väsentligt att de studerande i sin utbildning till hemspråkslärare blir medvetna om de problem som en personlighetsutveckling med dubbla identiteter kan skapa.

En förutsättning för hemspråkslärarens arbete är att han/hon förstår det sociala skeendet i skolan och sin egen roll i detta.

Huvudprinciperna för samhällets invandrapolitik är jämlikhet, valfrihet och samverkan. Förskolan/skolan kan bidra att förverkliga dessa mål bl. a. genom att vinnlägga sig om invandrabarnens språkliga utveckling. En aktiv tvåspråkighet bör eftersträvas och därför krävs stöd för barnets första språk, hemspråket. Detta är nödvändigt för barnets känslomässiga, intellektuella och sociala utveckling. Målet för hemspråksundervisningen är att behålla och utveckla färdigheterna i ett annat språk än svenska, vilket barnet i förskolan, grundskolan eller gymnasieskolan använder i sin hemmiljö.

3.1.2 *Studiernas organisation och planering*

SÖ betonar att utbildningen för hemspråkslärare bör samordnas med övrig lärarutbildning. Därigenom kan förståelse och vilja till samverkan öka mellan svenskar och invandrare. Teori och praktik bör samordnas i största möjliga utsträckning. Praktikperioderna bör kunna utformas så att en svensk studerande och en hemspråksstuderande praktiserar parallellt. Därigenom kan dessa stödja varandra och tillföra varandra erfarenheter.

Utbildningen bör bygga på praktiska erfarenheter av invandrarbar-nens situation i förskola, skola och samhälle. De studerandes egna kun-skaper, erfarenheter och behov blir därför en viktig utgångspunkt för undervisningen liksom invandrarbarnets, föräldrarnas, skolans och sam-hällets krav på läraren.

Studierna bör så långt möjligt läggas upp i form av temabundna pro-jektstudier, i vilka svenska lärare och hemspråklärare deltar. För att studierna skall få tillräckligt djup fordras medverkan av olika ex-perter.

Planeringen skall ske i samverkan mellan de studerande, lärare och utbildningsledning. Dessa grupper har var och en sina speciella erfa-renheter och kunskaper att bidra med. Lagarbetsprincipen bör följ-aktligen prägla både planering och genomförande av utbildningen. De studerande bär själva ansvar för att studiearbetet leder till de mål som ställts upp. Lärarna ansvarar för att detta arbete underlättas och för att de studerande får allt stöd som är möjligt i form av undervisning och handledning.

Undervisningsform och arbetssätt bör väljas med hänsyn till dels vad det aktuella utbildningsmomentet syftar till, dels att de studerande skall bli väl förtroagna med arbetssättet i den förskola/skola som de kom-mer att arbeta i. Lärarutbildningen måste därför präglas både av själv-verksamhet och samverkan.

3.1.3 Utbildningens innehåll

SÖ föreslår att utbildningen omfattar två huvudblock bestående praktisk-pedagogisk utbildning och ämnesstudier.

Det praktisk-pedagogiska blocket innehåller pedagogik, metodik och praktik. Ämnesstudieblocket delas i ett språkblock med hemspråk och svenska och i ett block med omvärldsorientering innefattande social omvärldsorientering, naturvetenskaplig orientering och matematik.

Utbildningen i pedagogik och metodik föreslås omfatta samma mo-ment som ämnes- och klasslärarutbildningarna. Moment som är sär-skilt viktiga med sikte på målen för hemspråklärarutbildningen bör be-redas större utrymme än övriga.

Metodikundervisningen bör innefatta aktuella problem från samtliga stadier. Samtliga studerande bör få kunskaper om förskolans arbetssätt och om den första läs- och skrivundervisningen på hemspråket och på svenska. De studerande som inriktar sig på förskolan och lågstadiet skall dessutom fördjupa sig inom dessa områden. Lekar, sånger och an-nat stoff från invandrararnas kulturarv bör ingå i metodikundervisningen.

Samhällsinriktad praktik och praktisk socialkunskap är viktiga delar av den praktisk-pedagogiska utbildningen. SÖ föreslår att de bör utgöra grunden för gemensamma seminarier med studerande från andra ut-bildningslinjer och för fortsatta ämnesstudier främst inom den sociala

omvärldsorienteringen. Sådana studier bör om möjligt ingå i större studieprojekt, där språk och omvärldsorientering integreras med pedagogik och metodik.

Praktiken bör omfatta både förskola, grundskola och gymnasieskola. Den avslutande praktikanttjänstgöringen bör förläggas till något eller några av de stadier som den studerande inriktat sig särskilt mot.

Omvärldsorienteringen bör förankras väl i den praktiska utbildningen. Den bör främst utgå från invandrarbarnets situation i förskolan, skolan och samhället.

3.1.4 Utbildningstidens längd och fördelning

SÖ föreslår att utbildningstiden omfattar fyra terminer, dvs. 80 poäng. Utbildningstidens längd motiveras bl. a. med att hemspråkslärarna skall kunna bedriva hemspråksträning/hemspråksundervisning och ge studiehandledning på samtliga stadier.

SÖ föreslår emellertid att möjligheter ges till viss fördjupning mot antingen förskola samt låg- och mellanstadium eller mot mellan- och högstadium samt gymnasieskola inom ramen för den föreslagna grundutbildningen, även om denna i princip skall förbereda för arbete på samtliga stadier.

Då det inte är möjligt att under utbildningstiden förutse exakt vilka behov de enskilda hemspråkslärarna kommer att möta i sin yrkesverksamhet, anser SÖ att grundutbildningen måste kompletteras med ett rikt utbud av linjeanknutna påbyggnadskurser. UHÄ förutsätts senare återkomma med förslag till sådana kurser.

SÖ föreslår att utbildningstiden fördelas enligt följande.

Det praktisk-pedagogiska utbildningsblocket omfattar 50 poäng för de studerande som inriktar sig mot förskola samt låg- och mellanstadium och 40 poäng för dem som väljer mellan- och högstadium samt gymnasieskola som arbetsfält.

Själva den praktisk-pedagogiska utbildningen organiseras i enlighet med motsvarande utbildning vid ämnes- och klasslärarlinjerna. Praktikkens totala längd bör vara ca 28 veckor. Av dessa förläggs 4 veckor i början av utbildningen som introduktionspraktik. En praktikanttjänstgöring om 13 veckor förläggs till den avslutande terminen. Övrig praktik fördelas i form av auskultationer, övningsundervisning och självständiga övningar under mellanliggande studietermener.

Språkblocket omfattar 25 poäng för de studerande som inriktar sig mot förskola samt låg- och mellanstadium och 30 poäng för dem som inriktar sig mot mellan- och högstadium samt gymnasieskola som arbetsfält. Alltefter de studerandes olika bakgrund genomgår de först en förberedande kurs i svenska eller hemspråket som omfattar 5 poäng. Denna kurs inriktas på praktisk språkträning för att ge de studerande en gemensam startnivå.

För samtliga studerande anordnas därefter kurser i hemspråket om 15 poäng och i svenska om 5 poäng. Ovanpå dessa kurser läggs en fördjupningskurs i hemspråket om 5 poäng för de studerande, som skall tjänstgöra på mellan- och högstadium i gymnasieskola.

Omvärldsorienteringsblocket med social omvärldsorientering, naturvetenskaplig orientering samt matematik omfattar 5 poäng för de studerande som inriktar sig mot förskola samt låg- och mellanstadium och 10 poäng för dem som väljer mellan- och högstadium samt gymnasieskola som arbetsfält.

Förstärkningen av omvärldsorienteringen för tjänstgöring på mellan- och högstadiet och i gymnasieskolan motiveras främst av att studiehandleddningen framför allt på högstadiet men också i gymnasieskolan kräver mera ämneskunskaper.

3.1.5 Behörighetsbestämmelser för tillträde till utbildningen

SÖ anser att de allmänna behörighetskrav som gäller för tillträde till högre studier bör tillämpas för hemspråkslärarutbildningen. Då vissa invandrargrupper inte kommer att kunna uppfylla de allmänna behörighetsvillkoren i engelska, vilket inte alltid förekommer som skolämne i deras hemländer, förutsätter SÖ att dispens ges dessa sökande, om de har dokumenterade kunskaper i ett annat främmande språk.

Särskilda språkprov erfordras dessutom i svenska och i hemspråk före intagningen, då de sökande kommer att ha skiftande kunskaper och färdigheter och betygen inte kan ge tillräcklig information om språkkunskaperna. De principer som tillämpas vid intagning till den särskilda klasslärarutbildningen och till utbildningen av tvåspråkiga förskollärare bör i huvudsak tillämpas vid provningen.

3.1.6 Utbildningens dimensionering och lokalisering

SÖ framhåller att statistiken pekar mot ett ytterligare behov av hemspråkslärare jämfört med det som invandrargruppen uppskattade i sitt betänkande (Ds U 1975: 13) Förslag om åtgärder för invandrabarnen i förskola, grundskola och gymnasieskola. Bl. a. kommer lagen om barnomsorg, som stadgar att barn med behov av särskilt stöd t. ex. på grund av språkliga skäl skall beredas plats i förskola före sex års ålder, att påverka efterfrågan på hemspråkslärare. Dimensioneringen av grundutbildningen av hemspråkslärare kommer också att påverkas av de dispensregler som kan komma att gälla (jfr UbU 1975/76: 33 s. 12). Dessa har betydelse för antalet nu tjänstgörande hemspråkslärare som kan bli behöriga efter genomgången fortbildning.

SÖ föreslår därför att 600 hemspråkslärare utbildas under en femårsperiod fr. o. m. läsåret 1977/78 i stället för tidigare föreslagna 500. Utbildningen bör dimensioneras för 120 studerande under läsåret 1977/78.

Undervisningen bör omfatta de vanligast förekommande invandrar-språken, finska, grekiska, serbokroatiska/kroatoserbiska och turkiska samt danska. Lärarbehovet i det sistnämnda språket har ökat kraftigt, främst på grund av det stora behovet av stödundervisning.

Behovet av hemspråkslärare för minoritetsspråken bör framför allt täckas genom att tvåspråkiga sökande bereds tillfälle att genomgå förskollärary- eller klassläraryutbildning. Det kan inte anses rimligt att studerande genomgår en tvåårig hemspråksläraryutbildning, om det kan förmodas att vederbörande aldrig kommer att få ett tillräckligt underlag för tjänst. I stället bör lärare i minoritetsspråk efter genomgången förskollärary- eller klassläraryutbildning kunna fördjupa sina kunskaper med inriktning på hemspråksläraryutbildning via linjeanknutna påbyggnadskurser. SÖ har i sin anslagsframställning för 1977/78 begärt medel för sådana kurser i finska resp. samiska.

Hemspråksläraryutbildningen bör enligt förslaget under läsåret 1977/78 förläggas till Stockholm, Malmö och Göteborg. SÖ anför följande skäl för sitt lokaliseringsförslag. De finska invandrabarnen och lärarna i finska är koncentrerade till de mellersta och västra högskoleregionerna samt till Stockholmsområdet. De grekiska invandrabarnen och lärarna i grekiska återfinns främst i den södra högskoleregionen och i Stockholmsregionen. I den södra högskoleregionen finns också de flesta hemspråkslärarna i serbokroatiska/kroatoserbiska. Där finns likaså flest invandrabarn som har eller vill ha undervisning i dessa språk. De flesta turkiska invandrabarnen och hemspråkslärare i turkiska finns inom Stockholms län. Behovet av hemspråkslärare i danska är störst i västra och södra Sverige. SÖ framhåller att det förutom det faktiska behovet av lärare på de orter, dit utbildningen föreslås bli lokaliserad, finns möjligheter att där integrera hemspråksläraryutbildningen med annan reguljär utbildning.

Hemspråksläraryutbildning läsåret 1977/78 enligt SÖ:s förslag

Utbildningsorter	Språkgrupper					
	finska	serbo- kroatiska/ kroato- serbiska	grekiska	turkiska	danska	S:a
Stockholm	24	—	12	12	—	48
Malmö	—	16	12	—	8	36
Göteborg	24	12	—	—	—	36
S:a	48	28	24	12	8	120

3.1.7 Personalfrågor

SÖ föreslår att särskilda lektorstjänster inrättas i hemspråkets metodik. För behörighet till sådan tjänst bör förutom behörighet

som hemspråkslärare krävas ytterligare kunskaper som är av betydelse för tjänsten samt förtjänstfull pedagogisk verksamhet på det område som tjänsten avser.

I övrigt framhåller SÖ att lärare vid nuvarande lärarutbildningsanstalter kan utnyttjas i relativt stor utsträckning, särskilt i ämnena pedagogik och svenska samt inom omvärldsorienteringsblocket. I metodikundervisningen kan viss del täckas av lärare i förskolestadiets metodik och av lektorer i låg- resp mellanstadiets metodik.

Lärare från nuvarande universitetsinstitutioner i resp. språk kan i viss utsträckning tas i anspråk för hemspråksundervisningen. SÖ betonar emellertid att tjänsteunderlaget kommer att öka genom en hemspråkslärarutbildning, så att nya tjänster kan behöva inrättas vid högskoleenheter.

SÖ understryker vidare att hemspråkslärarutbildningen till stor del kommer att ställa helt nya krav på de utbildare som skall genomföra utbildningen. Varje lärargrupp har sina speciella behov av *f o r t b i l d n i n g*.

Lektorer i hemspråkets metodik saknar erfarenhet av svensk lärarutbildning, organisation och arbetsformer, då deras egen lärarutbildning avsett ett annat skolsystem och andra elevgrupper. Svenska lärare torde ha bristande kunskaper om invandrarnas språk och kultur och om de problem som invandringen innebär för den enskilda invandraren. Lärare i ämnesteorin i hemspråket kan antas ha otillräckliga kunskaper om hur den svenska skolan är organiserad och hur den arbetar, oavsett om de rekryteras i utlandet eller redan arbetar i Sverige.

SÖ anser det därför nödvändigt att lärarutbildarna ges möjlighet att fortbilda sig och ges god tid till förberedelser. Fortbildningen bör omfatta studiebesök i förskolor och skolor med hemspråksträning/hemspråksundervisning och i undervisningen i svenska som främmande språk. Utbildning i arbetslagsmetodik och samarbetsträning bör också ingå.

SÖ föreslår att de studerande handleds av ett lag bestående av en svensk lärare och en hemspråkslärare. Dessa handledare behöver en särskild *h a n d l e d a r u t b i l d n i n g*, dels av de skäl som gäller för handledare generellt, dels av samma skäl som tidigare har anförts beträffande utbildarnas fortbildning. SÖ anser att handledarutbildningen kan organiseras på samma sätt som annan handledarutbildning. Innehållet bestäms däremot utifrån lokala förhållanden på utbildningsorten.

3.1.8 Kostnadsberäkningar

SÖ beräknar *l ä r a r k o s t n a d e r n a* efter ett genomsnitt av schemabundna undervisningstimmar per vecka. Kostnaderna uppgår till 3,2 milj. kr. för hela utbildningen.

Kostnaderna för handledning i samband med den praktiska lärarutbildningen uppgår totalt till 240 000 kr.

Kostnaderna för praktik, totalt 28 veckor, varav 4 veckors introduktionspraktik och 13 veckors praktikanttjänstgöring, uppgår enligt SÖ till 303 000 kr.

SÖ anser att en förhållandevis större pedagogisk-administrativ resurs krävs under ett uppbyggnadsskede läsåren 1977/78 och 1978/79 än den som normalt anslås för 36 resp. 48 studerande. Medel har därför beräknats motsvarande en 50-procentig nedsättning av undervisningsskyldigheten för en biträdande utbildningsledare. Dessutom föreslår SÖ ett särskilt påslag om 2 000 kr. per ort och språkgrupp.

SÖ beräknar kostnader i samband med antagning till utbildningen till ca 130 000 kr. Ca 35 000 kr. föreslås för annonsering. Ca 58 500 kr. beräknas för intervjuer vid provningar m. m. Personalkostnader och kostnader för att trycka blanketter, för vägledning m. m. beräknas till ca 36 000 kr. Att utarbeta inträdesprov och att revidera dessa prov beräknas inledningsvis kosta ca 30 000 kr. Under följande år kan vissa medel behövas för revidering, vilket SÖ beräknar kosta ca 2 000 kr. Rese- och traktamentsersättning i samband med provkonstruktion, utbildning av intervjuare och provningar beräknas till ca 12 000 kr.

Ca 42 000 kr. beräknas för inköp av litteratur och andra läromedel.

SÖ föreslår att en resurs skapas som kan möjliggöra för de studerande att auskultera i hemlandet efter lokala beslut. Denna resurs har beräknats till i medeltal 1 000 kr. per studerande, eller totalt 120 000 kr. för de 120 studerande.

SÖ föreslår att en särskild konferens anordnas inför utbildningens start för utbildningsledningen på de tre föreslagna orterna. UHÄ föreslås disponera 10 000 kr. härför.

För fortbildningen av utbildare beräknas totalt 50 000 kr. och för handledarlagens utbildning 25 000 kr. per utbildningsort och år.

SÖ föreslår en kansliresurs om 35 000 kr. per utbildningsort, motiverad av den komplicerade utbildningen och av den skiftande studerandegruppen. Resursen förutsätts vara oförändrad, när studerandantalet ökar läsåret 1978/79.

För resor, expenser, material m. m. beräknas 1 000 kr. per studerande och år.

Den totala kostnaden för hemspråklärarutbildningen uppgår enligt SÖ till 3 732 000 kr. för läsåret 1977/78.

3.2 Remissyttrandena

3.2.1 Mål och inriktning

De av SÖ angivna målen för utbildningen har i huvudsak vunnit anslutning hos remissinstanserna. Flertalet remissinstanser, bl. a. *socialstyrelsen*, *länsskolnämnden i Västmanlands län*, *barnomsorgsgruppen*, *SACO/SR*, *TCO* och *Botkyrka kommun* understryker särskilt vikten av att hemspråkslärarens roll som kulturtolk betonas i utbildningen. Liknande synpunkter förs fram i mer kritiska ordalag av *Sveriges Finska Lärarförening* och *Riksförbundet finska föreningar i Sverige*. Den sistnämnda organisationen anser att SÖ:s förslag i huvudsak syftar till att utbilda lärare vilkas främsta — och närmast enda — uppgift antas vara att undervisa i hemspråket samt därjämte utföra socialt kontaktarbete. Förbundet anser vidare att förslaget visar en beklaglig brist på insikt i alla de olika undervisningsuppgifter som hemspråksläraren måste handha på fältet.

Länsskolnämnden i Norrbottens län framhåller att förslaget inte beaktar de norrbottniska språkminoriteternas behov. Nämnden tillstyrker SÖ:s förslag till uppläggnings av grundutbildningen men vill hävda att speciella åtgärder är starkt befogade i Norrbotten. I länets glesbygder bör man enligt nämnden inte satsa på särskilda, ambulerande hemspråkslärare. Där bör i stället klasslärarna ha insikter och kompetens i språkminoritetens hemspråk. Finskan och samiskan bör därför föras in i tillvalsorganisationen vid såväl låg- som mellanstadie-lärarlinjerna i Luleå. Även på förskollärarlinjen i Luleå bör ges möjlighet till fritt tillval av finska eller samiska. Liknande synpunkter förs fram av *Haparanda kommun*.

Från *Stockholms kommun* framhålls att man i utbildningen bör ta hänsyn till den omständigheten att utvecklingen kan komma att leda till större omfattning av enspråkiga klasser, i första hand på låg- och mellanstadiet, vilket kräver klasslärarkompetens.

Eskilstuna kommun betonar särskilt vikten av att de blivande hemspråkslärarna får utbildning på det elevsociala området. *Skolstyrelsen i Södertälje* framhåller att hemspråksläraren har en viktig uppgift som förmedlare av information i studie- och yrkesorienteringsfrågor.

Jugoslaviska Riksförbundet i Sverige påpekar att det i förslaget inte görs någon skillnad mellan stödundervisning och hemspråksundervisning. Om hemspråksundervisningen jämföras med stödundervisningen befarar förbundet att den sistnämnda så småningom försvinner. Enligt *Täby kommun* kan SÖ:s förslag uppfattas så att hemspråksundervisningen förändras från stödundervisning till regelrätt ämnesundervisning. Detta får enligt kommunen som konsekvens dels att krav måste ställas på att den studerande har hemspråket som modersmål eller behärskar det fullständigt, dels att kraven på ämneskunskaper blir större.

3.2.2 Organisation och planering av studierna

Så gott som samtliga remissinstanser är mycket positiva till den samordning med övrig lärarutbildning som förordas i SÖ:s förslag. *Läns-skolnämnden i Kronobergs län* samt *Malmö kommun* framhåller dock att samordning inte alltid kan ske. 1974 års *lärarutbildningsutredning* finner SÖ:s förslag vara ett utmärkt underlag för arbetet med att samordna även hemspråklärarutbildningen med annan lärarutbildning.

Sveriges Finska Lärarförening påpekar att man inte får glömma undervisningsformer och arbetssätt från hemlandet samt att ansvaret för studierna inte får ligga på lärarkandidaterna. *Riksförbundet finska föreningar i Sverige* är tveksamt till förslaget att studierna så långt möjligt bör läggas upp i form av temabundna projektstudier där även svenska lärare deltar. En s. k. dialogpedagogisk inriktning av utbildningen kan enligt riksförbundet inte ses som enbart positiv. *Eskilstuna kommun* instämmer däremot i förslaget att lärarkandidaterna själva skall kunna påverka utbildningens innehåll och utformning och att utbildningen skall bedrivas i en dialogpedagogisk anda. Dock bör målen för utbildningen fast preciseras, framhåller kommunen.

Bl. a. *Norrköpings kommun* anser att praktikperiodernas utformning med en svensk lärarkandidat och en hemspråklärarkandidat som arbetar parallellt är en god idé, som dock kan vara svår att förverkliga. Kommunen finner det också av yttersta vikt att hemspråklärarkandidaterna bereds möjlighet att erhålla sin praktik i klasser där det finns ett antal invandrarelever integrerade. *Skolstyrelsen i Södertälje* betonar vikten av att hemspråklärarkandidaterna bereds möjlighet att praktisera inom alla de verksamhetsformer som hemspråkläraren kan komma att arbeta i.

3.2.3 Utbildningens innehåll

Ett antal remissinstanser har framfört synpunkter på olika delar av innehållet i utbildningen. Så framhåller exempelvis *socialstyrelsen* samt *Stockholms* och *Botkyrka kommuner* att samhällsinriktad praktik och praktisk socialkunskap är viktiga beståndsdelar. *Riksförbundet Hem och Skola* finner de kurativa uppgifterna föga beaktade. *Statens kulturråd* menar att utbildningen blir relativt snävt språkinriktad och efterlyser synen på kulturen som ett instrument för eleverna att beskriva och förstå sin verklighet. Man avstår i förslaget, enligt kulturrådet, från att relatera språkundervisningen till invandrarnas erfarenheter i samhället i stort. Kulturrådet vill vidare betona vikten av kännedom om de kulturinstitutioner som finns, i synnerhet biblioteksväsendet.

AMS framhåller bl. a. vikten av att information om sociala myndigheters verksamhetsområde måste ingå i grundutbildningen för att göra denna avpassad för de kurativa arbetsuppgifterna. Även studie- och yrkesorienteringens roll och kunskaper om arbetsförmedlingens service

bör enligt AMS tas upp redan i grundutbildningen, en synpunkt som även LO framför.

Länsskolnämnden i Kronobergs län anser att i ämnet pedagogik mer tid bör ägnas åt bl. a. samtals- och intervjumetodik än vad som förekommer i den vanliga lärarutbildningen. Andra områden som bör tas upp är, påpekar *länsskolnämnden i Västmanlands län*, t. ex. övergripande mål, social utveckling, livsåskådningsfrågor samt specialundervisningen. *Barnomsorgsgruppen* menar att förslaget inte i tillräcklig omfattning tar upp vuxenkontakter både individuellt och i grupp.

Länsskolnämnden i Norrbottens län anser det värdefullt om lärarkandidaterna fick erfarenhet även från undervisning bland de inhemska minoriteterna.

Enligt TCO bör särskild vikt fästas vid arbetsmetodiken inom olika skolformer och på olika stadier. Problemen rörande samarbetet mellan invandrarbarnen och övriga elever och mellan hemspråksläraren och övriga befattningshavare inom skolan bör särskilt observeras. Möjligheten till kreativt skapande bör uppmärksammas, menar TCO.

När det gäller ämnesstudierna i hemspråket betonar *SIV* och *Göteborgs kommun* vikten av att undervisningen tar upp det språk som talas i hemlandet just nu. Ett par remissinstanser framhåller också att läsning av tidningar och tidskrifter från hemlandet bör ingå i undervisningen.

3.2.4 Utbildningstidens längd och fördelning

Ett antal remissinstanser anser att den föreslagna omfattningen av utbildningen, fyra terminer eller 80 poäng, är för liten. Bland dem som menar att utbildningen i stället bör omfatta 100—120 poäng märks *samtliga lärarutbildningsanstalter* som hörts av UHÄ, *Sveriges Finska Lärarförening*, *Riksförbundet finska föreningar i Sverige*, *Stockholms och Norrköpings kommuner* samt *Stockholms Finska Lärarförening*.

UHÄ tillstyrker dock omfattningen 80 poäng med hänsyn till bl. a. att det är fråga om ett bristyrke och det därför är angeläget att hemspråkslärarna kan komma ut i verksamhet så snart som möjligt. Med liknande motiveringar tillstyrker bl. a. *Finsk-svenska utbildningsrådet* den föreslagna omfattningen. Flera remissinstanser, bl. a. UHÄ, *länsskolnämnden i Kronobergs län* samt *Stockholms kommun* och *skolstyrelsen i Södertälje* framhåller i detta sammanhang betydelsen av att utbildningen kompletteras genom linjeanknutna påbyggnadskurser. SACO/SR menar att den förkortade utbildning som bristsituationen nödvändiggör måste kombineras med garantier att de som genomgår den ges möjlighet att senare i tjänsten med oavkortad lön genomgå kompletterande utbildning. *Haparanda kommun* finner det nödvändigt att utbildningens omfattning omprövas så snart det är möjligt och ser en tvåårig utbildning som en tillfällig lösning. En remissinstans, *Botkyrka kom-*

mun, anser att utbildningstiden bör vara tre terminer och kompletteras med ett omfattande utbud av påbyggnadskurser. Övriga, t. ex. LO, TCO, Malmö och Nybro kommuner, tillstyrker förslaget vad beträffar utbildningstidens längd.

Enligt SCB är svängningarna betydande vad gäller elevernas fördelning på hemspråk. För att hemspråkslärarna skall kunna beredas förlöpande trygg anställning vore det angeläget att utbildningen möjliggör även annan undervisning. Utbildningen borde enligt SCB på sikt kunna utvidgas till att omfatta grundexamen på högskolenivå och praktisk-pedagogisk utbildning av samma kvalitet som ämneslärarutbildningen. För redan utbildade måste det skapas ett ändamålsenligt fortbildningsutbud, menar SCB.

Svenska kommunförbundet erinrar om att universitetskanslersämbetet höstterminen 1976 i samråd med SÖ startade hemspråkslärarutbildning enligt en normalstudieplan för grundkurs AB i finsk-ugriska språk resp. finska. Denna utbildning synes enligt förbundet till sitt mål och innehåll överensstämma med SÖ:s förslag men är inte omnämnd i förslaget.

När det gäller den tidsmässiga fördelningen av de olika utbildningsmomenten framhåller ett flertal remissinstanser, bl. a. SIV, läns skolnämnden i Västmanlands län, Riksförbundet Hem och Skola, Riksförbundet finska föreningar i Sverige samt Stockholms, Botkyrka och Täby kommuner att omvärldsorienteringen ägnas för liten tid. Skolstyrelsen i Södertälje anser också att omvärldsorienteringen i förslaget beretts för litet utrymme. Skolstyrelsen menar dock att denna del av utbildningen inte kan utökas inom ramen för 80 poäng, varför behovet måste tillgodoses genom kompletteringskurser inriktade på det stadium inom vilket hemspråksläraren kommer att arbeta.

SACO/SR anser att hemspråksundervisningen bör omfatta 60 poäng, omvärldsorienterande ämnen 20 poäng samt praktisk-pedagogisk utbildning 40 poäng. Enligt Riksförbundet finska föreningar i Sverige kan 10 poäng för ämnesstudier inte anses svara mot de krav som ställs på en studiehandledare på högstadiet eller i gymnasieskolan. Jugoslaviska Riksförbundet i Sverige och Svensk-jugoslaviska kommittén anser att tiden för hemspråksämnet är för knappt tilltagen.

UHÄ anser inte att hemspråksläraren i första hand bör jämföras med språklärare. Hemspråksläraren har också till uppgift att ge studiehandledning och stödundervisning på hemspråket. Det är därför inte möjligt att jämföra utbildningsnivån i hemspråket med nivån i svenska i en ämneslärarutbildning. Snarare bör man jämföra utbildningen med studierna i svenska i klasslärarutbildningen, menar UHÄ.

Svenska kommunförbundet anser att grenen med inriktning mot förskola samt låg- och mellanstadium bör få samma omfattning som grenen med inriktning mot mellan- och högstadium samt gymnasieskola

för tjänsteunderlagets skull. Några remissinstanser, bland dem *Stockholms kommun*, *skolstyrelsen i Olofström*, *Sveriges Finska Lärarförening* samt *Stockholms Finska Lärarförening*, anser att utbildningen på den gren som är avsedd för de högre skolstadierna bör delas upp i olika varianter, inriktade på samhällsorienterande, naturorienterande resp. språkligt alternativ. *Riksförbundet finska föreningar i Sverige* menar att utbildningen bör delas på åtminstone två linjer. Andra, exempelvis *Nybro kommun*, betonar vikten av att hemspråksläraren får en utbildning som inte binder honom för undervisning på endast ett av skolans stadier. *UHÄ* påpekar att hemspråksläraren i mindre invandrartäta kommuner måste vara beredd att tjänstgöra inom samtliga stadier.

Förslaget att förlägga en utbildningsperiod till hemlandet vinner anslutning hos de flesta remissinstanserna. *SIV* påpekar dock att, eftersom sådana studier inte kan anordnas för t. ex. politiska flyktingar, man borde överväga att lägga denna period kort efter själva grundutbildningen. Andra, t. ex. *Sveriges Finska Lärarförening* och *Finsk-svenska utbildningsrådet*, understryker vikten av att en utbildningsperiod förläggs till hemlandet.

En del remissinstanser, bland dem *Stockholms kommun*, anser att viss flexibilitet bör vara möjlig i utbildningen för att man skall kunna ta hänsyn till lärare som har förkunskaper motsvarande vissa moment.

Norrköpings kommun föreslår att de fyra veckornas introduktionspraktik slopas för de hemspråkslärarkandidater som har minst tre års lärarercfarenhet och att man för dessa i stället avsätter tiden till omvärldsorientering.

Beträffande praktiken anser *Göteborgs kommun* att praktikperioden om 28 veckor bör vara starkt inriktad på förskoleverksamhet för de studerande som ämnar arbeta inom detta område. *Eskilstuna kommun* framhåller att praktiktiden bör koncentreras till de stadier läraren utbildas för. Auskultationer och självständiga övningar skall, menar *Norrköpings kommun*, organiseras så att lärarkandidaten alltid kommer tillbaka till samma förskolegrupp eller klass. Enligt *Täby kommun* bör praktikdelen om 28 veckor kunna minskas till förmån för ämnesstudierna, alternativt att praktiken i viss omfattning sker på deltid med ämnesstudier som bedrivs parallellt med praktiken.

Täby kommun anser vidare att ingen förberedande kurs i praktisk språkträning skall behövas, eftersom lärarkandidaterna skall ha hemspråket som modersmål eller behärska det fullständigt i tal och skrift. *Norrköpings kommun* däremot anser förberedande kurser i hemspråk resp. svenska helt nödvändiga.

3.2.5 Behörighetsbestämmelser för tillträde till utbildningen

Remissinstanserna är i stort sett positiva till förslaget att de allmänna behörighetskrav som gäller för tillträde till högre studier skall tillämpas för hemspråkslärarutbildningen.

Beträffande förslaget om dispens från kravet på kunskaper i engelska för sökande, som i sin grundutbildning saknar detta ämne men har dokumenterade kunskaper i ett annat främmande språk, framhåller UHÄ jämte flera andra remissinstanser att det är angeläget att denna dispensmöjlighet finns. Annars, menar UHÄ, skulle antalet behöriga sökande minska kraftigt. *Norrköpings kommun* anser förkunskaper i engelska eller dokumenterade kunskaper i annat främmande språk vara av sekundär betydelse och förordar därför att sökande utan nämnda kunskaper skall kunna antagas till utbildningen under förutsättning att det rör sig om sökande med relativt lång erfarenhet som hemspråkslärare. *Sveriges Finska Lärarförening* kan däremot inte acceptera dispensförslaget. *Skolstyrelsen i Olofström* menar att goda kunskaper i engelska är en viktig förutsättning för att invandrareleverna skall kunna konkurrera på ett bättre sätt än hittills i gymnasieskolan. Därför bör SÖ inte helt avfärda behörighetsvillkoren i engelska.

Flera remissinstanser, bl. a. *AMS, Riksförbundet Hem och Skola* samt *Stockholms* och *Nybro kommuner*, betonar att man bör ta stor hänsyn till de sökandes förkunskaper och utbildning och förordar flexibilitet och generositet vid antagningen. *AMS* pekar särskilt på att utbildningsbakgrunden bland de assyrier, som kan tänkas söka till utbildningen, kan skifta. För vissa språkgrupper bland assyrierna kan det vara svårt att få sökande som har den föreslagna teoretiska kompetensen om de inte är behöriga genom att ha fyllt 25 år och ha varit yrkesverksamma i minst fyra år. *AMS* föreslår därför att för dessa de föreslagna språkliga testen i hemspråket och svenska bör kunna vara behörighets- och urvalsgrundande för antagning.

Förslaget om särskilda språkprov tillstyrks av flertalet remissinstanser. *LO* säger sig kunna acceptera särskilda språkprov, men endast då den sökande ej kan uppvisa erforderliga kompetensbetyg inom resp. ämne. Rekryteringen bör ske i samråd med invandrarorganisationerna, menar *LO*. Även *SACO/SR* och *TCO* anser att prövningsförfarandet endast bör omfatta sökande som ej kan dokumentera sina förkunskaper.

3.2.6 Utbildningens dimensionering och lokalisering

De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget vad gäller den totala dimensioneringen. *Stockholms kommun* anser dock att dimensioneringen bör bli föremål för en successiv översyn. *Barnomsorgsgruppen* framhåller att behovet av hemspråkslärare för förskolebarn är betydligt större än den föreslagna dimensioneringen. *Skolstyrelsen i Olofström* finner den föreslagna dimensioneringen otillräcklig.

När det gäller fördelningen mellan de olika språkgrupperna framhåller *socialstyrelsen* vikten av att behovet för de assyriska barnen tillgodoses. Även *AMS* pekar på det akuta behovet av att snabbt utbilda hemspråkslärare för assyrierna. *AMS* framhåller att det behövs en

närmare kartläggning av vilka språk som är att betrakta som assyrier-nas hemspråk. Vidare bör, enligt AMS, hemspråkslärare i spanska utbildas med det snaraste. Detta påpekas även av *länsskolnämnden i Kronobergs län*, som föreslår att åtta platser reserveras för spankstalande redan läsåret 1977/78, medan nämnden avstyrker att hemspråkslärare i danska utbildas, med tanke på de stora kulturella och språkliga likheterna mellan Danmark och Sverige. Från *Göteborgs kommun* framförs att antalet barn som talar turkiska och spanska är betydligt underskattat, beroende på det stora antalet flyktingar i dessa språkgrupper som inte kan verifieras. Vidare påpekar kommunen att antalet norska förskolebarn överstiger antalet danska, varför det är angeläget att inrätta utbildning av hemspråkslärare även för norska invandrare.

Enligt *SCB* styrker tillgänglig statistik förslaget att utbildningen bör inriktas på finska, serbokroatiska/kroatoserbiska och grekiska, medan för danska och turkiska bilden är mera osäker. Vidare påpekar *SCB* att i förslaget inte tagits upp de många svenska medborgare i den norra högskoleregionen som har finska som hemspråk, varför behovet av hemspråkslärare i finska är väsentligt större. Även *AMS* finner dimensioneringsförslaget beträffande finska tilltaget i underkant med hänvisning till redovisad efterfrågan.

Relationerna mellan de jugoslaviska språkgrupperna bör nog beaktas, anser *Malmö kommun*. Det kan enligt kommunen finnas skäl att reservera utbildningsplatser för lärarkandidater som förutom serbokroatiska/kroatoserbiska har makedonska eller slovenska som modersmål. Även *Svensk-jugoslaviska kommittén* påpekar att förslaget inte innehåller någon utbildning för makedonska och slovenska.

Statens kulturråd framhåller att de elever som talar ovanliga språk troligen lever i den största språkliga isoleringen och därmed har mest behov av hemspråksundervisning. Kulturrådet föreslår därför att en kommunal/regional utbildning t. v. anordnas för lärare i minoritetsspråk. Även *Täby kommun* betonar vikten av att de små minoritetsgruppernas språk får reguljärt utbildade hemspråkslärare och föreslår att ett antal utbildningsplatser varje år avsätts för lärarkandidater som företräder minoritetsspråken. Mot *SÖ:s* förslag att minoritetsspråkens behov bör kunna tillgodoses inom den tvåspråkiga klasslärarutbildningen invänder *Täby kommun* att det kan diskuteras om inte hellre tvåspråkiga nordiska sökande borde beredas tillfälle att genomgå nämnda utbildning och utbildningsplatser därigenom frigöras för sökande med minoritetsspråk.

Från *Stockholms kommun* förs också fram synpunkter på att två olika former av utbildning erbjuds, nämligen hemspråkslärarutbildning och utbildning av tvåspråkiga klasslärare. *Stockholms skolförvaltning* vänder sig mot denna uppdelning, som enligt förvaltningen leder till ojämlikhet, då den ena ger behörighet för hemspråkslärartjänst medan den andra

dessutom ger behörighet till klasslärartjänst. Om dessa två utbildningsvägar skall stå öppna förutsätter skolförvaltningen att de finska, serbo-kroatiska/kroatoserbiska, grekiska, turkiska och danska lärarna ej ställs utanför den reguljära klasslärarutbildningen med motiveringen att det finns speciell hemspråkslärarutbildning.

När det gäller lokaliseringen tillstyrks förslaget i stort sett. UHÄ delar dock lärarhögskolans i Uppsala åsikt att det finns skäl som talar för en förläggning av utbildning i finska till Uppsala. Om det blir aktuellt att utöka antalet utbildningsplatser i finska bör det därför övervägas om inte denna utökning bör förläggas till Uppsala, anser UHÄ. *Referensgruppen inför högskolereformens genomförande i Uppsala högskole-region* finner det mycket angeläget att viss del av hemspråkslärarutbildningen lokaliseras till Uppsala. *Länsskolnämnden i Norrbottens län* framhåller att hemspråkslärare i finska behövs i länet främst med tanke på länets tätorter. Nämnden föreslår därför att sådan utbildning förläggs även till Luleå. Enligt *skolstyrelsen i Olofström* bör en finsk utbildningslinje startas i Malmö och en serbokroatisk/kroatoserbisk i Stockholm, varigenom dimensioneringen skulle utökas till 144 platser per år i stället för 120.

Hemspråkslärarutbildning i slovenska bör ges i Göteborg, kräver *Jugoslaviska Riksförbundet i Sverige*. Från *Göteborgs kommun* framförs att utbildningen i Göteborg utöver SÖ:s förslag bör omfatta norska, danska, grekiska, spanska och turkiska.

Stockholms skolförvaltning påpekar att 30 % av landets jugoslaviska lärare finns i Stockholmsregionen. Lokaliseringen bör enligt förvaltningen kontinuerligt anpassas till lärarbehovet inom olika regioner. Enligt *Botkyrka kommun* bör det övervägas om den del av utbildningen som avses förläggas till Stockholm i stället kan förläggas till Botkyrka.

3.2.7 Personalfrågor

De remissinstanser som yttrat sig om personalfrågorna instämmer i att en adekvat befattningsutbildning är nödvändig, så t. ex. UHÄ, som anser att det bör övervägas om ytterligare resurser kan ställas till förfogande. *Malmö, Eskilstuna och Norrköpings kommuner, skolstyrelsen i Södertälje* samt *SACO/SR* tillstyrker förslaget till befattningsutbildning för lärarutbildarna om den liksom handledarutbildningen sker inom ramen för tjänsten och med oavkortad lön. Handledarnas deltagande i de studerandes arbete bör ej betraktas som en del av handledarutbildningen utan som en arbetsuppgift, för vilken förmånerna fastställs genom förhandlingar, anser SACO/SR.

Beträffande förslaget att i viss mån utnyttja lärare vid befintliga lärarutbildningsanstalter instämmer *Eskilstuna kommun* och *Riksförbundet finska föreningar i Sverige*, som emellertid kraftigt vill understryka att hemspråksläraren bör få största delen av den pedagogisk-metodisk-

praktiska utbildningen på sitt eget språk. *Jugoslaviska Riksförbundet i Sverige* anser att universitetslärare för hemspråk och metodik bör rekryteras från hemlandet. Även *Svensk-jugoslaviska kommittén* framför att lärarna bör komma från hemlandet i fråga och att utbildningen bör genomföras i nära samarbete med ursprungslandet. *Sveriges Finska Lärarförening* liksom dess lokalavdelning i Stockholm framhåller att lärare i viss mån måste rekryteras från Finland.

3.2.8 Kostnader

Enligt TCO är en utvärdering av utbildningen nödvändig. En särskild ekonomisk resurs bör ställas till förfogande för symposier och konferenser med representanter för bl. a. lärare, lärarkandidater, skolläda och de fackliga organisationerna, anser TCO.

De remissinstanser som har yttrat sig över förslaget att 1 000 kr. per lärarkandidat bör avsättas för studier i hemlandet finner detta belopp för lågt. *Norrköpings kommun* framhåller dessutom att dokumentation över studierna i hemlandet skall införas. *Skolstyrelsen i Olofström* menar att värdet av auskultationer i hemlandet måste ifrågasättas vad gäller en lärarutbildning avsedd för svenska förhållanden. Genom att avstå från denna del kan tidsvinster göras, påpekar skolstyrelsen, som anser att dessa pengar i stället bör användas till att öka de svenska klasslärarnas och lärarutbildarnas kunskaper om invandrarna.

3.3 Föredraganden

Skolans möjligheter att göra särskilda insatser för invandrarbarnen har under de senaste åren förbättrats genom en rad beslut, vilka grundar sig på de av riksdagen år 1975 fastlagda målen för invandrar- och minoritetspolitiken (prop. 1975: 26, InU 1975: 6, rskr 1975: 160). Rätten till hemspråksträning och hemspråksundervisning har slagits fast för alla de barn i den allmänna förskolan och alla elever i grundskolan och gymnasieskolan, för vilka ett annat språk än svenska utgör ett levande inslag i deras hemmiljö (prop. 1975/76: 118, UbU 1975/76: 33, rskr 1975/76: 391). Vidare har riksdagen nyligen (prop. 1976/77: 22, UbU 1976/77: 10, rskr 1976/77: 111) beslutat om bl. a. nytt statsbidrag till kommunerna för hemspråksträning i förskolan och för hemspråksundervisning i grundskolan och gymnasieskolan. I detta sammanhang behandlade riksdagen också vissa frågor rörande tjänster som hemspråkslärare.

Mot bakgrund av dessa beslut framstår det nu som angeläget att skapa en ändamålsenlig utbildning för de lärare som skall undervisa och handleda invandrarbarnen samt för dessa barn ha hand om kontakterna mellan hem och skola och mellan skolan och samhället i övrigt. Skolöverstyrelsen (SÖ) har lagt fram förslag om en sådan lärarutbildning.

Förslaget innebär att en allmän utbildningslinje för utbildning av hemspråklärare inrättas inom högskolan. I prop. 1976/77: 59 om utbildning och forskning inom högskolan m. m. har en sådan utbildningslinje preliminärt tagits med i förteckningen över allmänna utbildningslinjer (bil. 2). Jag tar i det följande upp frågan om inrättande av hemspråkslärlinje.

I fråga om utbildningens mål och inriktning betonas i SÖ:s förslag behovet av kunskaper i hemspråket och svenska men också hemspråklärarens vidgade roll som kulturtolk och kulturförmedlare och som social kontaktperson. Remissinstanserna har i huvudsak anslutit sig till dessa målbeskrivningar, men flera instanser har i varierande grad ytterligare betonat de kulturella och sociala sidorna av hemspråkslärarens uppgifter. Även jag finner det angeläget att dessa viktiga och övergripande uppgifter kommer till uttryck i utbildningens mål och innehåll. Den utbildning av hemspråkslärare som jag i det följande kommer att förorda bör givetvis ses över successivt med hänsyn till hur utbildningen kan anses uppfylla målen.

Beträffande studiernas organisation och planering föreslår SÖ att utbildningen så långt möjligt samordnas med övrig lärarutbildning. Jag ansluter mig till detta samt även i övrigt till huvuddragen i förslaget vad gäller organisationen och planeringen av studierna.

Enligt SÖ:s förslag bör utbildningens innehåll bestå av dels praktisk-pedagogisk utbildning, dels ämnesstudier. Den senare delen bör omfatta studier i hemspråk och svenska samt omvärldsorientering, innefattande social omvärldsorientering, naturvetenskaplig orientering och matematik.

Flera remissinstanser har pekat på behovet av främst samhällsinriktad praktik och praktisk socialkunskap för att nå de mål som har ställts upp för utbildningen. Hemspråkslärarens sociala och kulturella uppgifter måste ges stort utrymme i utbildningen enligt dessa remissinstanser. Andra konkreta förslag om frågor som bör tas upp i utbildningen gäller bl. a. studie- och yrkesorienteringens roll och arbetsförmedlingens service, samtals- och intervjumetodik samt specialpedagogik.

Som framgår av vad jag tidigare har anfört, delar jag uppfattningen att de sociala och kulturella sidorna av hemspråkslärarens uppgifter bör betonas starkare. I mina överväganden har jag utgått från ett sådant synsätt.

Utbildningstidens längd bör enligt SÖ vara fyra terminer, vilket motsvarar 80 poäng. Ett antal remissinstanser anser att utbildningen bör omfatta 100—120 poäng. För egen del vill jag erinra om att invandrargruppen i betänkandet (Ds U 1975: 13) Förslag om åtgärder för invandrabarnen i förskola, grundskola och gymnasieskola ansåg en utbildning om 40 poäng tillräcklig. Jag delar den uppfattning

som har förts fram från bl. a. universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) och Finsk-svenska utbildningsrådet att det är angeläget att hemspråkslärarna kan komma ut i verksamhet så snart som möjligt. Med hänsyn härtill finner jag förslaget väl avvägt vad beträffar utbildningstidens längd och tillstyrker att en allmän utbildningslinje omfattande högst 80 poäng inrättas för utbildning av hemspråkslärare. Som framförs i förslaget och från flera remissinstanser bör grundutbildningen successivt byggas på. Det bör ankomma på socialstyrelsen och SÖ att i samråd med UHÄ beakta behovet av ytterligare utbildning för denna kategori av lärare. Utgångspunkten bör här vara skolans och förskolans behov.

SÖ föreslår att utbildningstidens fördelning i huvudsak utformas så att det praktisk-pedagogiska blocket omfattar 50 poäng för studerande med inriktning mot förskola samt låg- och mellanstadium, resp. 40 poäng för studerande med inriktning mot mellan- och högstadium samt gymnasieskola. Denna del av utbildningen bör enligt SÖ utformas som motsvarande utbildning vid ämnes- och klasslärarlinjerna med en praktiktid om totalt ca 28 veckor. Språkblocket bör enligt förslaget omfatta 25 poäng för studerande med inriktning mot förskola och de lägre stadierna i grundskolan, resp. 30 poäng för dem som inriktar sig mot de högre stadierna. Inom denna ram bör de studerande genomgå en förberedande kurs om 5 poäng i antingen svenska eller hemspråket, beroende på skiftande bakgrund hos de studerande. Omvärldsorienteringsblocket föreslås omfatta 5 resp. 10 poäng för studerande med de olika inriktningarna.

Flera remissinstanser har framhållit att de anser tiden för omvärldsorientering för knappt tilltagen. Det ankommer på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att fatta beslut i den fråga som jag nu har berört. För egen del vill jag emellertid ange att jag delar remissinstansernas uppfattning men samtidigt finner det svårt att göra omfördelningar inom ramen för ämnesstudierna. Detta skulle innebära att utbildningen i hemspråk och/eller svenska skulle minska. I stället förordar jag att den praktisk-pedagogiska delen av utbildningen anordnas så att den sociala omvärldsorienteringen får något ökad tyngd. Genom en sådan utformning bör en bättre koppling mellan teori och praktik kunna åstadkommas på detta område. UHÄ bör få i uppdrag att beakta detta i arbetet med utbildningsplan för hemspråkslärarlinjen.

Några remissinstanser anser att den gren som är avsedd för de högre stadierna bör delas upp på olika varianter. Jag vill emellertid, i likhet med bl.a. UHÄ och Nybro kommun, understryka vikten av att hemspråksläraren kan tjänstgöra på flera stadier och får en så bred utbildning som möjligt. Den stadiövergripande tjänstgöringen är inte minst viktig för invandrarbarnens känsla av trygghet och kontinuitet i undervisningen.

SÖ föreslår att en utbildningsperiod förläggs till hemlandet. Jag vill

betona det angelägna i att hemspråkslärarna är förtrogna med ursprungslandets aktuella skolväsende men är inte beredd att generellt tillstyrka resor i detta syfte inom utbildningen. Denna typ av inslag bör enligt min mening snarare betraktas som fortbildning, vilken man tillgodosör sig bättre efter en tids tjänstgöring. Sedan ett par år förekommer ett organiserat samarbete i utbildningsfrågor mellan Sverige och de länder, varifrån merparten av invandrarna kommer. Frågan om fortbildningskurser i form av studieresor till resp. hemland hör naturligen hemma i det arbete som dessa samarbetsorgan bedriver.

I likhet med flertalet remissinstanser vill jag tillstyrka SÖ:s förslag vad beträffar **b e h ö r i g e t s b e s t ä m m e l s e r** för utbildningen. Jag förordar således att de allmänna behörighetskraven för högre studier bör tillämpas samt att dispens bör kunna ges från kravet på kunskaper i engelska i enlighet med SÖ:s förslag. Likaså ansluter jag mig till förslaget om särskilda språkprov i svenska och hemspråk.

Utbildningens **d i m e n s i o n e r i n g** är enligt min mening väl avvägd i SÖ:s förslag. Jag ansluter mig till förslaget om 120 utbildningsplatser för budgetåret 1977/78.

Vad gäller fördelningen mellan de olika språkgrupperna inom ramen för dessa 120 platser vill jag anföra följande. SÖ har föreslagit att utbildningen budgetåret 1977/78 bör inriktas på finska, serbokroatiska/kroatoserbiska, grekiska, turkiska och danska. Remissinstanserna har bl.a. pekat på det ytterligare behov av hemspråkslärarutbildning i finska som motiveras av de norrbottniska språkminoriteternas behov. Vidare har pekats på behovet av hemspråkslärare för de assyriska barnen, i spanska för bl. a. flyktingar från Latinamerika samt i övriga jugoslaviska språk.

För egen del har jag förståelse för de synpunkter som framförts från bl. a. länskolnämnden i Norrbottens län, statistiska centralbyrån (SCB) och arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) på behovet av lärare för de finstalande barnen i Norrbotten. Länskolnämnden i Norrbottens län har i särskild skrivelse den 20 september 1976 hemställt att finska och samiska förs in i tillvalskursorganisationen vid låg- och mellanstadie-lärlinjerna i Luleå. Yttranden i ärendet har avgetts av UHÄ den 10 november 1976 och av SÖ den 14 januari 1977. Beträffande samiskan vill jag erinra om vad som har anförts i denna fråga i prop. 1976/77: 80 om insatser för samerna. Det bör uppdras åt UHÄ och SÖ i samråd att närmare undersöka och inkomma med förslag om på vilket sätt behovet av lärarutbildning för den finskspråkiga minoriteten i Norrbotten bäst kan tillgodoses. Härvid bör beaktas de möjligheter till flexibilitet och ett rationellt resursutnyttjande som fortbildnings- eller påbyggnadskurser kan ge, jämfört med inrättandet av en särskild hemspråkslärlinje i Luleå.

Utbildning av hemspråkslärare i övriga större invandrarspråk, vilka

inte omfattas av SÖ:s förslag för budgetåret 1977/78, bör enligt min mening kunna komma i fråga under kommande budgetår. Den andel av utbildningsplatserna som för nästa budgetår föreslås tillfalla danskspråkiga sökande bör enligt min mening senare utnyttjas för exempelvis spanska, arabiska m. fl. språk. Behovet av hemspråkslärare för språkgrupper med ett begränsat underlag bör, i likhet med vad SÖ har framfört, tillgodoses bl. a. genom att vederbörande genomgår förskollärarych klasslärarutbildning.

Det ankommer på berörda myndigheter att fortlöpande ange utbildningsbehovet av lärare i olika hemspråk.

Lokaliseringen av utbildningen bör följa SÖ:s förslag. Jag förordar således att hemspråkslärarutbildning budgetåret 1977/78 förläggs till de orter och med det antal platser per ort som framgår av följande sammanställning.

Hemspråkslärutbildning läsåret 1977/78

Utbildningsorter	Språkgrupper					
	finska	serbo-kroatiska/ kroatoserbiska	grekiska	turkiska	danska	S:a
Stockholm	24	—	12	12	—	48
Malmö	—	16	12	—	8	36
Göteborg	24	12	—	—	—	36
S:a	48	28	24	12	8	120

I fråga om personal för hemspråkslärarutbildningen vill jag anföra följande. Med hänsyn till att reguljär hemspråkslärarutbildning föreslås anordnad med början budgetåret 1977/78 är jag inte beredd att redan nu ta ställning till frågan om inrättande av särskilda lektorstjänster. Det bör uppdras åt UHÄ att med utgångspunkt i erfarenheterna från planeringen av utbildningens första läsår undersöka och återkomma med närmare redovisning av underlaget för olika typer av lärartjänster inom hemspråkslärarutbildningen. UHÄ bör därvid samråda med den av chefen för utbildningsdepartementet i prop. 1976/77: 59 aviserade utredningen om vissa tjänsteorganisatoriska frågor m. m. Redovisningen bör även omfatta underlaget för utbildningens andra år. I övrigt tillstyrker jag förslaget vad beträffar utnyttjande av lärare inom övrig lärarutbildning och vid nuvarande universitets- och högskoleinstitutioner. Även i vad avser fortbildning/befattningsutbildning samt handledarutbildning instämmer jag i SÖ:s förslag.

Vid min beräkning av kostnaderna för budgetåret 1977/78 har jag utgått från mina ställningstaganden i det föregående. I prop. 1976/77: 59 om utbildning och forskning inom högskolan m. m. har jag

beräknat medel för ifrågavarande utbildning. Medlen har dock upptagits som ofördelat belopp under anslaget Utbildning för undervisningsyrken. Med hänvisning till vad jag tidigare har anfört föreslår jag att medlen för budgetåret 1977/78 fördelas på följande högskoleenheter, med undantag för medel för antagning m. m., vilka bör disponeras av UHÄ.

Högskolan för lärarutbildning i Stockholm	+1 384 000
Universitetet i Lund	+1 082 000
Universitetet i Göteborg	+1 076 000
Till UHÄ:s disposition	+ 190 000
	+3 732 000

3.4 Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna de riktlinjer för utbildning av hemspråklärare som jag har angett i det föregående.

4 FÖRSÖKSUTBILDNING AV LÄRARE I SLÖJD I KOMBINATION MED ENGELSKA ELLER MATEMATIK

4.1 Nuvarande förhållanden

Utbildningstiden vid slöjdlärarseminarium omfattar ett år. För tillträde till utbildningen krävs förutom genomgången grundskola en förutbildning om fyra år i verkstadsskola för möbelsnickare och metallarbetare. Två år av förutbildningen kan ersättas av genomgång av gymnasieskolans trätekniska eller verkstadstekniska linje. Genom den långa förutbildningen har utbildningstiden vid slöjdlärarseminariet hittills ansetts endast i begränsad omfattning behöva tas i anspråk för slöjd. De ämnen som har det största timantalet är slöjdmetodik, teckning och ritteknik, samt psykologi och pedagogik. Ungefär en femtedel av utbildningstiden ägnas åt studier i ämnena svenska, samhällskunskap, matematik, fysik och kemi.

Textillärlinjens allmänna gren vid seminarierna för huslig utbildning omfattar tre år. För tillträde till utbildningen krävs förutom genomgången grundskola yrkeskurs i sömnad med fackteckning om en termin samt vävning med fackteckning om en termin. Förutbildningen i vävning kan ersättas av genomgång av gymnasieskolans konsumtionslinje med textil inriktning.

Timplanen omfattar bl. a. psykologi och pedagogik, metodik, vissa naturvetenskapliga ämnen, allmän konsthistoria, textilslöjd, klädsömnad och konstsömnad.

Nuvarande tjänster som slöjdlärare i grundskolan omfattar dels ämnet trä- och metallslöjd, dels ämnet textilslöjd. I gymnasieskolan finns tjänster som lärare i textilkunskap som avser sömnad, textilkunskap som avser vävning samt i textilkunskap som avser sömnad och vävning.

Kungl. Maj:t har genom beslut den 24 april 1970 utfärdat provisoriska bestämmelser om extra ordinarie tjänster som lärare i övningsämne och läroämne. Jag vill vidare erinra om att det i skolförordningen finns bestämmelser om extra ordinarie tjänster i grundskolan samt extra ordinarie och extra tjänster i gymnasieskolan i sådana ämneskombinationer (15 kap. 14 § och 16 kap. 27 §). Kombinationstjänster har inrättats endast i begränsad omfattning.

4.2 Skolöverstyrelsen

4.2.1 Inledning

Lärarytbildningskommittén har lagt fram betänkandena (SOU 1972: 92 och 93) Fortsatt reformering av lärarytbildningen (del I) och Förslag till studieplaner (del II). Efter beslut av riksdagen (prop. 1975: 24, UbU 1975: 14, rskr 1975: 159) har regeringen den 18 december 1975 uppdragit åt SÖ att utreda förutsättningarna för att anordna en försöksutbildning i slöjd — textilslöjd resp. trä- och metallslöjd — jämte annat ämne. SÖ skulle därvid utgå från att studierna i slöjd skulle omfatta dels kurser om 60 poäng för ämnesteoretisk behörighet till tjänst vari ämnet slöjd ingår, dels sådan påbyggnadskurs om 20 poäng som ger ämnesteoretisk behörighet för undervisning i textilkunskap i gymnasieskolan.

Vidare skulle SÖ ta ställning till i vilken omfattning andra påbyggnadskurser om 20 poäng skall anordnas. SÖ borde dessutom överväga vilka förkunskaper i slöjd som erfordras samt lämplig väg att erhålla både dessa förkunskaper och de förkunskaper som krävs i andra ämnet. I sina överväganden borde SÖ enligt uppdraget i huvudsak utgå från lärarytbildningskommitténs förslag till studieplaner. I försöksutbildningen borde enligt beslutet slöjd kombineras med engelska eller matematik. SÖ borde dessutom undersöka förutsättningarna för att kombinera slöjd med teknik eller teckning.

Enligt uppdraget borde SÖ vidare utgå från en begränsad intagning i försöksutbildningen och redovisa lämplig gruppstorlek samt beräkna kostnaderna för verksamheten. Slutligen borde SÖ med utgångspunkt i lärarytbildningskommitténs slutbetänkande (SOU 1973: 42) inge förslag till eventuell utbildningskomplettering för lärare som avses undervisa i försöksutbildningen samt avge kostnadsberäkning för densamma.

SÖ har med skrivelse den 20 september 1976 avgett förslag i ärendet. Förslaget har remissbehandlats. Inom SÖ pågår översyn av grundskolans läroplan. Detta arbete inkluderar särskilda överväganden rörande

ämnet teknik. SÖ anser sig därför inte f. n. kunna ta ställning till en ämneskombination slöjd—teknik i försöksutbildningen. SÖ har inte heller — på grund av att samtidigt som nu redovisade uppdrag utförts, utredning rörande teckningslärarutbildning i Umeå pågått — kunnat utreda förutsättningarna för en lärarutbildning i ämneskombinationen slöjd—teckning inom den tidsram som har disponerats för uppdragets genomförande. SÖ har därför stannat för att lägga fram förslag rörande försöksutbildning av lärare i slöjd — textilslöjd resp. trä- och metallslöjd — i kombination med engelska eller matematik.

Försöksutbildningen föreslås bli inrättad som en variant av textil-lärlinjen resp. slöjdlärlinjen i högskolan. Utbildningen skall enligt förslaget inledas med en grundkurs i trä- och metallslöjd resp. textilslöjd om 60 poäng. Parallellt med ämnesstudierna i grundkursen skall en fyra veckors lärlarinriktad yrkesförberedelse äga rum på samma sätt som i övrig försöksverksamhet med tvåämnesutbildning. Enligt förslaget följer normalt därefter engelska eller matematik om 40 poäng. Härutöver föreslås en påbyggnadskurs om 20 poäng i något av nämnda ämnen. Den praktisk-pedagogiska utbildningen som till största delen förläggs efter ämnesutbildningen skall omfatta 40 poäng.

4.2.2 Särskilda förkunskapskrav för tillträde till försöksutbildningen

Någon linje i gymnasieskolan som ger samtliga förkunskapskrav har ej varit möjlig att finna för försöksutbildningen. Samtliga linjer i gymnasieskolan kräver något slag av komplettering. I avvaktan på de förändringar som kan bli aktuella när det gäller gymnasieskolan föreslås som särskilda förkunskapskrav för tillträde till försöksutbildningen tvåårig social linje med slöjd som tillvalsämne och teckning som obligatoriskt tillval. Vid den kommunala vuxenutbildningen kan de särskilda behörighetskraven motsvarande tvåårig social linje för ämnena textilslöjd och teckning erhållas.

SÖ föreslår att UHÄ ges i uppdrag att utveckla andra former för den studerande att dokumentera sina kunskaper i slöjd när denne inte medelst betyg från gymnasieskola eller motsvarande kan styrka desamma. Vidare erinrar SÖ om att inträdesprov f. n. anordnas för tillträde till slöjdlärlarseminariet. Dessa prov har enligt SÖ visat sig vara lämpliga urvalsinstrument vid antagning till nuvarande slöjdlärlarinje.

De föreslagna särskilda behörighetskraven utgör enligt SÖ lägsta godtagbara förkunskapsnivå. Med nuvarande utbildningsvägar i gymnasieskolan är dessa de enda som kan betraktas som realistiska. SÖ vill i detta sammanhang betona att dessa särskilda förkunskapskrav endast kan godtas för den begränsade försöksutbildningen. Resultaten från denna måste få avgörande betydelse för vilka förkunskapskrav som i framtiden skall uppställas för att ämnesutbildningen skall kunna ske på en nivå, där ämnesteoretisk behörighet till tvåämnestjänst skall kunna

erhållas inom ramen för 120 poäng. Ämnesteoretisk behörighet till textilkunskap avseende såväl vävning som sömnad i gymnasieskolan kan inte erhållas inom ramen för dessa 120 poäng.

4.2.3 Tidpunkt för start av grundkurser och påbyggnadskurser

SÖ föreslår att grundkursen i textilslöjd resp. trä- och metallslöjd skall starta höstterminen 1978 med tolv studerande i vardera studiekursen. Ny studiekurs på denna nivå föreslår SÖ skall starta vårterminen 1979 med lika många studerande. I planeringen ingår att dylik kurs därefter startar varje termin.

Vårterminen 1980 bör enligt SÖ studerandeunderlag finnas för att starta påbyggnadskurser. SÖ föreslår att i inledningsskedet endast en påbyggnadskurs i textilslöjd resp. trä- och metallslöjd anordnas. SÖ har i sin planering beräknat att 6—12 studerande inom försöksutbildningen kommer att påbörja utbildning i påbyggnadskurs.

Den praktisk-pedagogiska utbildningen föreslås börja vårterminen 1980.

4.2.4 Lokalisering

Enligt direktiven för uppdraget bör SÖ utgå från att befintliga resurser även fortsättningsvis skall kunna utnyttjas.

Utbildning av lärare i textilslöjd och textilkunskap sker f. n. vid seminarierna för huslig utbildning i Göteborg, Umeå och Uppsala. Utbildning av lärare i trä- och metallslöjd sker vid slöjdlärarseminariet i Linköping.

SÖ föreslår i fråga om den ämnesteoretiska utbildningen att försöksverksamhet med tvåämnesutbildning av slöjdlärare förläggs för utbildning i textilslöjd till Göteborg och för utbildning i trä- och metallslöjd till Linköping. Även den praktisk-pedagogiska utbildningen föreslås förläggas till Göteborg och Linköping.

4.2.5 Lärare för försöksutbildningen

Med hänsyn till att pedagogiskt utvecklingsarbete kommer att bedrivas inom försöksutbildningen anser SÖ det nödvändigt att undervisningen i inledningsskedet till stor del tillhandahållas av lektorer. Dessutom består studiekurserna i såväl textilslöjd som trä- och metallslöjd av många skilda ämnesmoment varför det krävs experter inom olika områden för att undervisningen skall kunna bedrivas på en tillfredsställande nivå.

I studiekurserna textilslöjd och trä- och metallslöjd bör lektorer förordnas på heltid. Lärartimmar bör i första hand utnyttjas för att uppnå full tjänst för lektor.

SÖ föreslår att fyra extra lektorstjänster inrättas fr. o. m. budgetåret 1978/79 för undervisning i textilslöjd resp. trä- och metallslöjd. Fram

till den 1 juli 1979 föreslås ytterligare fyra extra lektorstjänster bli inrättade.

Möjligheter till inrättande av lektorstjänster i andra ämnesgrupperingar med hänsyn till lokala förhållanden inom regionen bör medges.

4.2.6 Utbildning av lärarutbildare

Såsom tidigare nämnts ingår i uppdraget att med utgångspunkt i lärarutbildningskommitténs slutbetänkande avge förslag till eventuell utbildningskomplettering för lärare som avses undervisa i försöksutbildningen. SÖ anser att lärarutbildarna i nuvarande textilläro- resp. slöjd-lärarutbildning kommer att kunna tillföra försöksutbildarna värdefulla erfarenheter på grund av sina insikter om vad verksamheten kommer att kräva. De bör därför få möjlighet till utbildningskomplettering.

SÖ föreslår att en särskild befattningsutbildning anordnas under läsåret 1977/78 för de nu verksamma lärarna vid seminariet för huslig utbildning i Göteborg och slöjdläroarseminariet i Linköping som höstterminen 1978 kommer att medverka i försöksutbildning i textilslöjd resp. trä- och metallslöjd jämte annat ämne. Befattningsutbildningen under budgetåret 1977/78 bör gälla de lärare som kommer att medverka i ämnesutbildningen. Motsvarande utbildning föreslås anordnas höstterminen 1979 för de lärare som kommer att medverka i den praktisk-pedagogiska utbildning som föreslås starta vårterminen 1980. Såväl planeringen som genomförandet av befattningsutbildningen bör delvis vara gemensam för lärarna vid seminariet för huslig utbildning i Göteborg och slöjdläroarseminariet i Linköping.

4.2.7 Behörighet till lärartjänst efter genomgången försöksutbildning m. m.

I prop. 1975: 24 om viss försöksverksamhet inom lärarutbildningen m. m. anfördes med syftning på försöksutbildning i gymnastik resp. kostkunskap och miljö- och konsumentkunskap att "det är angeläget att tjänster inrättas med de ämneskombinationer som ingår i försöksutbildningen", samt att "med hänsyn till att utbildningen har karaktär av försöksutbildning bör endast extra ordinarie och extra tjänster inrättas". SÖ anser att detta även bör gälla försöksutbildning i slöjd. Mot denna bakgrund har SÖ lagt fram förslag om inrättande av extra ordinarie och extra tjänster i följande ämneskombinationer.

- textilslöjd och matematik
- trä- och metallslöjd och engelska
- trä- och metallslöjd och matematik

I gymnasieskolan:

- textilslöjd och engelska
- textilslöjd och matematik
- textilslöjd, textilkunskap som avser sömnad och engelska

- textilslöjd, textilkunskap som avser vävning och engelska
- textilslöjd, textilkunskap som avser sömnad och matematik
- textilslöjd, textilkunskap som avser vävning och matematik
- textilslöjd, textilkunskap som avser sömnad och vävning samt engelska
- textilslöjd, textilkunskap som avser sömnad och vävning samt matematik
- trä- och metallslöjd och engelska
- trä- och metallslöjd och matematik

SÖ förutsätter att den nu tillsatta utredningen (U 1976: 10) om den gymnasiala utbildningen beaktar behovet av att i gymnasieskolan kunna studera slöjd tillsammans med andra ämnen som krävs för tillträde till tvåämnesutbildning.

I fråga om utbildning på vävningens område föreslår SÖ att den påbyggnadskurs som lärarutbildningskommittén föreslog ersätts med två alternativa sådana där den ena har inriktning mot sömnad och den andra mot vävning. Studiekurserna föreslås ge behörighet till olika delar av textilkunskapsämnet i gymnasieskolan. SÖ föreslår att den studerande skall ha möjlighet att genomgå båda påbyggnadskurserna för att uppnå full behörighet för ämnet textilkunskap.

4.2.8 Kostnadsberäkningar

För innevarande budgetår har beräknats kostnader för att under våren 1977 delvis planera befattningsutbildning för lärare som skall medverka i ämnesutbildningen. Befattningsutbildningen genomförs 1977/78. Kostnaderna för planering uppgår till 4 850 kr. per slöjdart, totalt 9 700 kr.

För budgetåret 1977/78 fordras under anslaget Universitets- och högskoleämbetet: Förvaltningskostnader, medel för central antagning, utarbetande av lämpliga former för dokumentation av kunskaper i slöjd — textilslöjd och trä- och metallslöjd — då betyg saknas samt för utredning rörande förkunskapskrav för tillträde till vissa påbyggnadskurser för dem som har grundutbildning i vävning samt under anslaget Utbildning för undervisningsyrken för ovan nämnda befattningsutbildning. Totalt beräknas för dessa ändamål 232 000 kr. Vidare beräknas för utbildningskomplettering 160 000 kr. för vardera av slöjdläro- resp. textillärolinjen.

Kostnadsberäkning har även gjorts för budgetåret 1978/79. Den totala kostnaden för detta budgetår för försöksutbildningen beräknas för textilslöjd till 907 000 kr. och för trä- och metallslöjd till 917 000 kr., tillsammans 1 824 000 kr.

4.3 Remissyttrandena

SÖ:s förslag tillstyrks av TCO och 1974 års lärarutbildningsutredning. LO, som har den principiella uppfattningen att flerämnestjänster har många såväl pedagogiska som organisatoriska fördelar, ifrågasätter dock om det inte vore riktigt att skjuta upp starten av försöksverksamheten med hänsyn till pågående utvecklingsarbeten inom skolan.

Centralorganisationen SACO/SR har i sitt yttrande endast berört frågan om ämneskombinationerna i de föreslagna nya tjänsterna. Dessutom ger organisationen synpunkter på dimensioneringen av försöksutbildningen. Organisationen avstyrker SÖ:s förslag till ämneskombinationer i vad avser gymnasieskolan med undantag av kombinationer med trä- och metallslöjd och engelska resp. matematik.

UHÄ har inga andra synpunkter än de som har framförts av SÖ.

4.4 Föredraganden

Jag anser skolöverstyrelsens (SÖ) förslag till försöksutbildning av lärare i slöjd i kombination med engelska eller matematik vara väl övervägt. Försöksutbildningen bör starta höstterminen 1978. Den bör omfatta kurser i textilslöjd resp. trä- och metallslöjd om 60 poäng samt engelska eller matematik om 40 poäng. Härutöver bör kurs om ytterligare 20 poäng kunna väljas i något av nyssnämnda ämnen. Den praktisk-pedagogiska utbildningen bör omfatta 40 poäng. Försöksutbildningen bör inrättas som en variant av textillärlinjen resp. slöjdlärlinjen.

Det ankommer på universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) att fastställa de särskilda förkunskapskraven och eventuella andra särskilda villkor för behörighet. I likhet med SÖ anser jag att slöjd och teckning på social linje i gymnasieskolan eller motsvarande kunskaper bör kunna ge tillräcklig grund för slöjdstudierna i försöksutbildningen.

Det ankommer på UHÄ att besluta om former för att dokumentera kunskaper i slöjd när de studerande inte medelst betyg från gymnasieskola eller motsvarande kan styrka sådana kunskaper.

UHÄ bör i sin planering av försöksutbildningen utgå från den i förslaget angivna dimensioneringen för höstterminen 1978. Jag avser att i annat sammanhang ta slutlig ställning till utbildningens totala kapacitet.

I syfte att utnyttja befintliga resurser inom högskolan bör den ämnes-teoretiska utbildningen av slöjdlärare förläggas till Göteborg i vad avser textilslöjd och till Linköping i vad avser trä- och metallslöjd. Även den praktisk-pedagogiska utbildningen bör förläggas till dessa orter. Det ankommer på berörda högskolemyndigheter att med utgångspunkt i lärarutbildningskommitténs och SÖ:s förslag utarbeta utbildningsplaner och kursplaner för försöksutbildningarna.

Det är angeläget att tjänster inrättas i skolväsendet med de ämnes-

kombinationer som ingår i försöksutbildningen. För behörighet till lärartjänst vari ämnet slöjd ingår bör krävas studiekurser om minst 120 poäng samt praktisk-pedagogisk utbildning. Ämnesstudierna bör omfatta minst 60 poäng i slöjd och minst 40 poäng i endera ämnet engelska eller matematik. Med hänsyn till att utbildningen har karaktär av försöksutbildning bör endast extra ordinarie och extra tjänster inrättas. Det ankommer på regeringen att meddela bestämmelser om lärartjänster.

Försöksutbildningarna bör, i likhet med vad SÖ har angivit i sitt förslag anordnas i nära samverkan med den ordinarie slöjd- resp. textil-lärarytbildningen. I första hand bör lärarutbildare med erfarenhet från dessa utbildningar ges möjlighet att undervisa i försöksverksamheten. Jag är således inte beredd att nu ta ställning till frågan om inrättande av särskilda lektorstjänster för försöksutbildningen. Jag vill på denna punkt erinra om vad chefen för utbildningsdepartementet har anfört i prop. 1976/77: 59 om utbildning och forskning inom högskolan m. m. (s. 158) om vissa långsiktiga problem rörande lärartjänster inom högskolan. SÖ:s förslag bör övervägas tillsammans med övriga frågor av samma karaktär.

I prop. 1976/77: 59 har jag beräknat medel för bl. a. befattningsutbildning för försöksutbildningen. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag om medel för detta ändamål för budgetåret 1978/79.

UHÄ bör följa försöksverksamheten och efter en femårsperiod inkomma med redogörelse för denna.

4.5 Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna de riktlinjer för försöksutbildning av lärare i slöjd i kombination med engelska eller matematik, vilka jag har anggett i det föregående.

5 BESLUT

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	3
2 UTBILDNING AV FÖRSKOLLÄRARE OCH FRITIDSPEDAGOGER	7
2.1 <i>Nuvarande förhållanden</i>	7
2.1.1 Förskollärarytbildningen	7
2.1.2 Fritidspedagogutbildningen	8
2.1.3 Fortbildning	9
2.2 <i>Utredningen</i>	10
2.2.1 Ideologiska utgångspunkter	10
2.2.2 Principiella konsekvenser för personalutbildningarna ..	11
2.2.3 Organisatoriska förslag	19
2.2.4 Utvärdering och bedömning	24
2.2.5 Fortbildning	25
2.2.6 Kostnadsberäkningar	28
2.2.7 Genomförande	29
2.3 <i>Remissyttrandena</i>	32
2.3.1 Principiella utgångspunkter för utbildningarna	32
2.3.2 Organisatoriska förslag	40
2.3.3 Utvärdering och bedömning	63
2.3.4 Fortbildning	65
2.3.5 Genomförande	71
2.4 <i>Föredraganden</i>	72
2.4.1 Inledning	72
2.4.2 Utbildningarnas mål och inriktning	74
2.4.3 Struktur och innehåll	77
2.4.4 Organisation av förskollärary- och fritidspedagoglinjerna	81
2.4.5 Utvärdering och betyg	85
2.4.6 Vidareutbildningar	86
2.4.7 Genomförande	88
2.4.8 Konsekvenser av de förändrade förskollärary- och fritidspedagogutbildningarna	91
2.4.9 Övrigt	91
2.4.10 Fortbildning	92
2.5 <i>Hemställan</i>	95
3 UTBILDNING AV HEMSPRÄKSLÄRARE	95
3.1 <i>Skolöverstyrelsen</i>	95
3.1.1 Mål och inriktning	95
3.1.2 Studiernas organisation och planering	96
3.1.3 Utbildningens innehåll	97
3.1.4 Utbildningstidens längd och fördelning	98
3.1.5 Behörighetsbestämmelser för tillträde till utbildningen	99
3.1.6 Utbildningens dimensionering och lokalisering	99
3.1.7 Personalfrågor	100
3.1.8 Kostnadsberäkningar	101
3.2 <i>Remissyttrandena</i>	103
3.2.1 Mål och inriktning	103
3.2.2 Organisation och planering av studierna	104
3.2.3 Utbildningens innehåll	104
3.2.4 Utbildningstidens längd och fördelning	105

3.2.5	Behörighetsbestämmelser för tillträde till utbildningen	107
3.2.6	Utbildningens dimensionering och lokalisering	108
3.2.7	Personalfrågor	110
3.2.8	Kostnader	111
3.3	Föredraganden	111
3.4	Hemställan	116
4	FÖRSÖKSUTBILDNING AV LÄRARE I SLÖJD I KOM- BINATION MED ENGELSKA ELLER MATEMATIK	116
4.1	Nuvarande förhållanden	116
4.2	Skolöverstyrelsen	117
4.2.1	Inledning	117
4.2.2	Särskilda förkunskapskrav för tillträde till försöksut- bildningen	118
4.2.3	Tidpunkt för start av grundkurser och påbyggnads- kurser	119
4.2.4	Lokalisering	119
4.2.5	Lärare för försöksutbildningen	119
4.2.6	Utbildning av lärarutbildare	120
4.2.7	Behörighet till lärartjänst efter genomgången försöks- utbildning m. m.	120
4.2.8	Kostnadsberäkningar	121
4.3	Remissyttrandena	122
4.4	Föredraganden	122
4.5	Hemställan	123
5	BESLUT	123

